

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης Επιχειρήσεων
Τμήμα Διοικητικής Επιστήμης & Τεχνολογίας
Διεύθυνση: Μεγάλου Αλεξάνδρου 1, 263 34 ΠΑΤΡΑ
Τηλ.: 2610 962870, 2610 962868
website: manedu.upatras.gr, email: manedu@upatras.gr

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
EDUCATION
MANAGEMENT

Τμήμα Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διοίκηση Εκπαίδευσης / Education Management»

Διπλωματική Εργασία

«Λεοντίου Ελένη»

«Η προστασία της εκπαίδευσης στις Διεθνείς Συνθήκες και επίκαιρα νομολογιακά δεδομένα
The Auspice of Education debated in International Convention and current Case-law Data»

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια	
Δρ. Γεωργιάδου Νίκη	
Α΄ Συν-Επιβλέπων	Β΄ Συν-Επιβλέπων
Δρ. Καρανικόλα Ζωή	Δρ. Γιαννούκου Ιωάννα

Πάτρα, Ιανουάριος 2022

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα.

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ.3 του Ν.1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον._

Λεοντίου Ελένη

© Πανεπιστήμιο Πατρών, 2022.

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί συνιδιοκτησία του Πανεπιστημίου Πατρών και της φοιτήτριας, ο καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης, αναπαραγωγής και αναδιανομής (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και τη συγγραφέα της Διπλωματικής Εργασίας, καθώς και την

επωνυμία του Πανεπιστημίου Πατρών όπου εκπονήθηκε καθώς και τον επιβλέποντα και την επιτροπή κρίσης.

Η προσπάθεια αυτή αφιερώνεται στα παιδιά μου
Κατερίνα, Σοφία και Δημήτρη με την ελπίδα η αγάπη
για τη γνώση να μη σβήσει ποτέ.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ όλους αυτούς που στάθηκαν δίπλα μου, με ενθάρρυναν, με στήριξαν και με βοήθησαν να ολοκληρώσω αυτήν την εργασία.

Καταρχάς ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένειά μου για τη συμπαράσταση από το ξεκίνημα αυτής της προσπάθειας και την εμπιστοσύνη τους, στους φίλους μου για τη συνεχή στήριξη και ιδιαιτέρως στην καθηγήτριά μου κ. Νίκη Γεωργιάδου, η οποία με ενθάρρυνε και με καθοδήγησε να φτάσω στο τέλος.

Περίληψη

Αν και το δικαίωμα στην εκπαίδευση δεν είναι ευρέως γνωστό ή αναγνωρίσιμο ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα εν τούτοις είναι κατοχυρωμένο σε αρκετές Διεθνείς Συμβάσεις και αποτελεί ένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα στη βάση των οποίων χτίζεται το Διεθνές Δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Παρά το γεγονός της ουσιαστικής κατοχύρωσης του δικαιώματος αυτού, εξακολουθεί να θεωρείται δευτερεύον δικαίωμα μαζί με τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα με τον πρωτεύοντα ρόλο να δίνεται στα ατομικά και πολιτικά.

Στα πλαίσια της εργασίας αυτής θα εστιάσουμε στις Συμβάσεις σε Διεθνές και περιφερειακό επίπεδο σε μία προσπάθεια αποσαφήνισης του δικαιώματος στην εκπαίδευση, όπως ερμηνεύεται μέσα σε αυτές, του ουσιαστικού και του κανονιστικού περιεχομένου της έννοιας αυτής καθώς και στις υποχρεώσεις που απορρέουν για τα Κράτη σχετικά με την εφαρμογή του.

Παραδείγματα τέτοιων Συμβάσεων αποτελούν η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η Διεθνής Σύμβαση κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μέσα από τη συλλογή, την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου και τη νομολογία όπως παρουσιάζεται κυρίως στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο θα εστιάσουμε στις προσπάθειες οι οποίες έχουν γίνει, κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες για την ενδυνάμωση του δικαιώματος αυτού και την προσέγγιση όλων των δικαιωμάτων ως αδιαίρετων με μία προοπτική βασισμένη στον άνθρωπο και την κοινωνία στην οποία ζει.

Από την ποιοτική ανάλυση των κειμένων προκύπτει σε ένα πρώτο επίπεδο ότι οι παροχές τις οποίες εγγυώνται οι Συμβάσεις αποτελούν δεδομένα ουσιαστικής σημασίας για την εγκαθίδρυση, σταθεροποίηση και συντήρηση των εκπαιδευτικών συστημάτων σε ολόκληρο τον κόσμο. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, μέσα από την εξέταση των νομολογιακών δεδομένων γίνεται εμφανές ότι η υφιστάμενη νομοθεσία των Κρατών και οι δεσμεύσεις που προκύπτουν από την κύρωση των Συμβάσεων έχουν ενεργοποιήσει πιο ουσιαστικούς μηχανισμούς προστασίας, αναφορών και θεραπειών των παραβάσεων.

Λέξεις-Κλειδιά: Εκπαίδευση, Διεθνείς Συμβάσεις, Θεμελιώδη δικαιώματα, Νομολογία

Abstract

Even if the right to education is not widely known or recognized as a fundamental human right, it is however, asserted and guaranteed in several International Conventions as being one among others on which International Law on Human Rights is based. Despite the fact that the right has been guaranteed it is still considered to be a 'secondary right' along with other economic, social and cultural rights, as significance is usually given to civil and political ones.

The aim of this thesis is to focus on the Conventions at the international and national level, in an attempt to clarify the right to education, as interpreted in these, the essence and the normative content of education as a term as well as the core obligations of the States regarding its implementation.

Examples of such are The International Declaration of Human Rights, The Convention Against Discrimination in Education, The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, The Convention on the Rights of the Child and The European Charter of Fundamental Rights.

Through the collection and qualitative data analysis and case law study, as presented mainly at the European Court of Human Rights, we will focus on the efforts which have been made during the past decades to strengthen these rights and to consider all rights as indivisible through an approach based on the human beings and the society in which they live. On a primary level, through the analysis of the texts, we can deduce that the provisions acknowledged in the Conventions are essential to the establishment, stabilization and preservation of educational systems throughout the world. On a secondary level, through the study of case law, it becomes obvious that existing legislation in States and obligations which arise upon ratification of the Conventions has activated significant protection, report and remedy mechanisms of violations.

Key words: Education, International Conventions, Fundamental rights, Case Law.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	4
Περίληψη	5
Abstract	6
Συντομογραφίες.....	9
1. Εισαγωγή.....	10
1.1. Διατύπωση του προβλήματος.....	10
1.2. Στοχοθεσία της ερευνητικής μελέτης	11
1.3. Αξία της ερευνητικής μελέτης.....	11
1.4. Δομή της εργασίας	12
2. Η έννοια της εκπαίδευσης	13
2.1. Η εκπαίδευση στους αρχαίους πολιτισμούς	13
2.2. Η εκπαίδευση στο μεσαίωνα	14
2.3. Η εκπαίδευση από τον 15 ^ο έως τον 19 ^ο αιώνα.....	16
2.4. Η Εκπαίδευση στον 20 ^ο αιώνα	18
2.5. Η αναγκαιότητα της εκπαίδευσης.	19
3. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση σε παγκόσμιο επίπεδο-Οι διεθνείς οργανισμοί και οι διεθνείς συμβάσεις	22
3.1. Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση ως Θεμελιώδες Δικαίωμα.....	22
3.2. Οι Διεθνείς Οργανισμοί.....	23
3.2.1. Η Νομική ισχύς των Διεθνών συμβάσεων	24
3.2.2. Η Κοινωνία των Εθνών (1919-1946).....	26
3.2.3. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (1945 έως σήμερα).....	27
3.2.4. Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	30
3.2.5. Η Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό(UNESCO)	33
3.2.6. Διεθνής Σύμβαση κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση (1960)	35
3.2.7. Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα (1966)	39
3.2.8. Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (1966)	46
3.2.9. Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων Κατά των Γυναικών (1979)..	49
3.2.10. Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού(1989).....	54
3.2.11. Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με αναπηρία (2008).	61

3.2.12. Η προστασία της εκπαίδευσης σε εξαιρετικές συνθήκες ανασφάλειας και ένοπλης σύρραξης	66
4. Η Προστασία της Εκπαίδευσης σε Περιφερειακό Επίπεδο	71
4.1. Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί	71
4.1.1. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Για Την Προάσπιση Των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου Και Των Θεμελιωδών Ελευθεριών (1950)	71
4.1.2. Ο Αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης(1991)	74
4.1.3. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000)	77
4.1.4. Αμερικανική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα και τις Υποχρεώσεις του Ανθρώπου(1948). .	80
4.1.5. Ο Αφρικανικός Χάρτης των Δικαιωμάτων των Ανθρώπων και των Λαών(1981)	81
5. Ειδικό Μέρος.....	83
5.1. Μεθοδολογία έρευνας.....	83
5.1.1. Σκοπός της έρευνας.....	83
5.1.2. Ερευνητικά ερωτήματα	83
5.1.3. Δείγμα της έρευνας.....	83
5.1.4. Μέθοδος συλλογής δεδομένων.....	83
5.1.5. Ζητήματα δεοντολογίας.....	85
5.1.6. Περιορισμοί της έρευνας	85
5.2. Αποτελέσματα της έρευνας και συμπεράσματα	85
6. Συμπεράσματα	97
Αναφορές	99

Συντομογραφίες

Αρ.-Αρ.

Γ.Γ.-Γενικός Γραμματέας

Δ.Δ.-Διεθνές Δίκαιο

Δ.Ο.-Διεθνής Οργανισμός

Δ.Σ.-Διεθνείς Συμβάσεις/Συνθήκες

Ε.Δ.Δ.Α.-Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Ε.Σ.Δ.Α.-Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Κ.Τ.Ε.- Κοινωνία των Εθνών

Μ.Κ.Ο.-Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Ν.-Νόμος

μ.Χ.-μετά Χριστόν

Ο.Δ.Δ.Α.-Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Ο.Η.Ε. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

π.Χ.- προ Χριστού

Σ.τ.Ε.-Συμβούλιο της Ευρώπης

Σ.τ.Λ.-Συνθήκη της Λισσαβόνας

Φ.Ε.Κ.-Φύλλο της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

Χ.Θ.Δ.Ε.Ε.-Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

UNESCO-United Nations Educational Scientific Cultural Organization

UNICEF-United Nations International Children's Emergency Fund

1. Εισαγωγή

1.1. Διατύπωση του προβλήματος

Για τον Nelson Mandela η εκπαίδευση είναι το πιο ισχυρό όπλο που υπάρχει για να αλλάξουμε τον κόσμο, είναι η δυνατότητα επιλογών και ευκαιριών για την προσωπική ανάπτυξη και ο δρόμος προς τη γνώση.

Για πολλούς η επίτευξη ενός εκπαιδευτικού στόχου σε κάποιο κατώτερο ή ανώτερο επίπεδο παρέχει τη δυνατότητα για μια ζωή με ευημερία, για άλλους η έλλειψη ουσιαστικής εκπαίδευσης, ακόμα και η πλήρης απουσία αυτής σε συγκεκριμένα μέρη του κόσμου ή κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, έχει αφαιρέσει από αυτούς, τους λιγότερο προνομιούχους αυτού του κόσμου, τη δυνατότητα ανάπτυξης μέσω των ίσων ευκαιριών (HaddadH. , 2014).

Έχει ομόφωνα γίνει αποδεκτό ότι η εκπαίδευση αποτελεί πανανθρώπινο δικαίωμα και ως τέτοιο προστατεύεται σε εθνικά Συντάγματα και Διεθνείς Συνθήκες από τις οποίες απορρέουν υποχρεώσεις για τα Κράτη με έμφαση στην επίτευξη του δικαιώματος αυτού και στο σεβασμό της ελευθερίας μέσα στην εκπαίδευση.

Παρά το γεγονός ότι το Διεθνές Δίκαιο αναγνωρίζει το δικαίωμα στην εκπαίδευση σε έναν σημαντικό αριθμό Συμβάσεων από την πρώτη φορά που ετέθη ως τέτοιο το 1948 στο αρ. 26. της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, εν τούτοις η κατάσταση σε πολλές χώρες του κόσμου απέχει πολύ από το ζητούμενο (Beiter, 2006).

Πολλές χώρες στον κόσμο έχουν κάνει ουσιαστικά βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση με καινούργια νομοθεσία και πολιτικές που αφαιρούν τα δίδακτρα από τη βασική τουλάχιστον εκπαίδευση, με αποτέλεσμα εκατομμύρια παιδιά να εγγράφονται στα σχολεία για πρώτη φορά, με βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης, με μείωση του ποσοστού εγκατάλειψης από εφήβους και με αναβάθμιση της ειδίκευσης των δασκάλων.

Δυστυχώς οι συνθήκες δε φαίνεται να είναι ίδιες για όλους όσους εμπλέκονται στη εκπαιδευτική διαδικασία, είτε είναι παιδιά και έφηβοι, είτε ενήλικες και δάσκαλοι και οι παραβιάσεις υφίστανται. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται από τα 262 εκατομμύρια παιδιά και εφήβους που βρίσκονται εκτός σχολείου. Τα κορίτσια, τα άτομα με αναπηρίες, οι άνθρωποι απομονωμένων περιοχών, οι οικονομικά ασθενέστεροι, οι μετανάστες και οι εθνικές μειονότητες είναι αυτοί οι οποίοι έρχονται αντιμέτωποι με διακρίσεις και ως εκ τούτου επηρεάζεται και το δικαίωμα που

έχουν στην εκπαίδευση αλλά και τα δικαιώματα μέσα σε αυτήν. Το κόστος, η άνιση μεταχείριση, οι μη καταρτισμένοι δάσκαλοι, το ελλιπές πρόγραμμα, η ανασφάλεια εντός του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος οδηγούν σε εξίσου σημαντικές παραβιάσεις.

Έτσι οι προκλήσεις για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι πολλές σε κάθε χώρα και σε κάθε πλαίσιο, κυρίως στις περιπτώσεις αυτές στις οποίες οι οικονομίες των χωρών αδυνατούν να συνεισφέρουν ουσιαστικά στην επίτευξη αυτού του στόχου. Το δικαίωμα λοιπόν στην εκπαίδευση απαιτεί ουσιαστικές τροποποιήσεις εκ μέρους των κυβερνήσεων οι οποίες σαφώς και θα έχουν παρέκκλιση σε χρόνο και τόπο ως προς την υλοποίησή τους, αλλά σε καμία περίπτωση οι πόροι και οι όποιες διαφορετικές εθνικές ανάγκες δε μπορεί να αποτελούν εμπόδιο στην απόλαυση του δικαιώματος αυτού και στον περιορισμό της ουσίας του (Γεωργιάδου, 2021).

Άλλοτε η ανάγκη προστασίας του δικαιώματος είναι έντονη, όπως σε καιρό πολέμου, σε πολιτικές αναταραχές, σε φυσικές καταστροφές ή σε πανδημίες και άλλοτε οι γρήγορες αλλαγές στις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες προβάλλουν άλλα δεδομένα και η εκπαίδευση οφείλει αναπροσαρμόζεται μέσα από ένα ισχυρό νομοθετικό πλαίσιο.

Ποτέ, λοιπόν, η κατανόηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση αλλά και μέσα στην ίδια την εκπαιδευτική διαδικασία δεν υπήρξε πιο αναγκαία, πιο επιτακτική και οι δεσμεύσεις των Κρατών πιο ουσιαστικές, πάνω και πέρα από θεωρητικές να οδηγούν στον απόλυτο σεβασμό και την εκπλήρωση (UNESCO, 2019).

1.2. Στοχοθεσία της ερευνητικής μελέτης

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίον τα δικαιώματα στην εκπαίδευση πρωτίστως ορίζονται, προστατεύονται και προωθούνται μέσα από τις Διεθνείς Συνθήκες και Συμβάσεις και η κατανόηση του θεωρητικού αλλά και του νομοθετικού πλαισίου το οποίο εξοπλίζει τα Εθνικά και Διεθνή Δικαστήρια στην προάσπιση αυτών των δικαιωμάτων.

1.3. Αξία της ερευνητικής μελέτης

Με τις ταχύτατες αλλαγές στη σύνθεση των κοινοτήτων και των κοινωνιών η ιδέα που διαπερνά τις Συμβάσεις είναι ότι όλοι οι άνθρωποι, όλων των πολιτισμών, κοινωνικών και οικονομικών στρωμάτων, φύλων, θρησκείων είναι άξιοι σεβασμού και τα Κράτη οφείλουν να διαφυλάττουν την ιδέα αυτή μέσα από τις εκπαιδευτικές τους πολιτικές και την εκπαίδευση για την

πολιτειότητα, στοχεύοντας στην ειρήνη, στην ισότητα, στο σεβασμό του περιβάλλοντος και σε μια υπεύθυνη ζωή στις κοινωνίες.

Καθώς σε ολόκληρο τον κόσμο τα εκπαιδευτικά προγράμματα φαίνεται να αποτυγχάνουν στην προσπάθεια να ενσωματώσουν την εκπαίδευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων των παιδιών και των γονέων τους μέσα και έξω από αυτά, η παρούσα εργασία έρχεται να προσθέσει με μία ανασκόπηση του περιεχομένου των Διεθνών Συμβάσεων στο θέμα της προστασίας του δικαιώματος στην εκπαίδευση και τι αυτό συνεπάγεται. Στοχεύει να φέρει στην επιφάνεια την αναγκαιότητα της ενσωμάτωσης της διδασκαλίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα σχολικά εγχειρίδια και της ενημέρωσης και στήριξης των παιδιών και των γονέων καθώς και των εκπαιδευτικών με σκοπό να διδάσκουν στη βάση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων γνωρίζοντας πρωτίστως οι ίδιοι την ουσία και το περιεχόμενο των δικαιωμάτων αυτών.

1.4. Δομή της εργασίας

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε πέντε κεφάλαια .Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική αναδρομή, με έμφαση στον τρόπο που η εκπαίδευση παρείχετο και με ποια μορφή σε μια χρονική περίοδο από τους αρχαίους πολιτισμούς έως και τον 20^ο αιώνα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται μία προσπάθεια καταγραφής και ανάλυσης των διεθνών κειμένων, τα οποία ορίζουν τα στοιχεία εκείνα που προσδιορίζουν το δικαίωμα στην εκπαίδευση, τη σημασία της εκπαίδευσης, την ουσία του δικαιώματος αυτού ως ανθρώπινου δικαιώματος και παρέχουν οδηγίες και συστάσεις προς τα Κράτη –Μέλη.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση και η κριτική μελέτη των επίσημων εγγράφων σε περιφερειακό επίπεδο, τα οποία θέτουν τους κανόνες και τις επιμέρους κατευθύνσεις για την εφαρμογή των δεσμεύσεων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η μεθοδολογία της ερευνητικής μελέτης και παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των νομολογιακών δεδομένων όπως αναλύονται από ερευνητές του χώρου και αποτυπώνονται στις αποφάσεις των δικαστηρίων.

Τέλος στο πέμπτο κεφάλαιο επιχειρείται μία μικρή αποτίμηση των ευρημάτων σε θεωρητικό και ερευνητικό επίπεδο.

2. Η έννοια της εκπαίδευσης

Η εκπαίδευση ως υποχρέωση και δέσμευση αλλά και ως ανάγκη πρωτίστως έχει αποτελέσει αντικείμενο βαθιάς μελέτης και εφαρμογής σε όλες τις κοινωνίες από την αρχαιότητα έως και σήμερα. Η αέναη εξέλιξή της και οι διάφορες μορφές τις οποίες παίρνει έρχονται ως απόρροια των αλλαγών των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών συστημάτων μέσα στα οποία εντάσσεται, τα οποία επηρεάζει και από τα οποία επηρεάζεται.

2.1. Η εκπαίδευση στους αρχαίους πολιτισμούς

Πριν την εμφάνιση γραπτού κειμένου η ανθρώπινη κοινωνία χαρακτηριζόταν ως προϊστορική και η εκπαίδευση ταυτίζεται με τη μύηση των ανθρώπων σε συγκεκριμένους πολιτισμούς και στον τρόπο ζωής τους, στα έθιμα και τις παραδόσεις, στις δεξιότητες εκείνες που ήταν απαραίτητες για την επιβίωση των λαών από γενιά σε γενιά. Όταν οι προϊστορικοί άνθρωποι ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν σύμβολα για να εκφράσουν τις σκέψεις τους, έκαναν το πρώτο βήμα προς τον εγγραμματοισμό.

Στη Μεσοποταμία εμφανίστηκε το πρώτο γνωστό γραπτό κείμενο, ένα επικό ποίημα, «Το έπος του Gilgamesh» (2100-1200 π.Χ.) γραμμένο στη γλώσσα των Σουμέριων, με ιερογλυφική μορφή. Στην εκμάθηση της γλώσσας αυτής μόνο οι απόγονοι βασιλικών οικογενειών, οι γιοί πλουσίων οικογενειών και ιερείς είχαν πρόσβαση. Τα υπόλοιπα αγόρια μαθήτευαν και διδάσκονταν την τέχνη του πατέρα τους. Τα κορίτσια παρέμειναν στο σπίτι για να μάθουν τη φροντίδα του σπιτιού και τη μαγειρική και απουσίαζαν ολοκληρωτικά από τη δημόσια ζωή (Χατζηστεφανίδου, 2015).

Στην αρχαία Αίγυπτο μεταξύ της 3^{ης} και της 1^{ης} χιλιετίας π.Χ. υπολογίζεται ότι κάτω από το ένα τοις εκατό του πληθυσμού διδασκόταν τη γραφή και αυτοί αποτελούνταν από ανθρώπους στην υπηρεσία των Φαραώ, των ναών και του στρατού. Η δεδομένη δυσκολία της ιερογλυφικής γλώσσας διαίωνιζε την υφιστάμενη κοινωνική τάξη της εποχής (Wikipedia, n.d.)

Στην Ινδία της αρχαιότητας(1500-600 π.Χ.) η εκπαίδευση είχε προφορικό χαρακτήρα και μεταδιδόταν από γενιά σε γενιά μέσα από ποιήματα και θρησκευτικά τραγούδια. Οι Βραχμάνοι ιερείς μόνο είχαν, λίγο αργότερα, το προνόμιο της εκμάθησης των χειρόγραφων γραπτών.

Η εκπαίδευση του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού λάμβανε χώρα στα σπίτια των δασκάλων ή σε μοναστήρια(1000-800 π.Χ.) κατά την οποίαν ο δάσκαλος (Guru) δίδασκε τους μαθητές του

με την καθημερινή ενασχόλησή τους σε δραστηριότητες στο σπίτι του δασκάλου. Έτσι διδάσκονταν την αυτοπειθαρχία, το σεβασμό και τη λογική σκέψη. Οι μαθητές ηλικίας από 8-12 ετών παρέμειναν στο σπίτι του δασκάλου μέχρι και μερικά χρόνια αν αυτό κρινόταν απαραίτητο. Η διδασκαλία υποστηριζόταν από δωρεές δημοσίων προσώπων ή και των γονέων. Αυτή η μορφή εκπαίδευσης αποτελεί μία πρόωμη σύσταση δημόσιων σχολείων (Χατζηστεφανίδου, 2015).

Στην Κίνα το πρώτο εκπαιδευτικό σύστημα έκανε την εμφάνισή του υπό τη δυναστεία των Ξιά (2016-1600 π.Χ.). Ίδρυσαν δημόσια σχολεία στα οποία φοιτούσαν παιδιά αριστοκρατών και διδάσκονταν λογοτεχνία, μουσική, μαθηματικά και τοξοβολία. Μοναδικός σκοπός των σχολείων αυτών ήταν η παραγωγή κυβερνητικών αξιωματούχων και ως εκ τούτου προνόμιο των λίγων και εκλεκτών. Στα ιδιωτικά σχολεία, στα οποία φοιτούσαν οι μαθητές οικογενειών που δύναται να πληρώσουν, μάθαιναν την τέχνη της γεωργίας και της χειροτεχνίας.

Το 124 π.Χ. ιδρύθηκε η αυτοκρατορική ακαδημία σύμφωνα με τις αρχές του μεγάλου κινέζου φιλοσόφου Κομφούκιου, μέλη της οποίας έγιναν 30.000 αγόρια μαθητές εύπορων οικογενειών, καθώς θεωρούταν πολυτέλεια (Surowski, 2000).

Στην αρχαία Ελλάδα (5^{ος} -4^{ος} π.Χ.) οι πόλεις –κράτη παρείχαν ιδιωτική και προαιρετική εκπαίδευση μόνο στα αγόρια. Στο σχολείο μάθαιναν ανάγνωση και γραφή μελετώντας τα κείμενα του Ομήρου, αριθμητική, γεωμετρία, ρητορική, μουσική -αναπόσπαστο μέρος των μεγάλων εορτών προς τιμήν των θεών-, και αστρονομία. Η γυμναστική, επίσης, είναι υποχρεωτική για όλα τα αγόρια. Αν και η παιδεία θεωρούταν σημαντική, τα κορίτσια παρέμεναν στο σπίτι (Γιαννικόπουλος, 1989).

2.2. Η εκπαίδευση στο μεσαίωνα

Κατά την περίοδο 500-1500 μ.Χ. σε ολόκληρη την Ευρώπη η επίδραση της ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας φάνηκε στη χρήση εκκλησιών και μοναστηριών ως χώρων διδασκαλίας και των μοναχών ως δασκάλων. Εκεί τα αγόρια διδάσκονταν τη λατινική γλώσσα και στοιχειώδη αριθμητική.

Επί της κυριαρχίας του Καρλομάγνου (768-864 μ.Χ.) υπήρχε μεγάλη άνθηση των γραμμάτων, των τεχνών και της αρχιτεκτονικής. Στους νόμους του υπάρχει μία πρώτη προσπάθεια για παροχή εκπαίδευσης από τους ιερείς προς τους νέους χωρίς ανταμοιβή εκ μέρους των γονέων (Henderson, 2008).

Τον 11^ο και 12^ο αιώνα κάνουν την εμφάνισή τους τα πρώτα μεσαιωνικά ιδρύματα ως πανεπιστήμια σε Ιταλία, Γαλλία και Αγγλία με σπουδές στις τέχνες, την ιατρική, τη νομική και τη θεολογία.

Στον ισλαμικό κόσμο η διδασκαλία του Κορανίου και η απομνημόνευσή του στην αραβική γλώσσα αποτελεί τη μοναδική προτεραιότητα των σχολείων και παρά την ίδρυση πανεπιστημίων κατά τον 9^ο αιώνα η διδασκαλία άλλων γνωστικών αντικειμένων όπως η ιατρική, η αστρονομία και η νομική ταυτίζεται με την ισλαμική φιλοσοφία (Abdel -HadyZ, 2010).

Οι Άραβες, κυρίως μετά τον 9^ο αιώνα, πρωτοστάτησαν στη μελέτη και τη μετάφραση των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων και διέδιδαν την αρχαία ελληνική φιλοσοφία μέσω αραβικών μεταφράσεων στη Δυτική Ευρώπη. Στη Βαγδάτη κατά τον 11^ο αιώνα δημιουργείται ένα επιστημονικό κέντρο, στο οποίο συνέγραφαν Άραβες διανοούμενοι και διακρίνονταν στην τέχνη, την ιατρική και την αρχιτεκτονική. Η εκπαίδευση, όμως, αποτελεί προνόμιο των λίγων (Δημητρούκας, 2021).

Η Κίνα την περίοδο αυτή εξακολουθούσε να διαιωνίζει μία ελιτίστικη εκπαιδευτική κοινότητα και το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού παρέμεινε αναλφάβητο. Στα ιδιωτικά πανεπιστήμια φοιτούσαν με δίδακτρα σπουδαστές, οι οποίοι θα έμπαιναν στην υπηρεσία της αυτοκρατορίας. Δεν υπήρχε καμία μέριμνα για κάποιου είδους δημόσια εκπαίδευση (Surowski, 2000).

Στην Ινδία του μεσαίωνα η ινδουιστική εκπαίδευση διαφοροποιήθηκε από την ισλαμική. Η εκπαίδευση που λάμβαναν ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την κάστα στην οποία ανήκαν. Στα σχολεία των ινδουιστών τα παιδιά διδάσκονταν δωρεάν προς τιμήν της θρησκείας τους και οι δωρεές των ανθρώπων που ανήκαν στο θρησκευτικό χώρο ήταν αυτές που τα διατηρούσαν. Ο σκοπός της ισλαμικής εκπαίδευσης ήταν η διάδοση του ισλαμισμού και της μουσουλμανικής κουλτούρας και στηριζόταν στην οικονομική ενίσχυση των ευγενών και των φεουδαρχών. Τα κορίτσια αποτελούσαν βάρος χωρίς να έχουν καμία δυνατότητα επιλογής (Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, 1990).

Στην κεντρική και νότια Αμερική οι Αζτέκοι, οι Μάγια και οι Ίνκας παρήγαγαν επιτεύγματα ως απόρροια των εξαιρετικών γνώσεων τους στην αστρονομία και τα μαθηματικά. Η επίσημη, όμως, εκπαίδευση απευθυνόταν στους ευγενείς και τον κλήρο και στόχευε στη διατήρηση του πολιτισμού τους και τη διάπλαση του χαρακτήρα. Τα μαθηματικά, η μουσική, η ποίηση, η

εξάσκηση της ιατρικής, η γεωγραφία και η αστρονομία ήταν τα κύρια μαθήματα τα οποία παραδίδονταν από λόγιους ή ιερείς. Τα κορίτσια έμεναν στο σπίτι όπου μέσα από την προφορική παράδοση μούνταν στον πολιτισμό τους (Shimahara, n.d.).

2.3. Η εκπαίδευση από τον 15^ο έως τον 19^ο αιώνα

Στην Κίνα διαφάνηκε πλέον η ανάγκη της εκπαίδευσης με απώτερο σκοπό την αύξηση της παραγωγικής διαδικασίας, την ανάπτυξη και την τεχνολογική επανάσταση. Υπήρχε πλούσια συγγραφική παραγωγή με έργα μορφωτικού χαρακτήρα και μεγάλη επίδραση από τη Δύση (Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, 1990).

Στην Ευρώπη το κίνημα της Αναγέννησης (14^{ος} – 17^{ος} αιώνας) επικρατούσε με μεγάλη πνευματική απήχηση. Η εφεύρεση της τυπογραφίας επέτρεπε την κατανόηση και τη διάδοση των γνώσεων και την εφαρμογή της μοντέρνας επιστήμης. Υπήρχε μεγάλη παραγωγή κειμένων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που έδιναν το στίγμα της σημασίας της εκπαίδευσης στη σκέψη των ανθρώπων της εποχής. Δόθηκε έμφαση στο σύνολο της προσωπικότητας, στην καλλιέργεια πνευματικών και φυσικών δεξιοτήτων, στην επαφή με τα έργα της αρχαιότητας. Δυστυχώς η τάση αυτή χαρακτηριζόταν από μία απαξίωση των λαϊκών στρωμάτων και μία διάκριση μεταξύ μορφωμένων και αμόρφωτων. Παρά την ίδρυση Λυκείων, ο λαός παρέμενε εκτός ουσιαστικής εκπαίδευσης καθώς μόνο ο κλήρος και οι ευγενείς είχαν πρόσβαση σε αυτά (Χατζηστεφανίδου, 2015).

Η Ελλάδα δε γνώριζε το κίνημα του διαφωτισμού στην περίοδο αυτή αφού βρισκόταν υπό την Οθωμανική κατοχή. Η οργανωμένη αγωγή ήταν ανύπαρκτη και σχολεία δεν υπήρχαν. Ο μαρασμός του ελληνικού πνεύματος ήρθε ως αποτέλεσμα της εγκατάλειψης της χώρας από τους ανθρώπους των γραμμάτων προς χώρες της Δύσης και της Ανατολής, καθώς και από την εξαθλίωση των Ελλήνων. Τα μοναστήρια αποτελούσαν σημείο αναφοράς και μετάδοσης γνώσεων αφού εκεί υπήρχαν κάποια βιβλία και κληρικοί που γνώριζαν ανάγνωση και γραφή. Εκεί δημιουργήθηκε και ο θρύλος του «κρυφού σχολείου».

Κατά τον 18^ο αιώνα υπήρχε στον ελλαδικό χώρο έντονη δραστηριότητα με συνθήκες πολύ ευνοϊκές για την εκπαίδευση. Ιδρύθηκαν κατώτερα σχολεία σε ολόκληρη την επικράτεια, στα οποία φοιτούσε μεγάλο μέρος των παιδιών και διδάσκονταν ανάγνωση και γραφή υπό την καθοδήγηση πεφωτισμένων Ελλήνων (Ρήγας Φεραίος, Κοσμάς ο Αιτωλός, Αδαμάντιος Κοραΐς).

Οι πλούσιοι πρόσφεραν μεγάλη οικονομική ενίσχυση στα σχολεία. Σχολές και ακαδημίες έκαναν την εμφάνισή τους και υπηρέτησαν το νέο επιστημονικό πνεύμα (Γιαννικόπουλος, 1989).

Το 1834 θεσμοθετήθηκε από το νέο ελληνικό Κράτος η υποχρεωτική, δημοτική εκπαίδευση αγοριών και κοριτσιών, τα οποία φοιτούσαν σε ξεχωριστά σχολεία. Η μέση εκπαίδευση στην Ελλάδα αφορούσε μόνο τα αγόρια, ενώ τα κορίτσια εύπορων οικογενειών είχαν πρόσβαση στα παρθεναγωγεία. Το 1837 ιδρύθηκε το ελληνικό πανεπιστήμιο που απευθυνόταν μόνο σε άρρενες σπουδαστές. Στο διδασκαλείο φοιτούσαν κορίτσια κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, με υποτροφίες, με σκοπό να γίνουν δασκάλες στα δημοτικά σχολεία θηλέων. Η πρώτη Ελληνίδα που εισήχθη στο πανεπιστήμιο ήταν η Ιωάννα Στεφανόπολι το 1893, σχεδόν 70 χρόνια αργότερα (Ζιώγου-Καραστεργίου, 1986).

Το εκπαιδευτικό σύστημα στην Αμερική ουσιαστικά ξεκίνησε κατά τον 18^ο αιώνα όταν και έγινε μια προσπάθεια οργάνωσης των Αγγλικών αποικιών στο Νέο Κόσμο. Μόνο τα παιδιά εύπορων οικογενειών μπορούσαν να φοιτήσουν στα πρώτα αυτά σχολεία. Ιδρύθηκαν τα πανεπιστήμια του Harvard και του Yale στα οποία, όμως, φοιτούσαν ελάχιστοι άντρες φοιτητές. Μετά την ανεξαρτησία της Αμερικής το 1776 και τη θέσπιση του Αμερικανικού Συντάγματος φάνηκε η προσπάθεια, η οποία έλαβε χώρα για την ίδρυση σχολείων και πανεπιστημίων. Η εκκλησία και πάλι πρωτοστάτησε με τη διδασκαλία της γραφής και της ανάγνωσης στα πρότυπα του Αγγλικού Προτεσταντισμού (Ραρανικόλαου, 2019).

Στη Ρωσία του 18^{ου} αιώνα με την εκβιομηχάνιση να κυριαρχεί σε όλους τους τομείς, ακόμα και η επιβίωση των παιδιών ήταν εξαιρετικά δύσκολη. Η ανάγκη για σκληρή εργασία, η εκμετάλλευση των παιδιών ως προς την εργασία, οι δύσκολες καιρικές συνθήκες δεν αφήνουν περιθώρια για εκπαίδευση. Οι ηγέτες της Ρωσίας (Πέτρος Α΄, Αικατερίνη Β΄) καθιερώνουν την υποχρεωτική υπηρεσία στο Κράτος μόνο για τα παιδιά των ευγενών από την ηλικία των δέκα ετών (Χατζηστεφανίδου, 2015).

Η Αφρική λόγω της γεωγραφικής της θέσης αποκόπηκε από τον υπόλοιπο κόσμο και τις όποιες επιρροές του. Η γνώση και οι δεξιότητες σε όλους τους τομείς αποκτήθηκαν με την αλληλεπίδραση ανθρώπων και πολιτισμών. Η απουσία μετανάστευσης από και προς την Αφρικανική ήπειρο είχε ως αποτέλεσμα την έλλειψη επαφών και σχέσεων με άλλους

πολιτισμούς, την παντελή έλλειψη εκπαίδευσης και την αδυναμία διάχυσης της γνώσης (Χουλιάρας, 2005).

2.4. Η Εκπαίδευση στον 20^ο αιώνα

Η μεγάλη αλλαγή στην Αμερική συντέθηκε με την επικράτηση της δημόσιας εκπαίδευσης και την ίδρυση σχολείων παντού, ανοιχτά σε όλους και χωρίς δίδακτρα. Τα εκκλησιαστικά σχολεία διαδέχτηκαν εκείνα που αποτελούσαν θεσμοθετημένα σχολεία της πολιτείας στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Η εκβιομηχάνιση, η αστικοποίηση και ο εκδημοκρατισμός άνοιξαν το δρόμο για αλλαγές στη διδασκαλία, στα προγράμματα σπουδών, στον τρόπο πρόσβασης στα σχολεία, στην εκπαίδευση μεγαλύτερου ποσοστού κοριτσιών, στην εκπαίδευση των Αφρικανο – Αμερικανών (Carl, 2011)

Στη Ρωσία σε όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα επετεύχθη όλο και μεγαλύτερο ποσοστό αλφαριθμητισμού, με τον εκδημοκρατισμό των παλαιών σοσιαλιστικών πολιτειών. Επετεύχθη αλλαγή μαθημάτων και δημοσίευση νέων βιβλίων λογοτεχνίας και ιστορίας με σκοπό την κριτική σκέψη (Caroli, 2011).

Στην Αφρική η εκπαίδευση δεν αποτελούσε πλέον έργο των ιεραποστόλων και η Νοτιοαφρικανική κυβέρνηση άρχισε να συμμετέχει στην νέα εκπαιδευτική πραγματικότητα των μαύρων παιδιών. Το σύνταγμα του 1994 διαμόρφωσε μια χώρα με φιλελεύθερο, δημοκρατικό χαρακτήρα και ένα νέο πολιτικό, κοινωνικό και εκπαιδευτικό καθεστώς με χαρακτηριστικά στοιχεία την αποκέντρωση, τις ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση, την απαλλαγή από φυλετικούς διαχωρισμούς και την πολυπολιτισμική εκπαίδευση (Wolhuter, 2011).

Η Ελλάδα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα είχε ανάγκη για εκσυγχρονισμό, σύμφωνα με τα πρότυπα των δυτικών χωρών. Ξεκίνησε έτσι μια προσπάθεια μεταρρύθμισης του συστήματος της εκπαίδευσης και αναγνώρισε η σημασία της για την οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της χώρας. Η καθιέρωση της δημοτικής, το μονοτονικό σύστημα γραφής, το εξατάξιο δημοτικό, η ίδρυση Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών, η δωρεάν παιδεία στις τρεις βαθμίδες ήταν μόνο μερικές από τις μεταρρυθμίσεις που συνέβησαν στην Ελλάδα κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα (Μπουζάκης, 2011).

2.5. Η αναγκαιότητα της εκπαίδευσης.

Η πορεία της ιστορίας της εκπαίδευσης ανά τους αιώνες δείχνει τις συνεχείς αλλαγές τις οποίες υπέστη το εκπαιδευτικό σύστημα, άλλοτε συντηρητικές, άλλοτε πιο φιλελεύθερες που εφαρμόστηκαν ή χάθηκαν μέσα στις πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές των κρατών.

Ουσιαστικά μέχρι τον 19^ο αιώνα η εκπαίδευση ελεγχόταν από την εκκλησία, η οποία καθόριζε το περιεχόμενο, τα μέσα και το πιο σημαντικό ίσως όλων, το σκοπό και το στόχο αυτής. Το εγχείρημα της εισαγωγής δημόσιας εκπαίδευσης δεν ήταν μια εύκολη υπόθεση. Κάποια κράτη πρωτοπόρησαν, κάποια καθυστέρησαν, άλλα δίστασαν να προχωρήσουν σε ουσιαστικές μεταβολές.

Σε ολόκληρη τη διάρκεια του αιώνα αυτού άνθρωποι της ηγεσίας, της διοίκησης, της εκπαίδευσης και του πνεύματος ταξίδεψαν σε χώρες ανά τον κόσμο προσπαθώντας να συλλέξουν πληροφορίες για τον τρόπο λειτουργίας των εκπαιδευτικών συστημάτων άλλων χωρών. Σκοπός τους ήταν μια προσπάθεια να ξεπεραστούν δυσκολίες, που μέχρι τότε αναχαιτίζαν την αλλαγή στην εκπαίδευση και να βρεθούν νέα πρότυπα πάνω στα οποία θα δημιουργούνταν νέες βάσεις για λειτουργικά εκπαιδευτικά συστήματα σύμφωνα με τις αρχές κάθε χώρας. Προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα τα περισσότερα εκπαιδευτικά συστήματα έχουν πάρει μια πιο συγκεκριμένη μορφή και παρά τις αρχικές ανάγκες δημιουργίας τους, οι οποίες έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά, διαφέρουν κατά πολύ μεταξύ τους. Η αιτία αυτής της διαφοροποίησης έγκειται στην ύπαρξη ενός εθνικού χαρακτήρα κάθε κράτους, ενός συστήματος ιδεών, αξιών, νοοτροπίας και συμπεριφορών που δίνουν το στίγμα των εκπαιδευτικών αλλαγών (Ματθαίου, 2011).

Όπως υποστηρίζει ο Hans (Hans, 1958) η διαμόρφωση των εθνικών συστημάτων εκπαίδευσης ταυτίζεται με την ιστορική διαδρομή κάθε κράτους και επηρεάζεται από συγκεκριμένους παράγοντες όπως είναι η φυλετική καταγωγή, η γλώσσα, η γεωγραφική θέση, το κλίμα, οι δουλειές των κατοίκων. Σε αυτούς προστίθενται οι πνευματικοί παράγοντες, η επίδραση, δηλαδή, των μεγάλων θρησκευτικών και πολιτικών ρευμάτων (Χριστιανισμός, Ισλαμισμός, Ουμανισμός Σοσιαλισμός, Δημοκρατία), οι οποίοι διαμορφώνουν ενεργό ρόλο στην εκπαίδευση, καθώς σκοπό έχουν την διατήρηση της πνευματικής κληρονομιάς. Η συνδυασμένη δράση των παραγόντων αυτών χαρακτηρίζουν την εκπαίδευση.

Από τα μισά του 20^{ου} αιώνα η ανάγκη για ανασυγκρότηση των εθνών μετά τον καταστροφικό για όλους πόλεμο έφερε στο προσκήνιο και την αναγκαιότητα εκδημοκρατισμού της εκπαίδευσης, που παύει να είναι προνόμιο μόνο των εκλεκτών, της ανασύστασης των σχολείων και της εξεύρεσης λύσεων οι οποίες να άπτονται της καθημερινής ζωής και των πρακτικών προβλημάτων. Προς το τέλος του αιώνα αυτού σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση εκπαιδευτικών συστημάτων θα παίξει η είσοδος των νέων τεχνολογιών, η πολυπολιτισμικότητα, η βιομηχανική επανάσταση, η παγκοσμιοποίηση και το άνοιγμα των διεθνών αγορών, η ανάγκη για τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την εργασία και η εμφάνιση και εμπλοκή προς την κατεύθυνση αυτή των Διεθνών Οργανισμών (Ματθαίου, 2011).

Η αναγκαιότητα αυτή έχει τονιστεί και επισημανθεί από ανθρώπους της πολιτικής, των γραμμάτων, της εκκλησίας ανά τους αιώνες, οι οποίοι προασπίζουν και υμνούν την παιδεία. Πρώτος ο Πλάτωνας στη *Πολιτεία* ενδιαφέρεται για τον άνθρωπο ως όλων και την παιδεία «..ήτοι δια της παιδείας, η οποία μορφοποιεί την ψυχήν». Ο Αριστοτέλης και μαθητής του Πλάτωνα στα έργα του *Πολιτικά* και *Ηθικά Νικομάχεια* περιγράφει πως πρέπει κανείς να καλλιεργεί τον εαυτό του, την προσωπικότητά του, αλλά και τις κοινωνικές συνθήκες, οι οποίες θα βοηθήσουν προς αυτόν το σκοπό. Για τον Αριστοτέλη ο σκοπός του κράτους πρέπει να είναι παιδαγωγικός, αφού η εξέλιξη και διαμόρφωση της κοινωνίας εξαρτάται από τη διαμόρφωση των μελών της.

Ο Πλούταρχος στο *Περί παιδων αγωγής* στοχεύει στην ηθική διαπαιδαγώγηση των παιδιών και θεωρεί πως τα παιδιά πρέπει να εκπαιδεύονται από μικρή ηλικία, «εξ' απαλών ονύχων» για να γίνουν «καλοί καθαθοί πολίτες» (Χατζηστεφανίδου, 2015). Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος είπε «..και γαρ άτοπον την μεν οικίαν μηδέποτε ανέχεσθαι εν εσπέρα χωρίς λύχνον και φωτός οράν, τη δε ψυχήν έρημον διδασκαλίας οράν», όπως το σπίτι το βράδυ δε μπορεί να είναι χωρίς φως, έτσι και η ψυχή δε μπορεί να υπάρξει χωρίς τη διδασκαλία (Γνωμολογικόν, 2008- 2021). Ο Ρήγας Φεραίος στο *Πολίτευμά* του σημειώνει «...όλοι χωρίς εξαίρεση έχουν χρέος να ηξεύρουν γράμματα. Η πατρίδα έχει καταστήσει σχολεία εις όλα τα χωρία δια τα αρσενικά και τα θηλυκά παιδιά. Εκ των γραμμάτων γεννάται η προκοπή, με την οποίαν λάμπουν τα ελεύθερα έθνη..» (Γιαννικόπουλος, 1989). Ο μεγάλος ηγέτης της Νοτίου Αφρικής Nelson Mandela είπε «η εκπαίδευση είναι το πιο ισχυρό όπλο που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για να αλλάξουμε τον κόσμο» (Europe Direct, 2021).

Τα οφέλη της εκπαίδευσης για τον άνθρωπο και την κοινωνία εν γένει είναι αδιαμφισβήτητα. Διασφαλίζει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ενδυναμώνει και προάγει τη συνείδηση του εαυτού και την αυτοπεποίθηση. Βοηθάει στην φυσική και πνευματική ανάπτυξη του ανθρώπου. Αναπτύσσει την ταυτότητα του ατόμου και συμβάλλει στην κατανόηση του γύρω κόσμου. Προσδίδει γνώσεις και δεξιότητες απαραίτητες για τη συμμετοχή στην κοινωνία και την εργασία. Προάγει την ειρήνη και τη δημοκρατία, μεταλαμπαδεύει τις αξίες, τη γλώσσα, τον πολιτισμό από γενιά σε γενιά, ενδυναμώνει την πίστη στα ανθρώπινα δικαιώματα, προάγει την οικονομία (UNESCO, 2019).

Αποτελεί, λοιπόν, η εκπαίδευση και το σχολείο αναπόσπαστο κομμάτι των κοινωνιών και εκφράζει τον τρόπο μέσα από τον οποίον οι σκέψεις, οι γνώσεις, οι πράξεις των παλαιότερων γενεών μετατοπίζονται στις επόμενες με σκοπό το παιδί να ανταπεξέλθει στα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα, όπως αυτά διαμορφώνονται σε κάθε εποχή. Το σχολείο ως θεσμός είναι το μέσον αναπαραγωγής, μετάδοσης, πιστοποίησης, κατάρτισης γνώσεων (Mialaret, 2002). Η εκπαίδευση είναι το κλειδί και η καρδιά όλων των προσπαθειών για την προσαρμογή των ανθρώπων στις αλλαγές αλλά και για την μετάδοση της ικανότητας, ώστε αυτοί να είναι σε θέση να μεταβάλουν τον κόσμο μέσα στον οποίον ζουν. Είναι το βασικό και ουσιώδες μέσον για την βαθύτερη, ουσιαστικότερη, αρμονική ανάπτυξη του ανθρώπου έχοντας ως στόχους την μείωση της φτώχειας, του αποκλεισμού, της άγνοιας, της καταπίεσης, του πολέμου. Η εκπαίδευση συνεισφέρει στην προάσπιση της διαμόρφωσης ολοκληρωμένων ανθρώπων και πολιτών μέσα από τη συνειδητοποίηση του εαυτού και του κόσμου και της ενθάρρυνσης για συμμετοχή στην εργασία και την κοινότητα (Didham, 2019).

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση αποτέλεσε και αποτελεί βασικό ανθρώπινο δικαίωμα. Η άρνηση αυτού του δικαιώματος στους ανθρώπους όλων των ηλικιών, της πρόσβασης στο μεγαλείο των προγόνων, της πνευματικής κληρονομιάς όλων των εθνών, στο θησαυρό των επιτευγμάτων των ανθρώπων, η αποτυχία παροχής εκπαίδευσης ισοδυναμεί με το να κάνουμε τον κόσμο μας πιο φτωχό. Χωρίς αυτήν τη γνώση η κοινωνία μας θα έχει πτωτική πορεία συμπαρασύροντας και τους πολίτες της μαζί. Ο καλύτερος τρόπος για να διασφαλίσουμε τη μελλοντική ανάπτυξη ενός έθνους είναι να επενδύσουμε σε έναν μορφωμένο πληθυσμό και σε ένα πνευματικό κεφάλαιο (Gove, 2011).

3. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση σε παγκόσμιο επίπεδο-Οι διεθνείς οργανισμοί και οι διεθνείς συμβάσεις

3.1. Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση ως Θεμελιώδες Δικαίωμα

Ο όρος θεμελιώδη δικαιώματα περιλαμβάνει τα δικαιώματα τα οποία κατοχυρώνονται σε κείμενα με τυπική ισχύ και ενσωματώνονται στο πλαίσιο της έννομης τάξης πραγμάτων. Ως τέτοια δε νοούνται μόνο αυτά τα οποία αποτελούν μέρος ενός Συντάγματος, αλλά και όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα μη οικονομικού χαρακτήρα που κατοχυρώνονται με δεσμεύσεις του νόμου. Τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι υψίστης σημασίας καθώς εξορισμού είναι το θεμέλιο του δημοσίου δικαίου και της δημοκρατίας και προστατεύουν το άτομα από παραβάσεις της κοινότητας ή των κρατών, τα ίδια, όμως, δεν αποτελούν αξίες απόλυτες ή απεριόριστες, όταν συγκρούονται με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα ή ελευθερίες (Αναστάση, 2017). Το δικαίωμα στην εκπαίδευση αποτελεί ένα κοινωνικό δικαίωμα και διαφοροποιείται από τις δύο άλλες μεγάλες κατηγορίες δικαιωμάτων, τα ατομικά και πολιτικά, στο ότι προϋποθέτει και χρειάζεται τη συμβολή του κράτους για να ανθίσει, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι δεν έχει δεσμευτική ισχύ και συνέπειες για το Κράτος.

Το Κράτος θεωρείται ο βασικός πάροχος της εκπαίδευσης, διαθέτει σημαντικά ποσά από τον προϋπολογισμό του και έχει την ευθύνη για την ομαλή και απρόσκοπτη λειτουργία των εκπαιδευτικών του συστημάτων σε όλες τις βαθμίδες. Η ουσιώδης και πρωταρχική ευθύνη των κρατών αναφέρεται ρητά σε όλες σχεδόν τις διεθνείς συμβάσεις, καθιστώντας έτσι την πολιτεία υπεύθυνη όχι μόνο για την τήρηση των δεσμεύσεών της απέναντι στους πολίτες, αλλά και για τις περιπτώσεις εκείνες που αμελεί ή αψηφά τον νόμο (Beiter, 2006). Η υποχρεωτικότητα της σχολικής παρακολούθησης μέχρι ένα ηλικιακό όριο έρχεται να εδραιώσει το δικαίωμα των παιδιών στην εκπαίδευση και να το προστατέψει από άρνηση των γονέων ή της πολιτείας να ασκήσει αυτό το δικαίωμά του (Beiter, 2006).

Το δικαίωμα αυτό, ως βασικό ανθρώπινο δικαίωμα, έρχεται ως εγγύηση ότι όχι μόνο θα λάβουν οι εκπαιδευόμενοι δωρεάν, επίσημη εκπαίδευση αλλά και κυρίως ότι αυτή η εκπαίδευση θα αναπτύξει τις γνωστικές δυνατότητές τους, θα τους παρέχει πληροφόρηση, θα τους παρέχει την δυνατότητα της μάθησης και της ανακάλυψης των ικανοτήτων τους και θα τους δώσει τη γνώση για την επιβίωσή τους. Το δικαίωμα αυτό εμπίπτει μέσα στο βασικό δικαίωμα της ελευθερίας, αφού πρωτίστως η άσκηση και η χρήση αυτού προϋποθέτει τη γνώση του, η οποία μόνο μέσα

από την εκπαίδευση μπορεί να αποκτηθεί και δευτερευόντως η απόκτηση δεξιοτήτων μέσω της εκπαίδευσης ανοίγει την δυνατότητα για εργασία, αναφαίρετο δικαίωμα των ελεύθερων ανθρώπων. Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημάνουμε ότι όλοι ανεξαιρέτως μπορούν να επωφεληθούν αυτού του δικαιώματος. Συμπεριλαμβάνει όλα τα είδη και επίπεδα εκπαίδευσης, δημόσια ή ιδιωτική, εκπαίδευση ενηλίκων, επαγγελματική εκπαίδευση, μαθητές και προσωπικό όλων των ιδρυμάτων (Haddad H. e., 2014).

Η διεθνής κοινότητα έχει θέσει την προάσπιση και την προστασία του δικαιώματος στην εκπαίδευση σε υποχρέωση εκ μέρους των κρατών. Όλα τα άλλα δικαιώματα απορρέουν από αυτό και είναι ταυτόσημο με την αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Αποτελεί την ίδια στιγμή κοινωνικό, ατομικό, πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό δικαίωμα και ενσωματώνεται ως τέτοιο σε όλα σχεδόν τα Συντάγματα του κόσμου αφού τα δικαιώματα και η υπεράσπισή τους θεωρούνται το θεμέλιο της ανθρώπινης ύπαρξης (Νάσκου-Περράκη Π. Γ., 2021). Απαιτείται ως το θεμέλιο της πολιτειότητας, ως άσκηση πρωταρχικής δημόσιας και κοινωνικής ευθύνης για όλους τους πολίτες ανεξαιρέτως, με ίσους όρους.

3.2. Οι Διεθνείς Οργανισμοί

Ως διεθνής οργανισμός νοείται μία μόνιμη οντότητα, η οποία δημιουργείται από τους λαούς, με συνθήκη ή άλλο έγγραφο στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου και έχει ως σκοπό την εκπλήρωση ορισμένων στόχων στο διεθνές πεδίο. Τα σημαντικά εκείνα σημεία που προσδιορίζουν έναν διεθνή οργανισμό είναι η δημιουργία του από τα υποκείμενα του διεθνούς δικαίου, δηλαδή τα κράτη, ο μόνιμος και διαρκής χαρακτήρας της, η συλλογική επίτευξη στόχων που δε μπορούν να υλοποιηθούν από μεμονωμένα κράτη, η ανάληψη και άσκηση εξουσιών και αρμοδιοτήτων από μέρους του οργανισμού προς την εκπλήρωση των στόχων, οι οποίες επιφέρουν έννομες συνέπειες στα κράτη -μέλη (Σαρηγιαννίδης, 2019).

Οι διεθνείς οργανισμοί δημιουργήθηκαν για την ειρηνική διευθέτηση των σχέσεων μεταξύ των κρατών, την προσπάθεια αποφυγής των πολέμων, την ανάπτυξη της συνεργασίας και των δράσεων σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος, την επικοινωνία και την αλληλεπίδραση, την καταπολέμηση της φτώχειας, του αναλφαριθμισμού, των διακρίσεων. Ενώ λοιπόν τα κράτη οργανώνονται σε κοινότητες με βάση τα εθνικά τους χαρακτηριστικά, τη γλώσσα, τις παραδόσεις, την ιστορία τους και τον πολιτισμό τους, οι διεθνείς οργανισμοί ακολουθούν και διαμορφώνουν πολιτικές με γνώμονα την εναρμόνιση όλων και την άμβλυνση αυτών των

διαφορών (Νάσκου-Περάκη, 2019). Οι διεθνείς οργανισμοί χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: τους διακυβερνητικούς και τους μη κυβερνητικούς. Οι πρώτοι αποτελούνται από τους επίσημους αντιπροσώπους των κρατών, ενώ οι δεύτεροι είναι συνήθως ιδιωτικές οργανώσεις διεθνούς εμβέλειας με επιστημονικό, οικονομικό, πολιτιστικό, θρησκευτικό ή φιλανθρωπικό χαρακτήρα. Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει συμμετοχή του κράτους στους μη κυβερνητικούς οργανισμούς, αυτοί παίζουν σημαντικό ρόλο στην πολιτική σκηνή και επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων διεθνούς εμβέλειας (Κομηνός, 2013).

3.2.1. Η Νομική ισχύς των Διεθνών συμβάσεων

Ένας Δ.Ο. για να μπορεί να είναι αποτελεσματικός θα πρέπει να κατέχει τα νομικά εκείνα μέσα τα οποία του δίνουν νομική ισχύ για την εκπλήρωση των σκοπών του. Θα πρέπει να έχει εσωτερική, ανεξάρτητη από τα Κράτη-Μέλη του, αλλά και διεθνή νομική προσωπικότητα. Οι αυξημένες λειτουργίες και αρμοδιότητες ενός παγκόσμιου οργανισμού, όπως για παράδειγμα του ΟΗ.Ε. δε μπορούν παρά να του επιτρέπουν να έχει διεθνή νομική προσωπικότητα κάτι το οποίο αποτελεί και το ρόλο του μέσα σε κάθε Κράτος αφού η πρόθεση των κρατών για τη δημιουργία του μεταβιβάζει αυτομάτως και τη διεθνή νομική προσωπικότητά του, τις εξουσίες που πηγάζουν από αυτήν και άρα το εύρος των δραστηριοτήτων του για την αποτελεσματικότερη επίτευξη των σκοπών του. Η ιδιότητα ενός υποκειμένου έναντι του Διεθνούς Δικαίου αντιλαμβάνεται ως η ικανότητά του να αποτελεί φορέα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων σε διεθνή εμβέλεια. Οι Δ.Ο. διαμορφώνουν, λοιπόν, μαζί με τα κράτη τη διεθνή έννομη τάξη και συμβάλλουν στη διακυβέρνηση στο διεθνή χώρο κάτι το οποίο αναπόφευκτα σημαίνει ότι επιδρούν και στο εσωτερικό των κρατών. Τα κράτη είναι αυτά που έχουν γενική αρμοδιότητα και προβαίνουν σε διεθνείς πράξεις προσδίδοντας αρμοδιότητες έκτασης και φύσης στους Δ.Ο. στις ιδρυτικές συνθήκες τους (Σαμαρά, 2020).

Η Σύμβαση της Βιέννης (1961) αποτέλεσε την πηγή Διεθνούς Δικαίου για Συμβάσεις και Συνθήκες. Καθορίζει το δίκαιο που διέπει τις Συνθήκες μεταξύ Κρατών και Διεθνών Οργανισμών. Στηρίζεται στην αρχή ότι η ελεύθερη συναίνεση και η καλή πίστη μεταξύ των κρατών καθώς και η ανάπτυξη των κανόνων που διέπουν τις Συνθήκες είναι τα μέσα για τη σταθεροποίηση της έννομης τάξης, της ειρηνικής συνεργασίας, την ανάπτυξη διεθνών σχέσεων, ανεξαρτήτου συνταγματικού και κοινωνικού καθεστώτος ενός κράτους. Στο άρ. 6. της Σύμβασης της Βιέννης οι Δ.Ο. έχουν τη δυνατότητα σύναψης Συνθηκών, η οποία αποτελεί τη

δικαιοπρακτική τους ικανότητα, για να μπορούν να επιτελέσουν τους σκοπούς τους και να ασκήσουν τα καθήκοντά τους. Το αρ. 26. ορίζει τη δεσμευτική ισχύ των συνθηκών έναντι όσων κρατών υπογράφουν, επικυρώνουν ή προσχωρούν σε αυτήν. Το αρ. 27. τέλος, επιβάλλει ουσιαστικά την τήρηση και εφαρμογή των Συνθηκών από τα Κράτη και τους Δ.Ο. ασχέτως των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου του κράτους και των κανόνων του οργανισμού (Νομοθεσία, χ.χ.).

Με πρωτοβουλία των ενδιαφερόμενων κρατών και με απώτερο στόχο την ευρεία αποδοχή, συναίνεση και συμμετοχή συνάπτεται η συνθήκη η οποία θα αποτελέσει την ιδρυτική συνθήκη του Δ.Ο. με αναφορά πρωτίστως στους σκοπούς, τις αρχές και στο βαθμό δεσμευτικότητας των αποφάσεων για τα συμβαλλόμενα μέλη. Οι ιδρυτικές συνθήκες των Δ.Ο. διέπονται από τις αρχές της Σύμβασης της Βιέννης καθιστώντας όμως σαφές ότι αυτές δεν εμπίπτουν σε επιφυλάξεις ώστε να μην παραβιάζεται η αρχή της ισότητας των Κρατών–Μελών. Θέτουν το οργανωτικό και λειτουργικό πλαίσιο των Διεθνών Οργανισμών, ορίζουν ουσιαστικά και τυπικά τον Οργανισμό, προσδίδουν εξουσίες σε αυτόν και τον ακολουθούν σε ολόκληρη τη διάρκεια της ζωής του. Οι εξουσίες αυτές, οι οποίες άλλοτε αποδίδονται από τα Κράτη (δοτές εξουσίες), άλλοτε από την ανάγκη για την εξάσκηση των καθηκόντων του Οργανισμού (επαγόμενες εξουσίες), σχετίζονται αυστηρά με τους σκοπούς και υπάρχουν για την επίτευξή τους.

Η νομική προσωπικότητα των Διεθνών Οργανισμών επιφέρει και έννομες συνέπειες. Συγκεκριμένα ένας Δ.Ο. έχει την *ικανότητα διαδίκου*, μπορεί επομένως να παραστεί ενώπιον οργάνων δικαίου και να εγείρει αξιώσεις έναντι άλλων κρατών ή οργανισμών και αντιστοίχως οι πράξεις και οι παραλείψεις του να εγείρουν αξιώσεις από κράτη ή οργανισμούς. Επομένως, ένας οργανισμός έχει και τη *διεθνή νομική ευθύνη* των αποφάσεών του και των πράξεών του όταν με αυτές πράττει αντίθετα προς τους κανόνες Διεθνούς Δικαίου οι οποίοι δεσμεύουν το Δ.Ο. και τους οποίους ο ίδιος θεσπίζει. Τέλος, η νομική προσωπικότητα των Διεθνών Οργανισμών συνεπάγεται και σχέσεις αντιπροσώπευσης μεταξύ αυτών και των κρατών για την δημιουργία σχέσεων συνεργασίας, δηλαδή διπλωματικών σχέσεων, και την απόλαυση ιδιαίτερων προνομίων και κυρίως ασυλιών για το προσωπικό των Δ.Ο. στις εσωτερικές έννομες τάξεις των κρατών, κάτι το οποίο θεωρείται αναγκαίο καθώς οι Δ.Ο. δε διαθέτουν συγκεκριμένη εδαφική κυριαρχία, με απώτερο στόχο την ανεξαρτησία των διεθνών αντιπροσώπων προς όφελος του οργανισμού.

Η νομική προσωπικότητα των Δ.Ο. αποτελεί, ίσως, τη πιο σημαντική παράμετρο την οποίαν διαθέτουν και η οποία τους καθιστά υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου και φορείς ισχύος με εξουσίες και αρμοδιότητες πέρα και πάνω από οποιαδήποτε κρατική κυριαρχία επηρεάζοντας με τον τρόπο αυτό την εξέλιξη της διεθνούς κοινότητας (Σαρηγιαννίδης, 2019).

3.2.2. Η Κοινωνία των Εθνών (1919-1946)

Η λήξη του καταστροφικού πρώτου παγκοσμίου πολέμου κάνει πλέον επιτακτική την ανάγκη για τη διατήρηση της εύθραυστης ειρήνης και της ασφάλειας. Η ΚτΕ έρχεται βασισμένη σε αρχές δικαίου να εδραιώσει τη δημοκρατία στις διακρατικές σχέσεις. Δημιουργεί θεσμικά όργανα, όπως η Συνέλευση, το Συμβούλιο και η Γραμματεία και βασικά της χαρακτηριστικά αποτελούν η οικουμενικότητα και η ισότητα (Δραγώνας, 2017). Ξεκινάει μια νέα πραγματικότητα, με καινούργιους πρωταγωνιστές και παρά την εξυπηρέτηση των συμφερόντων και της ισχύος των νικητών της Ευρώπης η ΚτΕ δεν παύει να αποτελεί τον πρώτο διεθνή οργανισμό με οικουμενικό χαρακτήρα, ο οποίος προωθεί τη συνεργασία, διαφυλάσσει την ειρήνη και εγγυάται την εδαφική ακεραιότητα και ανεξαρτησία των κρατών-μελών.

Στις δύο δεκαετίες εργασίας της ΚτΕ αναγνωρίστηκε ως διεθνής οργανισμός, απολάμβανε ασυλία και είχε την ικανότητα σύναψης συνθηκών (δικαιοπρακτική ικανότητα). Στο πλαίσιο αυτό υπογράφηκαν συνθήκες προστασίας μειονοτήτων, με δικαίωμα διασφάλισης αυτών ενώπιον του Συμβουλίου. Υπό την αιγίδα της ΚτΕ οι συνθήκες αυτές διαφυλάσσουν τη θρησκεία, τη γλώσσα και κάποια εκπαιδευτικά δικαιώματα στην μεταπολεμική Ευρώπη. Είναι η πρώτη αναφορά προστασίας της εκπαίδευσης σε διεθνή συνθήκη. Το άρ. 8 προστατεύει το δικαίωμα των εθνοτήτων που ανήκουν στην Πολωνία να ιδρύουν και να ελέγχουν, με δικά τους έξοδα, σχολεία στα οποία η χρήση της γλώσσας και της θρησκείας είναι ελεύθερη. Το άρ. 9 υποχρεώνει την Πολωνική κυβέρνηση να παρέχει βασική εκπαίδευση στα παιδιά με τη χρήση της δικής τους γλώσσας (Beiter, 2006). Στα αρ. 22 και 23 εμπεριέχονται γενικά στοιχεία για την προστασία του ατόμου. Το έργο της ΚτΕ κρίνεται ουσιώδες για την εξάλειψη της δουλείας και της εμπορίας γυναικών και παιδιών και την προστασία μειονοτήτων που κατοικούσαν στα εδάφη των ηττημένων κρατών με τη δημιουργία ενός κανόνα διεθνούς δικαίου. Έτσι γίνεται ο προπομπός για τη θεσμοθετημένη συνεργασία μεταξύ των λαών και των δικαιωμάτων του

ανθρώπου (Νάσκου-Περράκη Π. , Η Συμβολή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου στη Δημιουργία Διεθνών Οργανισμών, 2015).

Το γεγονός ότι οι πράξεις της Συνέλευσης επικυρώνονταν με ομοφωνία, που πολλές φορές δημιουργούσε εμπόδια, δείχνει το δημοκρατικό της χαρακτήρα που μένει, όμως, χωρίς νομική δεσμευτική ισχύ, αφού οι αποφάσεις της ενέχουν μόνο θέση σύστασης. Η σύγκρουση των συμφερόντων των κρατών, η συμμετοχή αντιδημοκρατικών πολιτικών και η εμμονή στην πολιτική θέση ισχύος τους δημιουργεί έλλειμμα στη διατήρηση και εφαρμογή του Συμφώνου της ΚτΕ και φέρνει ξανά τον πόλεμο προ των πυλών δείχνοντας ξεκάθαρα ότι το εθνικό συμφέρον και η ισχύς μπήκαν και πάλι πριν την ασφάλεια σε επίπεδο κρατών και πριν τη συνεργασία. Παρόλα αυτά υπήρξε ένα όργανο που έθεσε τις βάσεις για τη διεθνή κοινότητα και στο οποίο στηρίχτηκε η δράση των Ηνωμένων Εθνών (Σαρηγιαννίδης, 2019).

3.2.3. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (1945 έως σήμερα)

Η αποτυχία της ΚτΕ και οι ολέθριες συνέπειες του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου για ολόκληρη την ανθρωπότητα φέρνει ξανά στην επιφάνεια την ανάγκη δημιουργίας ενός οργανισμού, ο οποίος θα εγγυάται πλέον την ασφάλεια μεταξύ όλων των εθνών. Ο καταστατικός χάρτης του ΟΗΕ υιοθετήθηκε με το τέλος του πολέμου στις 26 Ιουνίου 1945, υπογράφηκε από 50 μέλη – κράτη και στηρίχθηκε στην πίστη των θεμελιωδών ελευθεριών του ατόμου. Τέθηκε σε ισχύ στις 24 Οκτωβρίου 1945, όταν και αρχίζει να υφίσταται με νομική υπόσταση. Ο Χάρτης του ΟΗΕ είναι μια πολυμερής διεθνής συνθήκη με αρχές ανώτερης τυπικής ισχύος από άλλους οργανισμούς. Η πραγματική δυσκολία την οποία αντιμετωπίζουν τα κράτη ως προς την αποδέσμευσή τους, καθώς και το γεγονός ότι η αναθεώρηση του Χάρτη αποτελεί μια δύσκολη διαδικασία από τον οργανισμό φανερώνει την μακροβιότητα του οργανισμού που διαρκεί επ' άπειρον.

Η πρόθεση του ΟΗΕ να διασφαλίσει την παγκόσμια ειρήνη επιφορτίζει και τα κράτη τα οποία δεν είναι μέλη του οργανισμού παρά το γεγονός ότι σύμφωνα με τον κανόνα διεθνούς δικαίου μια συνθήκη δεσμεύει τα κράτη τα οποία την έχουν κυρώσει. Ο Χάρτης υπερισχύει έναντι οποιοσδήποτε άλλης συνθήκης και πράξης οργάνων του ΟΗΕ και αποτελεί έναν αυτόνομο οργανισμό που λειτουργεί ανεξάρτητα με τις επιθυμίες των κρατών. Τα δύο βασικά όργανά του, η Γενική Συνέλευση και το Συμβούλιο Ασφαλείας, έχουν την ικανότητα να παράγουν κανόνες δικαίου μέσα από την διαδικασία του διεθνούς δικαίου στο αρ. 38(1) του Διεθνούς Δικαστηρίου

.Τα άλλα κύρια όργανα του ΟΗΕ είναι το Διεθνές Δικαστήριο ,το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο και η Γραμματεία (Αντωνόπουλος, 2019).

Ο πρόλογος του Χάρτη αναφέρει:

<<Εμείς οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών αποφασισμένοι,

- Να σώσουμε τις ερχόμενες γενεές από τη μάστιγα του πολέμου, που δύο φορές στα χρόνια μας έφερε στην ανθρωπότητα ανείπωτη θλίψη,
- Να διακηρύξουμε και πάλι την πίστη μας στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, στην αξιοπρέπεια και στην αξία του ανθρώπου, στα ίσα δικαιώματα ανδρών και γυναικών και μεγάλων και μικρών εθνών.
- Να συμβάλλουμε στην κοινωνική πρόοδο και στη βελτίωση του κοινωνικού επιπέδου, μέσα σε μεγαλύτερη ελευθερία» (Χάρτης του ΟΗΕ, χ.χ.).

Οι σκοποί και οι αρχές των Ηνωμένων Εθνών καταγράφονται στο αρ. 1:

Αρ.1.3. Σκοποί και αρχές

Να πετυχαίνουν διεθνή συνεργασία για την επίλυση διεθνών διαφορών σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και ανθρωπιστικό επίπεδο. Να ενθαρρύνουν το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους χωρίς φυλετικές, γλωσσικές και θρησκευτικές διακρίσεις.

Αρ.8. Όργανα- Συμμετοχή με ίσους όρους

Τα Ηνωμένα Έθνη δε θέτουν κανένα περιορισμό στη δυνατότητα εκλογής ανδρών και γυναικών, σε οποιαδήποτε θέση μέσα στον οργανισμό.

Αρ.13.1β Η Γενική Συνέλευση. Καθήκοντα και εξουσίες

Η Γενική Συνέλευση θα κάνει μελέτες και προτάσεις με σκοπό να ενισχύσει τη συνεργασία στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, εκπαιδευτικό πεδίο καθώς και στον τομές της υγείας και θα βοηθήσει ώστε όλοι ανεξαιρέτως να απολαμβάνουν αυτά τα δικαιώματα και τις ελευθερίες.

Αρ.55.1γ. Διεθνής Οικονομική και Κοινωνική Συνεργασία

Με μοναδικό σκοπό τη δημιουργία κλίματος σταθερότητας και ευημερίας, οι οποίες είναι απαραίτητες για το σεβασμό των σχέσεων ειρήνης, των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιάθεσης των λαών, τα Ηνωμένα Έθνη θα προστατέψουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες για όλους, χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας.

Αρ.62.2. Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο. Καθήκοντα και εξουσίες

Μπορεί να κάνει εισηγήσεις με σκοπό να προάγει το σεβασμό και την τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους.

Αρ.76.γ.Διεθνές Σύστημα Κηδεμονίας

Να ενθαρρύνει το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους, χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας και να αναπτύξει το αίσθημα της αλληλεξάρτησης των λαών του κόσμου (Νάσκου-Περράκη Π. , 2021).

Τον Ιούνιο του 1946 η Διεθνής Οικονομική και Κοινωνική Συνεργασία ανέλαβε την εγκαθίδρυση ενός Διεθνούς Νομοσχεδίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Με πρόεδρο της επιτροπής την πρώην πρώτη κυρία των Ηνωμένων Πολιτειών Eleanor Roosevelt και υπεύθυνη για τη συγγραφή των άρθρων δημιουργήθηκε η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η τελική της μορφή υιοθετήθηκε από την Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 10 Δεκεμβρίου 1948 καθιστώντας την ημέρα αυτή ως παγκόσμια ημέρα δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πρόκειται για ένα κείμενο που ασκεί κυρίως ηθική και πολιτική επιρροή παρά έχει δεσμευτικές αξιώσεις από τα κράτη που το επικύρωσαν.

Η ΟΔΔΑ περιέχει τριάντα βασικά και ουσιώδη δικαιώματα τα οποία αποτελούν τον πυρήνα της δημοκρατικής κοινωνίας. Η ΟΔΔΑ είναι το βασικό έγγραφο του εθιμικού Διεθνούς Δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα και αποκαλείται ο Μεγάλος Χάρτης της ανθρωπότητας. Η Διακήρυξη αυτή έγινε ο προπομπός της σύναξης μεγάλου αριθμού συνθηκών όπως, η Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας(1948), το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (1966), το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και πολιτιστικά Δικαιώματα (1966), η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων(1984), η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού(1989) (Khan Z. , 2019).Στο πλαίσιο της 70^{ης} Συνόδου της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών στις 25 Σεπτεμβρίου του 2015 υιοθετήθηκε το Ψήφισμα το

οποίο αναφέρεται στην Ατζέντα 2030 και αποτελεί τη συνέχεια της Διακήρυξης της Χιλιετίας (2000) με 17 στόχους βιώσιμης ανάπτυξης, μια συμφωνία σταθμός για τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων προωθώντας την ανάπτυξη και τη διεθνή συνεργασία (Αντωνόπουλος, 2019).

3.2.4. Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Τα δικαιώματα του ανθρώπου και η οικουμενικότητα του χαρακτήρα τους γίνονται η αφετηρία για την αντιμετώπιση προκλήσεων των σύγχρονων κοινωνιών. Στην εκπαίδευση, τα δικαιώματα δύναται να γίνουν κεντρικό σημείο αναφοράς και κατάκτησης των ιδανικών της ειρήνης, της ελευθερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Διατυπώνεται για πρώτη φορά η αναγκαιότητα και η σημασία της παιδείας και της εκπαίδευσης προωθώντας «έναν παγκόσμιο πολιτισμό ανθρωπίνων δικαιωμάτων (UNESCO). Η παιδεία και τα ανθρώπινα δικαιώματα βρίσκονται σε συνεχή σχέση και η εκπαίδευση θεωρείται αυτό που θα δώσει την ώθηση για την θεμελίωση των δικαιωμάτων και την κατάκτηση δίκαιης και ίσης πρόσβασης σε μια εκπαίδευση η οποία θα παρέχεται με υψηλή ποιότητα και θα προάγει την πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας. Ο 21^{ος} αιώνας φέρνει στο προσκήνιο την αναγκαιότητα ριζικών αλλαγών σε κοινωνικές πεποιθήσεις που θα ενδυναμώσουν την ισότητα, τη συμμετοχή όλων στη κοινωνία και θα απαγορεύουν κάθε μορφή βίας και διάκρισης. Το σχολείο παίζει υπό αυτήν την έννοια έναν ιθύνοντα ρόλο εφόσον τα παιδιά αποτελούν τους πρώτους αποδέκτες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των παραβιάσεων αυτών ως ευάλωτων ομάδων (Πανταζής, 2008).

Το προοίμιο της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων τονίζει:

- «την αναγνώριση της αξιοπρέπειας, που είναι σύμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρώπινης κοινότητας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτρίωτων δικαιωμάτων τους».
- «.. την παραγνώριση και την περιφρόνηση των δικαιωμάτων που οδήγησαν σε πράξεις βαρβαρότητας ..,την προοπτική ενός κόσμου όπου οι άνθρωποι θα είναι ελεύθεροι να μιλούν και να πιστεύουν, λυτρωμένοι από τον τρόμο και την αθλιότητα..».
- «..τη σημασία να προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα από ένα καθεστώς δικαίου, ώστε ο άνθρωπος να μην αναγκάζεται να προσφεύγει ως έσχατο καταφύγιο στην εξέγερση κατά της τυραννίας και της καταπίεσης..»
- «..τη σημασία να ενθαρρύνεται η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στα έθνη..>>
- «..τη διακήρυξη της πίστης των λαών στα θεμελιακά δικαιώματα του ανθρώπου, στην αξιοπρέπεια και την αξία της ανθρώπινης προσωπικότητας, στην ισότητα ανδρών και

γυναικών, στην απόφαση να συντελέσουν στην κοινωνική πρόοδο και να δημιουργήσουν καλύτερες συνθήκες ζωής στα πλαίσια μιας ευρύτερης ελευθερίας..»

- «...την υποχρέωση τα κράτη να εξασφαλίζουν, σε συνεργασία με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, τον αποτελεσματικό σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών σε όλο τον κόσμο..»
- «.. την εξαιρετική σημασία που έχει η ταυτότητα αντιλήψεων ως προς τα δικαιώματα και τις ελευθερίες για να εκπληρωθεί πέρα ως πέρα αυτή η υποχρέωση..».

Η Γενική Συνέλευση διακηρύσσει ότι η παρούσα Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί το κοινό ιδανικό στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και όλα τα έθνη, έτσι ώστε κάθε άτομο και κάθε όργανο της κοινωνίας, με τη διακήρυξη αυτή συνεχώς στη σκέψη, να καταβάλει, με τη διδασκαλία και την παιδεία, κάθε προσπάθεια για να αναπτυχθεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών αυτών, και να εξασφαλιστεί προοδευτικά, με εσωτερικά και διεθνή μέσα, η παγκόσμια και αποτελεσματική εφαρμογή τους, τόσο ανάμεσα στους λαούς των ίδιων κρατών μελών όσο και ανάμεσα στους πληθυσμούς χωρών που βρίσκονται στη δικαιοδοσία τους..» (Αμνηστεία, χ.χ.).

Αρ. 1. Ισότητα

Όλοι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα.

Αρ..2. Απαγόρευση διακρίσεων

Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη, χωρία καμία απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τις θρησκείες ,τις πολιτικές ή οποιεσδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση. Δε θα μπορεί ακόμα να γίνεται καμία διάκριση εξαιτίας του πολιτικού, νομικού ή διεθνούς καθεστώτος της χώρας από την οποία προέρχεται κανείς, είτε πρόκειται για χώρα ή εδαφική περιοχή ανεξάρτητη, υπό κηδεμονία ή υπεξουσία, ή που βρίσκεται υπό οποιονδήποτε άλλον περιορισμό κυριαρχίας.

Αρ. 26. Δικαίωμα στην εκπαίδευση

1. Καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στη στοιχειώδη και βασική βαθμίδα της. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους. Η πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους, υπό ίσους όρους, ανάλογα με τις ικανότητές τους.
2. Η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιακών ελευθεριών . Πρέπει να προάγει την κατανόηση , την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις θρησκευτικές ομάδες, και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης.
3. Οι γονείς έχουν, κατά προτεραιότητα, το δικαίωμα να επιλέγουν το είδος της παιδείας που θα δοθεί στα παιδιά τους (ΟΗΕ, χ.χ.).

Το αρ. τονίζει την υποχρέωση παροχής δωρεάν εκπαίδευσης για όλους και ενώ η βασική εκπαίδευση αναφέρεται στην επίσημη εκπαίδευση των παιδιών σχολικής ηλικίας, η στοιχειώδης αναφέρεται στην εκπαίδευση παιδιών, νέων και ενηλίκων που δεν είχαν την ευκαιρία να εκπαιδευτούν ή να ολοκληρώσουν τη βασική εκπαίδευση στο σχολείο, και η οποία παρέχεται εκτός του κανονικού σχολείου. Η τεχνολογική εκπαίδευση αναφέρεται όχι μόνο στην απόκτηση γενικών γνώσεων αλλά και στη γνώση της τεχνολογίας, στην απόκτηση πρακτικών δεξιοτήτων, συμπεριφορών και κατανόησης που σχετίζονται με τους διάφορους τομείς επαγγελματών της οικονομικής και κοινωνικής ζωής και διατρέχει όλη τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η κοινωνική πλευρά του αρ.υ αντανakλάται στην υποχρέωση που θέτει στην πολιτεία να ανταποκριθεί θετικά και να μεριμνήσει για την επίτευξη, την πραγματοποίηση της εκπαίδευσης στις διάφορες βαθμίδες. Σε συνδυασμό με το αρ. 22 στο οποίο αναφέρεται το δικαίωμα της απόλαυσης των κοινωνικών , οικονομικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της πλήρους και ολόπλευρης ανάπτυξης της προσωπικότητας, η πολιτεία φέρει την απόλυτη ευθύνη των παροχών αυτών. Αυτό πρέπει να πραγματοποιηθεί με εθνική προσπάθεια και ανάλογα με τους οικονομικούς πόρους κάθε κράτους καθώς και με διεθνή συνεργασία. Το Κράτος λοιπόν επιφορτίζεται με την ανάληψη δράσης και πρωτοβουλίας, με την αφιέρωση οικονομικών, τεχνολογικών και άλλων πόρων που διαθέτει σε τοπικό επίπεδο ή που μπορεί να του παρέχουν σε διεθνές επίπεδο προς αυτόν το σκοπό τουλάχιστον στη βασική εκπαίδευση. Καθώς το Κράτος εξελίσσεται και προοδεύει και καθώς οι πόροι του αυξάνονται ,

αναμένεται σταδιακά να μεριμνά για την πλήρη επίτευξη παροχής αυτών των δικαιωμάτων (Beiter, 2006). Η έννοια του κράτους και της πολιτείας έχει έναν πιο ευρύ ορισμό και συμπεριλαμβάνει υπουργεία, κυβερνητικούς εκπροσώπους, νομοθέτες, δημόσιους υπαλλήλους, συμβούλια και επιτροπές εκπαίδευσης σε τοπικό επίπεδο, καθώς και εκπαιδευτικούς (UNESCO, 2019).

Το περιεχόμενο της εκπαίδευσης πρέπει επίσης να αντανακλά και να σέβεται τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Στο αρ. γίνεται ξεκάθαρη αναφορά στο γονεϊκό ρόλο τονίζοντας έτσι την ελευθερία άσκησης του δικαιώματος στην εκπαίδευση. Οι γονείς λοιπόν κατά προτεραιότητα επιλέγουν, σύμφωνα με τις πεποιθήσεις τους το είδος της παιδείας που θα λάβουν τα παιδιά τους, έχοντας και το δικαίωμα της επιλογής εκπαιδευτικού ιδρύματος δημοσίου ή ιδιωτικού, που ακολουθεί και συμμορφώνεται με τους κανονισμούς της πολιτείας. Το δικαίωμα αυτό των γονέων αφαιρεί από την πολιτεία την επιβολή πολιτικών πεποιθήσεων και δογματισμού. Δεδομένου του αρ 2. της διακήρυξης η πολιτεία υποχρεούται να λαμβάνει μέτρα για παροχή ίσων ευκαιριών και ίσης μεταχείρισης με την υιοθέτηση νομοθεσίας ενάντια στις διακρίσεις (Beiter, 2006). Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι οι συμβάσεις παρέχουν επίσημες επεξηγήσεις του κανονιστικού περιεχομένου τους και των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτές μέσω των γενικών συστάσεων. Οι γενικές συστάσεις εστιάζουν στα ουσιαστά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στην εκπαίδευση, στις υποχρεώσεις των κρατών και στην εφαρμογή τους σε τοπικό επίπεδο μέσα από παραδείγματα καλών πρακτικών και του πλαισίου που ορίζει την παραβίαση αυτών των δικαιωμάτων (UNESCO, 2019). Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι η άσκηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών πρέπει να συντελείται με περιορισμούς σύμφωνα με όσα απορρέουν από το αρ. 29 στο οποίο επισημαίνεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων σε μία δημοκρατική κοινωνία (Beiter, 2006).

3.2.5. Η Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό(UNESCO)

Η Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό είναι μία διακυβερνητική οργάνωση με διεθνείς αρμοδιότητες σε ειδικούς τομείς.

Οι ειδικευμένες οργανώσεις αποτελούν παγκόσμιες Οργανώσεις του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών, των οποίων οι δραστηριότητες έχουν καθορισμένο και εξειδικευμένο πεδίο. Λειτουργούν ταυτόχρονα ανεξάρτητα, αλλά και σε συνεργασία με τον Ο.Η.Ε., σύμφωνα με τις αρχές του

καταστατικού Χάρτη και συνδέονται μεταξύ τους με όρους συμφωνιών. Δημιουργούνται με Διεθνείς Συνθήκες επικυρωμένες από τα μέλη κατέχοντας έτσι, σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, διεθνή προσωπικότητα. Όσα Κράτη-Μέλη υπάγονται στον Ο.Η.Ε. αυτόματα αποτελούν και μέλη των Ειδικευμένων Οργανώσεων και αποδέχονται τις υποχρεώσεις οι οποίες απορρέουν από το καταστατικό τους.

Η UNESCO ανήκει στις Ειδικευμένες Οργανώσεις κοινωνικού, μορφωτικού και ανθρωπιστικού χαρακτήρα, ιδρύθηκε το 1945 και τέθηκε σε ισχύ το 1946. Στη διάσκεψη που έλαβε χώρα στο Λονδίνο τα συμμετέχοντα κράτη διακήρυξαν: *«Επειδή οι πόλεμοι αρχίζουν στη σκέψη των ανθρώπων, γι' αυτό στη σκέψη των ανθρώπων πρέπει να οικοδομήσουμε την προστασία της ειρήνης.. Μια ειρήνη η οποία βασίζεται αποκλειστικά στις πολιτικές και οικονομικές διευθετήσεις των κυβερνήσεων θα ήταν μια ειρήνη που δε θα μπορούσε να εξασφαλίσει την ομόφωνη, διαρκή και ειλικρινή υποστήριξη των λαών του κόσμου και γι' αυτό αν θέλουμε να μην αποτύχει η Ειρήνη πρέπει να θεμελιωθεί στην πνευματική και ηθική αλληλεγγύη του ανθρώπινου γένους... Είναι δίκαιο και είναι απαραίτητο όλα τα παιδιά του κόσμου να έχουν το δικαίωμα στις ίσες ευκαιρίες..»*(Daudet, 2001).

Η αποστολή του οργανισμού είναι να καλύψει κάθε πτυχή, κάθε πλευρά και κάθε εξειδικευμένο σημείο της έννοιας της εκπαίδευσης, είτε πρόκειται για τις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, ανώτερη), τη φύση της διδασκαλίας (βασική, δια βίου, γενική, τεχνική, επαγγελματική), τους αποδέκτες της διαδικασίας (παιδιά, έφηβοι, ενήλικες), τις συνθήκες κάτω από τις οποίες το δικαίωμα αυτό ασκείται (σεβασμός στη διαφορετικότητα, απαγόρευση διακρίσεων, προστασία ευπαθών ομάδων, γυναικών, κοριτσιών, μειονότητες, πρόσφυγες, κράτη και περιοχές με αντικειμενικές δυσκολίες, περιοχές σε εμπόλεμη κατάσταση), είτε το πρόγραμμα και το περιεχόμενο (Daudet, 2001).

Με το αρ. 1 της ιδρυτικής της συνθήκης ως σκοπός της αναφέρεται η πρόθεση για τη διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης, της ασφάλειας και της σύσφιξης των σχέσεων των κρατών μέσω της εκπαίδευσης, της επιστήμης, του πολιτισμού και του σεβασμού της δικαιοσύνης, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, τα οποία έχουν αναγνωριστεί σε ολόκληρη την ανθρωπότητα. Η γνωριμία μεταξύ των εθνών, η διάδοση και κυκλοφορία ιδεών από όλα τα έθνη, η διάδοση της μόρφωσης και της παιδείας, η ανταλλαγή δημοσιευμάτων και η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε λαού αποτελούν τις θεμελιώδεις αρχές του

οργανισμού. Οι τομείς στους οποίους δραστηριοποιείται η οργάνωση είναι η Εκπαίδευση, ο Πολιτισμός, η Επιστήμη, η Επικοινωνία και η Πληροφόρηση. Η καταπολέμηση του αναλφαβητισμού είναι ένα από τα βασικά προγράμματα με τα οποία ασχολείται η οργάνωση (Νάσκου-Περράκη Π. Α., 2019).

3.2.6. Διεθνής Σύμβαση κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση (1960)

Ανάμεσα στις συμβάσεις που έχουν υπογραφεί στα πλαίσια της UNESCO υιοθετήθηκε στις 14 Δεκεμβρίου 1960 και τέθηκε σε ισχύ το Μάιο του 1962 η Σύμβαση κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση με 19 βασικά άρθρα, εκ των οποίων τα πρώτα επτά επικεντρώνονται στους σκοπούς της.

Στο αρ. 1 προσδιορίζονται ο όρος *εκπαίδευση*, ο οποίος αναφέρεται σε όλες τις μορφές και βαθμίδες της εκπαιδευτικής διαδικασίας και περιλαμβάνει όχι μόνο την πρόσβαση αλλά και τις συνθήκες παροχής καθώς και την ποιότητά της και ο όρος *διακρίσεις*, ο οποίος αναφέρεται σε κάθε διαφοροποίηση, εξαίρεση, περιορισμό ή προτίμηση λόγω φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών πεποιθήσεων, εθνικής προέλευσης, κοινωνικής καταγωγής και οικονομικής κατάστασης που επιφέρει την άνιση μεταχείριση στην εκπαίδευση. Ειδικότερα διαφυλάσσει από τη στέρηση της πρόσβασης ατόμων ή ομάδων στις βαθμίδες της εκπαίδευσης και από τον περιορισμό της βασικής εκπαίδευσης, από την εγκαθίδρυση ξεχωριστών εκπαιδευτικών συστημάτων ή ιδρυμάτων για άτομα ή ομάδες, από συνθήκες που δε συνάδουν με τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια του ανθρώπου.

Ο όρος *διάκριση* κατέχεται από μια κοινωνικού περιεχομένου αδικία σε βάρος ατόμων ή ομάδων, η οποία επιβάλλεται να θεραπευτεί ή και να αφαιρεθεί. Είναι χαρακτηριστική η λεπτομέρεια με την οποία καταγράφονται παραδείγματα και προσδιορισμοί της λέξης *διάκριση* και του τι μπορεί αυτή να εμπεριέχει μην αφήνοντας κανένα περιθώριο για λανθασμένη ή ελλιπή κατανόηση των όσων διακηρύσσει η σύμβαση (Eisemann, 2005).

Το αρ. 2 αποσαφηνίζει με λεπτομέρειες τη σημασία της σύστασης ή μη εκπαιδευτικών συστημάτων και ιδρυμάτων. Ειδικότερα τονίζει ότι δύναται να υφίστανται εκπαιδευτικά ιδρύματα για μαθητές διαφορετικού φύλου με την απαραίτητη προϋπόθεση της ισότιμης πρόσβασης και της ίσης παροχής ποιότητας σε κτήρια, εξοπλισμό, προσωπικό και πρόγραμμα. Αφήνει ελεύθερη την ίδρυση σχολείων με θρησκευτικό, γλωσσικό ή άλλο χαρακτήρα που

εναρμονίζεται με τις επιθυμίες των γονέων, στα οποία η πρόσβαση είναι προαιρετική και εναρμονισμένη με τα αποδεκτά επίπεδα των αρμόδιων αρχών για την ποιότητα της παρεχόμενης παιδείας. Επιτρέπει την ίδρυση και διατήρηση ιδιωτικών σχολείων προϋποθέτοντας την άρση διακρίσεων ως προς την πρόσβαση σε αυτά και τη λειτουργία τους σύμφωνα με το πρότυπο του δημοσίου σχολείου και του εκπαιδευτικού συστήματος στο οποίο εντάσσονται.

Η Σύμβαση επιτρέπει στο Κράτος την ίδρυση και διατήρηση ξεχωριστών σχολείων για τους λόγους αυτούς και υπό προϋποθέσεις θεωρώντας ότι αυτό δεν αποτελεί διάκριση καθώς προστατεύεται από την αρχή της ΟΔΔΑ (αρ.26.), η οποία δίνει το δικαίωμα στους γονείς να επιλέξουν ελεύθερα το είδος της παιδείας και το εκπαιδευτικό ίδρυμα για τα παιδιά τους διαφορετικό από αυτό του επίσημου κράτους (Eisemann, 2005).

Το αρ. 3 τονίζει την υποχρέωση των κρατών να συντάξουν νομοθετήματα, τα οποία θα προστατεύουν την ισότιμη εισαγωγή μαθητών, χωρίς διακρίσεις, στα εκπαιδευτικά ιδρύματα καθώς και να καταργήσουν όσα εμπεριέχουν διάκριση οποιασδήποτε μορφής. Επίσης, τα κράτη υποχρεούνται να μην επιτρέπουν τη διαφορετική μεταχείριση παρά μόνο στη βάση της αξίας ή της ανάγκης σχετικά με τη χορήγηση υποτροφιών, διευκολύνσεων, διδάκτρων και των αδειών που σχετίζονται με τη συνέχιση των σπουδών των υπηκόων και να μην επιτρέπουν τη διαφορετική μεταχείριση ιδρυμάτων ως προς το ύψος των χορηγήσεων που δίνονται με γνώμονα κάποια διάκριση των μαθητών ή των ομάδων που ανήκουν σε αυτά. Τέλος, σημαντικό σημείο αποτελεί η δήλωση ότι οι ξένοι υπήκοοι πρέπει να λαμβάνουν την ίδια μορφή εκπαίδευσης και να έχουν την ίδια δυνατότητα πρόσβασης με τους υπηκόους της χώρας στην οποίαν διαμένουν (UNESCO, 2019). Θα πρέπει εδώ να αποσαφηνιστεί ότι η βασική εκπαίδευση δεν είναι μόνο η πρωτοβάθμια αλλά μάλλον εκτείνεται πέρα και πάνω από αυτήν. Ως τέτοια λοιπόν πρέπει να παρέχεται σε όλους, παιδιά, νέους, ενήλικες. Για να διακατέχεται από ισότητα πρέπει να μπορούν όλοι να επιτύχουν και να διατηρήσουν ένα αποδεκτό επίπεδο μόρφωσης. Αυτό προϋποθέτει την προστασία, ως επείγουσας προτεραιότητας, ανθρώπων και ομάδων που αποκλείονται, όπως των κοριτσιών, των γυναικών, των παιδιών των δρόμων, των παιδιών τα οποία εργάζονται, των πληθυσμών που ζουν σε αγροτικές ή απομονωμένες περιοχές, των νομάδων, των εργαζόμενων μεταναστών αυτοχθόνων πληθυσμών, των ανθρώπων διαφορετικών εθνικών, φυλετικών και γλωσσικών υπόβαθρων, των ανθρώπων των οποίων η χώρα τελεί υπό κατοχή και ατόμων με αναπηρία. Η προστασία αυτών των ομάδων δύναται να φτάσει στο σημείο της θετικής,

ευνοούμενης διάκρισης και της παροχής ελαφρύνσεων σε ορισμένες ομάδες προκειμένου να επιτευχθεί η ισότητα (Daudet, 2001).

Στο αρ. 4 ο ρόλος του κράτους είναι υψίστης σπουδαιότητας. Το Κράτος αναλαμβάνει την υποχρέωση να διασφαλίσει την ανάπτυξη και εφαρμογή εθνικής πολιτικής, η οποία θα προωθεί την ισότητα των ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της εκπαίδευσης. Ειδικότερα πρέπει να καταστήσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση δωρεάν και υποχρεωτική, τη δευτεροβάθμια γενικώς διαθέσιμη και προσιτή και την ανώτερη προσιτή σε όλους ανάλογα με τις δυνατότητές τους. Πρέπει να μεριμνήσει ώστε το επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης και οι συνθήκες να είναι ισότιμες σε όλα τα ιδρύματα και σε όλες τις βαθμίδες, να ενισχύσει με τα κατάλληλα μέτρα την ένταξη ή την επανένταξη ατόμων που δεν έχουν λάβει τη βασική εκπαίδευση και τέλος να παρέχει χωρίς διακρίσεις κατάρτιση για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού.

Το αρ. 5 της σύμβασης ενώνει τα κράτη στη βάση της αρχής ότι η εκπαίδευση αποσκοπεί στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας, στη ενδυνάμωση και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην προώθηση της κατανόησης, της φιλίας, της ειρήνης μεταξύ των εθνών. Οι επιθυμίες των γονέων ως προς την ηθική και θρησκευτική εκπαίδευση των παιδιών τους γίνονται σεβαστές. Σεβαστή γίνεται, επίσης, η άσκηση του δικαιώματος της χρήσης και διδασκαλίας της δικής τους γλώσσας, όπου αυτό είναι εφικτό, σε περιπτώσεις ανθρώπων ή ομάδων που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες.

Με τα άρθρα 6 και 7 τα κράτη δεσμεύονται ως προς την τήρηση και εφαρμογή της σύμβασης και των συστάσεων που απορρέουν από αυτήν, λαμβάνοντας μέτρα για την άρση των διακρίσεων στην εκπαίδευση, υποβάλλοντας περιοδικές εκθέσεις με τα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα, τα οποία έχουν παρθεί καθώς και τα αποτελέσματα και τα εμπόδια προς αυτήν την κατεύθυνση.

Η υποβολή περιοδικών εκθέσεων των κρατών αποτελεί βασικό συστατικό της πρακτικής εφαρμογής των Διεθνών Συμβάσεων οι οποίες υιοθετούνται από αυτά. Ο σκοπός της σύμβασης ως προς την άρση των διακρίσεων απαιτεί από τα κράτη την άμεση λήψη μέτρων, αλλά επιτρέπει τη σταδιακή εφαρμογή τους. Θεωρείται υποχρέωση των κρατών να ενημερώνουν τον Οργανισμό και κατ' επέκταση τα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέλη για τα βήματα που κάνουν ως προς την εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους προς τις συμβάσεις που έχουν υιοθετήσει. Είναι ένα μέσο άσκησης πίεσης, είτε οι αρχές που τίθενται ενέχουν τη μορφή σύμβασης είτε σύστασης, ώστε τα

κράτη να υιοθετούν μέτρα θέτοντας έτσι ένα προηγούμενο και παρέχοντας παράδειγμα με μια τέτοια δράση το οποίο διαδίδεται στα υπόλοιπα κράτη (Eisemann, 2005).

Τέλος, το αρ. 9 διασφαλίζει με τρόπο απόλυτο την τήρηση της σύμβασης από τα συμβαλλόμενα μέλη αφού δεν κάνει αποδεκτές οποιεσδήποτε επιφυλάξεις επί της σύμβασης.

Η απαγόρευση επιφυλάξεων εκ μέρους των κρατών έρχεται να διαφυλάξει και να προστατέψει το εύρος εφαρμογής της σύμβασης και την ισχύ της. Δόθηκε έμφαση στην ενιαία εφαρμογή των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτήν παρά σε μια ευελιξία από τα κράτη (Eisemann, 2005).

Ο σκοπός, λοιπόν, της σύμβασης όπως διαφαίνεται από τα άρθρα είναι διττός: όχι μόνο επιτάσσει την εξάλειψη των διακρίσεων, αλλά και επιβάλλει την εστιασμένη δράση, την ανάληψη πρωτοβουλιών και μέτρων και τη διάθεση χρημάτων του προϋπολογισμού εκ μέρους των κρατών για την προώθηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση για όλους, σε ολόκληρη την επικράτειά τους καλύπτοντας και τις αποικιακές ή άλλες περιοχές ευθύνης τους με σεβασμό στα διαφορετικά πολιτιστικά και εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών αυτών και χωρίς την πρόθεση οποιασδήποτε παρέμβασης (Eisemann, 2005).

Τα άρθρα 10 έως 19 ασχολούνται με πιο τυπικές εκφάνσεις της Σύμβασης, όπως την ισχύ της έναντι άλλων συμφωνιών μεταξύ των κρατών (αρ.10.), τις επίσημες γλώσσες της Σύμβασης (αρ.11.), τα νομοθετικά όργανα των κρατών που κυρώνουν τη Σύμβαση και τα οποία υποβάλλονται ενώπιον του Γενικού Διευθυντή της UNESCO (αρ.12.), την ικανότητα άλλων κρατών, μη μελών του Οργανισμού, να έχουν πρόσβαση σε αυτήν και να δηλώσουν την επιθυμία τους για κύρωσή της (αρ. 13.), την άμεση ισχύ της Σύμβασης, εντός τριών μηνών, τονίζοντας έτσι την αναγκαιότητα της άρσης των διακρίσεων στην εκπαίδευση (αρ.14.), την ισχύ της Σύμβασης στις περιοχές ευθύνης των κρατών (αρ.15.), την δυνατότητα των κρατών –μελών να αποποιηθούν της Σύμβασης σε όχι λιγότερο, όμως, από δώδεκα μήνες (αρ.16.), την ουσιαστική και τυπική ευθύνη του Γενικού Διευθυντή να διαφυλάξει και να προωθήσει όλα τα στοιχεία που την απαρτίζουν στον Γ.Γ. του Ο.Η.Ε. (αρ.17.), τη δυνατότητα αναθεώρησης της Σύμβασης με νέα (αρ.18.) και τέλος, την τυπική ισχύ της Σύμβασης αρχής γενομένης της δημοσίευσής της από τον Ο.Η.Ε. (αρ.19.) (Daudet, 2001).

Η Διεθνής Σύμβαση κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση αποτελεί τον πυλώνα των βασικών επιδιώξεων του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Ενέχει σημαντικό ενδιαφέρον για το εύρος

και τη σπουδαιότητα του αντικειμένου στο οποίο εστιάζει καθώς και για την ύπαρξη μηχανισμών ελέγχου. Παραμένει πλήρως σχετική και επίκαιρη. Το σχολείο είναι η βάση της ανάπτυξης της ανθρώπινης προσωπικότητας και οι υποχρεώσεις των κρατών πρέπει συνεχώς να επαναπροσδιορίζονται με βάση αυτή τη Σύμβαση. Μόνο κάτω από αυτήν την προϋπόθεση ο αντικειμενικός σκοπός θα επιτευχθεί αποτελεσματικά, παρέχοντας πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση για όλα τα παιδιά του κόσμου απαλλαγμένη από διακρίσεις. Μόνο έτσι τα παιδιά σε ολόκληρη την ανθρωπότητα θα μπορούν να χαίρονται του δικαιώματος των ίσων ευκαιριών και να αναπτύσσουν πλήρως τις ικανότητες και δεξιότητες τις οποίες διαθέτουν συνεισφέροντας με αυτόν τον τρόπο σε μια ηθική και πολιτιστική πρόοδο και σε μια οικονομική και κοινωνική εξέλιξη (Eisemann, 2005).

3.2.7. Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα (1966)

Το Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά Δικαιώματα υιοθετήθηκε με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. στις 16 Δεκεμβρίου 1966 αλλά τέθηκε σε ισχύ δέκα χρόνια αργότερα, τον Ιανουάριο του 1976.

Το προοίμιο του Συμφώνου εμπνέεται από τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και καλεί τα κράτη μέρη να αναγνωρίσουν ότι η έμφυτη αξιοπρέπεια, τα αναφαίρετα δικαιώματα όλων των ατόμων της κοινωνίας και η ισότητα μεταξύ αυτών είναι η βάση της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης σε ολόκληρο τον κόσμο. Καλεί τα συμβαλλόμενα μέρη να δημιουργήσουν εκείνες τις προϋποθέσεις, οι οποίες θα επιτρέψουν στα άτομα να απολαμβάνουν τα οικονομικά, κοινωνικά, μορφωτικά, αστικά και πολιτικά τους δικαιώματα. Επιβάλλει σε αυτά να διατηρήσουν και να προωθήσουν το σεβασμό των δικαιωμάτων και ελευθεριών των ανθρώπων και των κοινωνιών στις οποίες ανήκουν παντού (Νάσκου-Περράκη Π. Τ., 2021).

Το αρ.2. του Συμφώνου απαγορεύει τις διακρίσεις και καθορίζει ότι τα Κράτη-Μέλη που δεσμεύονται από αυτό πρέπει να εγγυηθούν ότι τα δικαιώματα τα οποία περιέχονται σε αυτό θα ασκούνται χωρίς οποιαδήποτε διάκριση φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκευματος, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, γεννήσεως ή κάθε άλλης καταστάσεως.

Το αρ.3. δηλώνει με σαφήνεια το δικαίωμα στην ισότητα μεταξύ άνδρα και γυναίκας σε όλα τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα του Συμφώνου.

Τα αρ.13,14,15 αναλύουν με κάθε λεπτομέρεια την έννοια του δικαιώματος στην εκπαίδευση και τη μόρφωση. Ειδικότερα:

Τα συμβαλλόμενα μέρη αναγνωρίζουν το δικαίωμα μορφώσεως κάθε προσώπου. Συμφωνούν ότι η μόρφωση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και του αισθήματος της αξιοπρέπειάς της και να ενισχύει το σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Συμφωνούν ακόμα ότι η μόρφωση πρέπει να καθιστά κάθε πρόσωπο ικανό να διαδραματίσει ένα χρήσιμο ρόλο σε μια ελεύθερη κοινωνία, να ευνοεί την κατανόηση, την ανοχή και φιλία μεταξύ όλων των εθνών και όλων των φυλετικών ομάδων, των εθνικών ή θρησκευτικών και να ενθαρρύνει την ανάπτυξη της δραστηριότητας των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης.

Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν ότι προς το σκοπό της πλήρους άσκησης του δικαιώματος αυτού η βασική εκπαίδευση πρέπει να είναι υποχρεωτική και να παρέχεται σε όλους δωρεάν. Η μέση εκπαίδευση, με τις διάφορες μορφές της, στην οποία περιλαμβάνεται η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση, πρέπει να γενικεύεται, ώστε να καθίσταται ευχερής σε όλους με όλα τα κατάλληλα μέσα και μάλιστα με την προοδευτική θέσπιση της δωρεάν παιδείας. Η ανώτατη εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται σε όλους ισότιμα ανάλογα με τις ικανότητες του καθενός, με όλα τα κατάλληλα μέσα και μάλιστα με την προοδευτική θέσπιση της δωρεάν παιδείας. Η στοιχειώδης εκπαίδευση πρέπει να προάγεται ή να εντείνεται κατά το μέτρο του δυνατού γι' αυτούς που δεν έχουν λάβει βασική εκπαίδευση ή δεν την έχουν ολοκληρώσει. Πρέπει να επιδιωχθεί ενεργά η ανάπτυξη συστήματος σχολείων για όλες τις βαθμίδες, να δημιουργηθεί επαρκές σύστημα υποτροφιών και να βελτιωθεί κατά τρόπο μόνιμο η οικονομική κατάσταση του διδακτικού προσωπικού.

Τα συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται την ελευθερία των γονέων και ενδεχόμενα των νόμιμων κηδεμόνων, να εκλέγουν για τα παιδιά τους ιδρύματα που δεν ανήκουν ή δεν υπάγονται στο Δημόσιο, αλλά ανταποκρίνονται στα οριζόμενα από το Κράτος ή εγκεκριμένα ελάχιστα όρια εκπαίδευσης και να εξασφαλίζουν τη θρησκευτική και ηθική μόρφωση των παιδιών τους σύμφωνα προς τις ίδιες τους πεποιθήσεις.

Καμιά από τις διατάξεις του αρ. αυτού δε μπορεί να ερμηνευθεί ότι θίγει την ελευθερία των φυσικών και νομικών προσώπων να ιδρύουν και διευθύνουν εκπαιδευτικά ιδρύματα με την επιφύλαξη της τηρήσεως των αρχών ότι η παρεχόμενη σ' αυτά εκπαίδευση θα είναι σύμφωνη προς τα ελάχιστα όρια και πρότυπα που τάσσονται από το Κράτος.

Κάθε συμβαλλόμενο Κράτος το οποίο κατά το χρόνο που συμβλήθηκε δε μπορούσε ακόμα να εξασφαλίσει μέσα στην επικράτειά του ή σε επικράτεια της δικαιοδοσίας του την υποχρεωτική και δωρεάν παιδεία σε ότι αφορά τη στοιχειώδη εκπαίδευση, αναλαμβάνει την υποχρέωση να συντάξει και να εγκρίνει σε προθεσμία δύο ετών λεπτομερές πρόγραμμα των μέτρων που απαιτούνται για την προοδευτική πραγματοποίηση, μέσα σε λογικό αριθμό ετών, που ορίζεται στο πρόγραμμα της πλήρους εφαρμογής της αρχής της υποχρεωτικής και δωρεάν στοιχειώδους παιδείας για όλους.

Τα συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε όλους το δικαίωμα της συμμετοχής στην επιμορφωτική ζωή και της ωφέλειας από την επιστημονική πρόοδο, της ωφέλειας από την προστασία των ηθικών και υλικών συμφερόντων, τα οποία προκύπτουν από κάθε επιστημονικό, φιλολογικό ή καλλιτεχνικό έργο τους, την εξασφάλιση της συντήρησης, της ανάπτυξης και της μετάδοσης της επιστήμης και της μόρφωσης, του σεβασμού της ελευθερίας στις επιστημονικές έρευνες και δημιουργικές δραστηριότητες και την ωφέλεια που προκύπτει από την ανάπτυξη της συνεργασίας και τις διεθνείς επαφές στον τομέα της επιστήμης και της μορφώσεως (UNRIC).

Στα άρθρα 13 και 14 η έννοια της αναγνώρισης εκ μέρους των κρατών και της σταδιακής επίτευξης αυτών των στόχων προσδίδει μια ουσιαστική και δυνατή νομική υπόσταση στους όρους. Σημαίνει, λοιπόν, πρωτίστως ότι τα κράτη αποδέχονται την υποχρέωση να κάνουν ότι είναι στις δυνατότητές τους και χωρίς χρονική δέσμευση να υλοποιήσουν αυτούς τους στόχους καθώς θα ήταν άτοπο να ζητείται εκ μέρους των κρατών η άμεση εφαρμογή σε όλα τα επίπεδα ταυτόχρονα. Η έμφαση δίνεται, όμως, στη βασική, στοιχειώδη εκπαίδευση η οποία θεωρείται υποχρεωτική, δωρεάν και διαθέσιμη για όλους, σαφώς προσδιορισμένη, άνευ προϋποθέσεων και χωρίς την δυνατότητα εκ μέρους των κρατών μιας οποιασδήποτε σταδιακής επίτευξης. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίον το αρ. 14 αφιερώνεται εξολοκλήρου στην απαίτηση από τα κράτη τα οποία δεν έχουν εκπληρώσει αυτόν το στόχο να εγγυηθούν και να εφαρμόσουν άμεσα δωρεάν, υποχρεωτική εκπαίδευση. Τα Κράτη-Μέλη δε μπορούν υπό τη βάση οικονομικών δυσχερειών να επιβάλουν και να χρεώνουν δίδακτρα για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στο

σημείο αυτό είναι απαραίτητο να επισημάνουμε την έννοια της κρατικής δέσμευσης. Η περίοδος προσαρμογής που αναφέρεται στο αρ. δεν πρέπει να νοείται από τα συμβαλλόμενα μέρη ότι δεν επιβάλλει υποχρεώσεις νομικής φύσεως. Αντιθέτως κάθε Σύμβαση που υπογράφεται έχει δεσμευτικό χαρακτήρα και αναμένεται από τα κράτη η άμεση εφαρμογή της. Έτσι τα κράτη δεσμεύονται άμεσα να αναλάβουν μέτρα προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση και έχουν την υποχρέωση να επιφέρουν συγκεκριμένα αποτελέσματα σε μελλοντική χρονική στιγμή, η οποία καθορίζεται και αποτελεί κρατική δικαιοδοσία (Beiter, 2006).

Μπορούμε επίσης να κατανοήσουμε ότι ενώ η βασική εκπαίδευση πρέπει να είναι υποχρεωτική, οι γονείς δεν είναι υποχρεωμένοι να κάνουν χρήση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που παρέχονται δωρεάν από το Κράτος και επιπλέον ότι τα κράτη δεν έχουν την υποχρέωση να παρέχουν δωρεάν εκπαίδευση στα ιδιωτικά σχολεία. Αν και φορείς του ατομικού δικαιώματος στην εκπαίδευση είναι τα παιδιά γίνεται κατανοητό ότι ταυτοχρόνως ασκείται και από τους γονείς, οι οποίοι είναι οι νόμιμοι αντιπρόσωποι και οφείλουν να ενεργούν πάντα προς το συμφέρον τους στα πλαίσια της γονικής μέριμνας, καθώς τα παιδιά περιορίζονται προς την άσκησή του λόγω της ηλικίας τους (Γεωργιάδου, 2021).

Η ελευθερία των γονέων να επιλέγουν άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα εκτός των κρατικών και να διασφαλίζουν την θρησκευτική και ηθική εκπαίδευση των παιδιών τους απαγορεύει στο Κράτος την όποια ανάμειξη σε ιδιωτικά θέματα και το σεβασμό των αποφάσεων των γονέων αλλά και απαιτεί από αυτό να σέβεται τις πεποιθήσεις των γονέων εντός του δημόσιου σχολείου. Μια θετική τέτοια ένδειξη εκ μέρους του κράτους είναι η χορήγηση εξαίρεσης από την παρακολούθηση ορισμένων μαθημάτων, πράγμα το οποίο σχετίζεται άμεσα και ενσωματώνεται στα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα της ελευθερίας στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή (Coomans, 1998).

Ο Coomans (2002) κάνει λόγο για την ουσία ενός δικαιώματος και για το “περιφερειακό” περιεχόμενό του. Τονίζει ότι κάθε δικαίωμα εμπεριέχει ένα ουσιαώδες στοιχείο χωρίς το οποίο χάνει την ιδιότητά του ως ανθρώπινο δικαίωμα. Η αφετηρία των κρατών και των υποχρεώσεών τους πρέπει να είναι η καρδιά του δικαιώματος, η βασική του σύσταση, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, και σταδιακά να οδηγείται προς την επίτευξη περιφερειακών στόχων, οι οποίοι απορρέουν ή είναι συνέπεια αυτού. Έτσι όταν ένα Κράτος έχει καταφέρει την παροχή πρωτοβάθμιας δωρεάν εκπαίδευσης πρέπει να στοχεύει στην υλοποίηση των επόμενων στόχων,

όπως η δευτεροβάθμια. Κατά τον ανάλογο τρόπο μια κυβέρνηση, η οποία αδυνατεί να παρέχει τη βασική εκπαίδευση πρέπει να έχει ως απόλυτη προτεραιότητά της την άμεση υλοποίηση αυτής της παροχής.

Έτσι, προσδιορίζει τρία βασικά στοιχεία τα οποία ενσωματώνονται στην ουσία της απόλαυσης του δικαιώματος στην εκπαίδευση. Το πρώτο έχει να κάνει με την οικουμενικότητα του δικαιώματος σύμφωνα με την οποία κανείς δε μπορεί να στερηθεί την εκπαίδευση. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι ο καθένας έχει το δικαίωμα πρόσβασης στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας του χωρίς καμία διάκριση ή περιορισμό. Επιπλέον, η ποιότητα της εκπαίδευσης πρέπει να είναι ισότιμη για αγόρια και κορίτσια. Το δεύτερο ουσιώδες στοιχείο εμπεριέχει την έννοια της βασικής εκπαίδευσης, η οποία δεν είναι απαραίτητο να παρέχεται στο τυπικό σχολείο, ούτε να αποτελεί προνόμιο των παιδιών. Αντίθετα πρέπει να είναι ελεύθερη για τους ενήλικες ως μια βασική απαίτηση για την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους και κατά συνέπεια ολόκληρης της κοινωνίας. Αποτελεί υποχρέωση του κράτους να προστατέψει τα παιδιά και τους ενήλικες από γονείς ή εργοδότες ή τρίτα μέρη που καταπατούν αυτό το δικαίωμα καθώς και να παρέχει ελεύθερα το δικαίωμα στην εργασία για τους δασκάλους. Τέλος, η ελεύθερη επιλογή μόρφωσης εκ μέρους των γονέων επιβάλλει στα κράτη τον πλουραλισμό στο πρόγραμμα και τα σχολικά εγχειρίδια. Η όποια παραβίαση των τριών στοιχείων του δικαιώματος συνεπάγεται αυτόματα και την αποδυνάμωση της αξίας του (Coomans,2002).

Η Επιτροπή Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων με τα Γενικά Σχόλια αριθμός 13 (1999) και αριθμός 16 (2005) αποσαφηνίζει λεπτομερώς τις υποχρεώσεις των κρατών και το κανονιστικό περιεχόμενο των αρ. 13,14 και 15 του Συμφώνου. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση μαζί με τα άλλα ανθρώπινα δικαιώματα επιβάλλει τρεις τύπους υποχρεώσεων από τα κράτη, το σεβασμό, την προστασία και την εκπλήρωση. Έτσι η έννοια της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών αποκτά ουσιαστικό νόημα αφού απαιτεί από τα κράτη την πρακτική εφαρμογή μέτρων για την ισότιμη απόλαυση αυτών των δικαιωμάτων και την πλήρη αναφορά από τα κράτη των μέτρων που έχουν υιοθετηθεί. Απαιτεί τη θέσπιση νομοθεσίας και ευνοϊκών, πρακτικών συνθηκών, ακόμα και την ασφάλεια των παιδιών, αγοριών και κοριτσιών στο δρόμο για το σχολείο, για τη διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης σε όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, σε όλες τις βαθμίδες καθώς και την υπέρβαση συνταγματικών εμποδίων με πολιτιστική ή θρησκευτική βάση, ώστε οι γυναίκες να μπορούν να συμμετέχουν χωρίς περιορισμούς και σε ίση

βάση με τους άνδρες στην πολιτισμική ζωή και επιστημονική έρευνα. Παρά το αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η εκπαίδευση σε κάθε Κράτος – μέλος βασίζεται στις επικρατούσες συνθήκες των χωρών αυτών, η εκπαίδευση οφείλει να έχει αναγκαία και απαραίτητα γνώρισμα.

Το πρώτο χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι αυτό της διαθεσιμότητας. Κτίρια και εγκαταστάσεις, προγράμματα, συνθήκες υγιεινής, πόσιμο νερό, εκπαιδευμένους εκπαιδευτικούς με ανταγωνιστικό μισθό αποτελούν στοιχεία της διαθεσιμότητας. Η προσβασιμότητα στις διάφορες μορφές που δύναται να πάρει είναι το δεύτερο ουσιώδες χαρακτηριστικό. Τα σχολεία πρέπει να είναι προσβάσιμα σε όλους αδιακρίτως, νομικά και πραγματικά, ιδίως στις πιο ευάλωτες ομάδες, πρέπει να είναι φυσικά προσβάσιμα, σε βολική τοποθεσία με ασφαλή κυρίως πρόσβαση, η εκπαίδευση πρέπει να είναι προσιτή σε όλους, με την πρωτοβάθμια να διατίθεται δωρεάν. Η αποδοχή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, της διδασκαλίας από μαθητές και γονείς είναι ένα ακόμα γνώρισμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Τέλος η προσαρμοστικότητα και η ευελιξία της παρεχόμενης εκπαίδευσης σε ανάγκες και μεταβολές της κοινωνίας είναι ένα γνώρισμα το οποίο σε συνδυασμό με τα παραπάνω και με πρωταρχικό μέλημα το καλύτερο συμφέρον των μαθητών αποτελούν την ουσία του δικαιώματος στην εκπαίδευση (Νάσκου-Περράκη Π. Τ., Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση, 2021).

Η διαθεσιμότητα εγείρει ερωτήματα τα οποία σχετίζονται όχι μόνο με το άνοιγμα νέων σχολείων σε περιοχές που υπάρχει ανάγκη αλλά και με τις αποφάσεις των κυβερνήσεων των χωρών να κλείνουν σχολεία κυρίως σε αγροτικές και απομακρυσμένες περιοχές όπου το μαθητικό δυναμικό δεν επαρκεί και ως εκ τούτου να στερούν από τα παιδιά αυτά την άμεση πρόσβαση σε σχολείο αφού δεν προσφέρουν πάντα εναλλακτική λύση. Η πρόκληση λοιπόν για χώρες, όπως η Αφρική, στις οποίες το ένα τρίτο του πληθυσμού αποτελείται από παιδιά σχολικής ηλικίας και τα οποία ζουν σε αγροτικές περιοχές ή ως νομάδες είναι μεγάλη.

Επιπλέον, η οικονομική διάσταση της παιδείας και των διδασκόντων που απαιτούνται στα ιδιωτικά σχολεία απομακρύνουν τον προσανατολισμό από τη σημασία και το σκοπό του δικαιώματος στην εκπαίδευση. Ενώ οι οικονομικές δραστηριότητες και η ιδιωτική πρωτοβουλία προστατεύονται από τα Συντάγματα των χωρών, η ίδρυση και διατήρηση ιδιωτικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων δε μπορεί και δεν πρέπει να αφαιρεί και να μειώνει την παροχή εκπαίδευσης ως θεμελιώδους δικαιώματος η οποία πρέπει να παρέχεται ελεύθερη από διακρίσεις

κοινωνικού περιεχομένου, γιατί τι νόημα θα είχε εάν ένα παιδί με πνευματικές δυνατότητες δε μπορεί να έχει πρόσβαση σε σχολείο μόνο στη βάση οικονομικής και κοινωνικής δυνατότητας.

Από την άλλη μεριά ο σεβασμός των επιλογών των γονέων σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών τους έρχεται πολλές φορές σε αντίθεση με την οικουμενικότητα του δικαιώματος αφού γονείς αρνούνται να στείλουν τα παιδιά τους (κυρίως τα κορίτσια) στο σχολείο μην έχοντας την προθυμία να «επενδύσουν» στην εκπαίδευση τους λόγω θρησκευτικών, κοινωνικών ή άλλων πεποιθήσεων. Οι διαστάσεις του προβλήματος αυτού διογκώνονται όταν φτωχές οικογένειες βασίζονται στην εργασία κάθε μέλους της οικογένειας για την επιβίωσή τους. Τέλος, τα εκπαιδευτικά συστήματα οφείλουν να προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε παιδιού ενάντια στην πεποίθηση ότι όποιο παιδί δε μπορεί να προσαρμοστεί εξαιρείται. Παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες, με αναπηρίες, με διαφορετική μητρική γλώσσα από την επίσημη τείνουν να αποκλείονται από την εκπαιδευτική διαδικασία. Τα σχολεία και οι εκπαιδευτικοί έχουν την υποχρέωση να προσαρμόζονται και να ανταποκρίνονται στους μαθητές με ποικίλες ανάγκες (Tomasevski, 2001).

Στο Γενικό Σχόλιο αριθμός 1 της Επιτροπής (1989), παρατίθενται οι στόχοι των νομικών δεσμεύσεων και υποχρεώσεων εκ μέρους των συμβαλλόμενων κρατών του Συμφώνου. Διασφαλίζεται η πληρέστερη συμμόρφωση των μελών με την καταγραφή εκ μέρους τους συμπεριληπτικών αναφορών περί της εθνικής νομοθεσίας, μεθόδων και πρακτικών, ο περιοδικός έλεγχος και η αξιολόγηση της κατάστασης εντός των χωρών, παρέχεται η βάση για την πλήρη κατανόηση, εναρμόνιση και εφαρμογή του Συμφώνου, διευκολύνεται η συμμετοχή όλων των τομέων της κοινωνίας και των εφαρμοσμένων πολιτικών, αξιολογείται η πρόοδος, με τη βοήθεια της Επιτροπής, ως προς την εκπλήρωση των υποχρεώσεων, παρέχεται η δυνατότητα κατανόησης προβλημάτων και εμποδίων και προάγεται η ανταλλαγή πληροφοριών, γνώσεων, πρακτικών και λύσεων μεταξύ των κυβερνήσεων (Beiter, 2006).

Τα κράτη, λοιπόν, δεσμεύονται τυπικά και ουσιαστικά να προάγουν, να προωθούν τους στόχους της εκπαίδευσης μέσα στα σχολεία. Το εκπαιδευτικό σύστημα και ιδιαιτέρως το σχολικό περιβάλλον πρέπει να αντανakλούν το πνεύμα του Συμφώνου με την προάσπιση των αξιών που χαρακτηρίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Έτσι, ένα σχολείο το οποίο επιτρέπει τη βία ή τη συμπεριφορά βάση διακρίσεων δε συμμορφώνεται με το πνεύμα που διαχέει το Σύμφωνο. Η

διάδοση του κειμένου του Συμφώνου μέσα στο σχολείο θα βοηθήσει μαθητές, δασκάλους, γονείς να γίνουν υπερασπιστές των αξιών αυτών (Beiter, 2006).

Δεν αρκεί κάθε παιδί σε κάθε χώρα να έχει πρόσβαση στη βασική εκπαίδευση, αλλά απαιτείται αυτή η εκπαίδευση να έχει παραχθεί δωρεάν από το Κράτος σε κάθε παιδί ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και όχι ως φιλανθρωπία ή ακόμα και ως εξαγοράσιμο αγαθό ακόμα και αν κάθε άνθρωπος θα μπορούσε να το αγοράσει (Tilak, 2007).

Η **Διεθνής Σύμβαση για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων** (1965) αποτελεί κεντρικό σημείο αναφοράς για τη διεθνή διακυβέρνηση. Η απαγόρευση ενάντια σε φυλετικές διακρίσεις είναι ουσιώδης και εγγυάται από τη διεθνή νομοθεσία. Η Σύμβαση αυτή ενέχει τη μορφή *juscogens* και δημιουργεί *erga omnes* υποχρεώσεις. Παρέχει με σαφή και λεπτομερή τρόπο τις έννοιες της διάκρισης (ατόμων ή ομάδων, άμεσης ή έμμεσης διάκρισης από πράξεις ή παραλείψεις νομοθετικού ή άλλου περιεχομένου), των δεσμεύσεων, της παρέκκλισης. Κάθε συμβαλλόμενο μέλος έχει την υποχρέωση να διορθώσει την όποια ανισότητα έχει δημιουργήσει προηγουμένως μέσα στα όρια της δικαιοδοσίας του. Έχει επίσης την υποχρέωση της εξάλειψης φυλετικών διακρίσεων με κάθε πρόσφορο μέσο, νομοθεσία, πολιτικές πρακτικές και εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες συμπερίληψης. Η απαγόρευση ενάντια στις διακρίσεις είναι απόλυτη. Καμία κατάσταση δε μπορεί να δημιουργήσει συνθήκες παρέκκλισης και δεν υπάρχει καμία ανοχή για οποιαδήποτε καθυστέρηση. Ο μοναδικός χαρακτήρας της Σύμβασης αυτής παρέχει το πλαίσιο για όλες τις άλλες Διεθνείς Συμβάσεις στα άρθρα των οποίων γίνεται αναφορά σε διακρίσεις και οι οποίες υιοθετούν τις έννοιες αυτές (McDougall, 2021).

3.2.8. Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (1966)

Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα υιοθετήθηκε με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. στις 16 Δεκεμβρίου 1966 και τέθηκε σε εφαρμογή το 1976.

Στο Προοίμιο του Συμφώνου τα Κράτη-Μέλη αναγνωρίζουν ότι σύμφωνα με τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, η αναγνώριση της έμφυτης αξιοπρέπειας και των ίσων και αναφαίρετων δικαιωμάτων όλων των μελών της ανθρώπινης κοινωνίας, αποτελεί τη βάση της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο και ότι αυτά τα δικαιώματα πηγάζουν από την έμφυτη αξιοπρέπεια του ατόμου.

Επισημαίνεται, επίσης, ότι σύμφωνα με την Παγκόσμια Δήλωση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το ιδανικό των ανθρώπινων υπάρξεων που είναι ελεύθερα και απαλλαγμένα από το φόβο και τη δυστυχία, μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο εφόσον δημιουργηθούν προϋποθέσεις με τις οποίες ο καθένας θα μπορεί να απολαμβάνει τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά του δικαιώματα καθώς και τα αστικά και πολιτικά του δικαιώματα.

Λαμβάνεται υπόψη ότι ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών επιβάλλει στα Κράτη την υποχρέωση να προωθούν και να διατηρούν τον παγκόσμιο σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων και ελευθεριών.

Τονίζεται ότι το κάθε άτομο ξεχωριστά το οποίο έχει καθήκοντά απέναντι στα άλλα άτομα και στην ολότητα που ανήκει, έχει υποχρέωση να προσπαθήσει να επιτύχει την προαγωγή και το σεβασμό των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται με το Σύμφωνο αυτό.

Υπό αυτό το πρίσμα στο αρ. 2 του Συμφώνου, βασιζόμενο στη Διεθνή Σύμβαση για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων, κάθε συμβαλλόμενο Κράτος αναλαμβάνει την υποχρέωση να σέβεται και να εγγυάται σε όλα τα άτομα που βρίσκονται στην επικράτειά τους και στη δικαιοδοσία τους τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται με το Σύμφωνο χωρία καμία διάκριση φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικής ή άλλης πεποιθήσης, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, ιδιοκτησίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης.

Στις περιπτώσεις όπου μέτρα ή διατάξεις δεν έχουν προβλεφθεί, τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα σύμφωνα με τις συνταγματικές τους διαδικασίες και τις διατάξεις του Συμφώνου να νομοθετήσουν δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για την πραγματοποίηση των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται σε αυτό.

Τα συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο αναλαμβάνουν την υποχρέωση να εγγυώνται ότι κάθε άτομο, του οποίου τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που αναγνωρίζονται στο παρόν, παραβιασθούν, μπορεί να έχει μια πρόσφορη προσφυγή ακόμα και αν η παραβίαση έχει διαπραχθεί από άτομα που ενήργησαν κάτω από την κρατική τους ιδιότητα. Επίσης, να εγγυώνται ότι κάθε άτομο που προσφεύγει θα βασίζεται σε αρμόδια δικαστική, διοικητική, νομοθετική ή άλλη αρχή για να αποφανθεί για την προσφυγή του και να προωθούν τη

δυνατότητα τέτοιων δικαστικών προσφυγών και τέλος να εγγυώνται ότι οι αρμόδιες αρχές θα εκτελούν αυτές τις αποφάσεις.

Με το αρ. 3 του Συμφώνου τα Κράτη –Μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να διαφυλάξουν την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών ως προς την πλήρη απόλαυση όλων των κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων που αναφέρονται στο Σύμφωνο.

Το αρ. 5 του Συμφώνου αφαιρεί από τα συμβαλλόμενα Κράτη την δυνατότητα της οποιασδήποτε παρερμηνευσης, αλλαγής, αφαίρεσης ή περιορισμού, χωρίς καμία εξαίρεση, των δικαιωμάτων και ελευθεριών που πηγάζουν από αυτό.

Το αρ. 18 διαπραγματεύεται το δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Ειδικότερα επισημαίνεται η ελευθερία του ανθρώπου να έχει ή να υιοθετήσει όποια θρησκεία ή πίστη επιθυμεί και το δικαίωμά του να δηλώνει τη λατρεία και την αφοσίωσή του σε δημόσιο ή ιδιωτικό χώρο, να την εξασκεί, να τη διδάσκει και να τη διδάσκεται χωρίς να υπόκειται σε οποιονδήποτε εξαναγκασμό. Η ελευθερία αυτή περιορίζεται, όμως, στη βάση της δημόσιας προστασίας της ασφάλειας, της έννομης τάξης, της υγείας, του ήθους και βεβαίως των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων ανθρώπων. Τέλος, αναγνωρίζεται η σημασία του σεβασμού της ελευθερίας των γονέων να ανατρέφουν και να μορφώνουν τα παιδιά τους σε συμφωνία με αυτές τους τις πεποιθήσεις (NATIONS).

Τα άρθρα 2, 3 και 26 αναφέρονται στην αρχή της μη-διάκρισης κάνοντας σαφές ότι ο όρος αυτός περιλαμβάνει κάθε διάκριση, αποκλεισμό, περιορισμό ή και προτίμηση βασισμένο σε φυλή, χρώμα, εθνική προέλευση καθώς και φύλο με σκοπό την ακύρωση ή την παρεμπόδιση της άσκησης και της απόλαυσης των ίσων δικαιωμάτων στον πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό, πολιτιστικό ή οποιονδήποτε άλλο τομέα της δημόσιας ζωής. Αυτό σημαίνει τη θετική ανάληψη δράσης εκ μέρους των κρατών και όχι μόνο την απλή θέσπιση νόμων, επισημαίνοντας έτσι την πρόοδο, η οποία επιτυγχάνεται αλλά και τα όποια εμπόδια δυσχεραίνουν την κατεύθυνση αυτή (Khan Z. , 2019).

Συμφώνως με το Γενικό Σχόλιο αρ.22 (1993) της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου οι όροι *πίστη* και *θρησκεία* θα πρέπει να θεωρείται ότι έχουν μια πιο ευρεία έννοια και

συμπεριλαμβάνουν κάθε θρησκευτική μειονότητα, νεοσύστατη ή μη, κάθε θεική ή αθεϊστική πεποίθηση, κάθε παραδοσιακή θρησκεία με θεσμικά χαρακτηριστικά και κάθε μεμονωμένη εκδήλωση θρησκευτικής σκέψης και πεποίθησης. Το περιεχόμενο του δικαιώματος αυτού προστατεύεται ουσιαστικά και άνευ όρων από το Σύμφωνο και οποιαδήποτε τάση διάκρισης και αντιπαραβολής προς μια επικρατούσα θρησκεία αντιμετωπίζεται ως παραβίαση. Το δικαίωμα αυτό έρχεται να εδραιώσει το αρ. 19 του Συμφώνου με το οποίο ο καθένας έχει το δικαίωμα να έχει τις απόψεις του και ελεύθερα, χωρίς παρέμβαση, να προσλαμβάνει και να διαδίδει πληροφορίες, ιδέες και πιστεύω, να διανέμει κείμενα με θρησκευτικό περιεχόμενο, με μοναδική εξαίρεση την προπαγάνδα υπέρ του πολέμου και την βία ή το μίσος τα οποία προέρχονται από διακρίσεις με εθνικό, φυλετικό και θρησκευτικό περιεχόμενο (άρ. 20). Η έννοια της λατρείας της θρησκευτικής πίστης πρέπει να εννοείται ότι συμπεριλαμβάνει την κατασκευή τόπων λατρείας, την τέλεση εθίμων και τελετουργικών, την εμφάνιση συμβόλων, διακριτικής ενδυμασίας, την τήρηση διατροφικών συνηθειών ή κανόνων καθώς και τη χρήση συγκεκριμένης γλώσσας. Η εφαρμογή των ελευθεριών αυτών στην εκπαίδευση περιλαμβάνει επίσης την ελευθερία επιλογής δασκάλων και τη σύσταση θρησκευτικών σχολείων. Η διδασκαλία θεμάτων θρησκευτικού περιεχομένου και ηθικής στα δημόσια σχολεία θα πρέπει να προσφέρεται με ουδέτερο και αντικειμενικό πάντα τρόπο. Η δημόσια εκπαίδευση δε μπορεί και δεν πρέπει να προάγει τη διδασκαλία μιας θρησκείας ή πίστης κάτι το οποίο θα ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με το πνεύμα των άρθρων αυτών του Συμφώνου. Η ύπαρξη θρησκείας αναγνωρισμένης από το Κράτος, κατέχοντας τη μορφή της επίσημης και παραδοσιακής θρησκείας, δεν πρέπει ουδόλως να σημαίνει την προσβολή ή την όποια διάκριση κατά οπαδών άλλων θρησκειών ή μειονοτήτων. Τα κράτη οφείλουν να λαμβάνουν μέτρα για την εγγύηση της ίσης προστασίας και το σεβασμό των δικαιωμάτων όλων χωρίς διάκριση και να δηλώνουν με πλήρεις αναφορές πληροφορίες και πρακτικές προς το σκοπό αυτό (Νάσκου-Περράκη Π. Τ., 2021).

3.2.9. Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων Κατά των Γυναικών (1979)

Η Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων Κατά των Γυναικών υιοθετήθηκε με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. στις 18 Δεκεμβρίου 1979 και τέθηκε σε ισχύ το Σεπτέμβριο του 1981.

Το προοίμιο της Σύμβασης υπενθυμίζει ότι η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου βεβαιώνει την αρχή της ισότητας όλων των ανθρώπινων όντων, ελεύθερων από τη γέννησή τους και ίσων σε αξιοπρέπεια και δικαιώματα. Κάθε άνθρωπος μπορεί να επωφεληθεί από τις ελευθερίες και τα δικαιώματα που αναφέρονται σε αυτήν χωρίς καμία διάκριση, κυρίως του φύλου.

Τονίζει την υποχρέωση των κρατών να μεριμνούν για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό τομέα και την άσκηση των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων τους.

Με έντονη την ύπαρξη σημαντικών διακρίσεων κατά των γυναικών παρά τις δεσμεύσεις των χωρών η Σύμβαση υπενθυμίζει ότι οι διακρίσεις κατά των γυναικών παραβιάζουν τις αρχές της ισότητας, του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και δεν επιτρέπουν τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική πολιτική και πολιτιστική ζωή σε ίσους όρους με τους άνδρες. Αυτό, επισημαίνει η Σύμβαση, εμποδίζει την πρόοδο και την ευημερία της κοινωνίας και της οικογένειας καθώς και την πλήρη ανάπτυξη των δυνατοτήτων τους οι οποίες μπορούν να τεθούν στην υπηρεσία της χώρας τους και της ανθρωπότητας.

Σε καταστάσεις ένδειας οι γυναίκες πλήττονται περισσότερο αφού έχουν ελάχιστο δικαίωμα στη διατροφή, την ιατρική περίθαλψη, τη μόρφωση, την εκπαίδευση, την εργασία επισημαίνει η Σύμβαση.

Καθορίζει επίσης την σπουδαιότητα της μέγιστης συμμετοχής των γυναικών σε όλους τους τομείς, ισότιμα με τους άνδρες, στην πλήρη ανάπτυξη μιας χώρας, στην ευημερία του κόσμου και στην παγκόσμια ειρήνη.

Εγείρει τη σημασία της συνεισφοράς τους στην ευτυχία της οικογένειας και κατ' επέκταση της κοινωνίας, της μητρότητας, του ρόλου και των δύο γονέων στην ανατροφή και αγωγή των παιδιών και της αναγκαιότητας εξέλιξης και των δύο ρόλων προκειμένου να επιτευχθεί πραγματική ισότητα των δύο φύλων.

Το αρ. 1 οριοθετεί την έννοια της διάκρισης εναντίον των γυναικών, η οποία εμπερικλείει κάθε διαχωρισμό, αποκλεισμό ή περιορισμό βασισμένο στο φύλο και η οποία συντελεί στη μείωση ή την κατάργηση της αναγνώρισης, της απόλαυσης και της άσκησης εκ μέρους των γυναικών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών στον πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό τομέα.

Το αρ. 2 καλεί τα Κράτη –Μέλη να καταδικάσουν κάθε μορφή διάκρισης και με κάθε μέσο και πολιτική πρακτική να πετύχουν την εξάλειψή τους ξεκινώντας από το Σύνταγμά τους στο οποίο πρέπει να εγγράψουν την αρχή της ισότητας ανδρών και γυναικών, να εγγυηθούν μέσω των δικαστηρίων την πραγματική προστασία των γυναικών, να πάρουν τα μέτρα εκείνα τα οποία θα εξαλείψουν τις διακρίσεις που προέρχονται από πρόσωπα, επιχειρήσεις, οργανισμούς και δημόσιες αρχές και να προβούν στην κατάργηση ή τροποποίηση νόμων, διατάξεων, εθίμων και συνηθειών που ευνοούν τις διακρίσεις.

Το αρ. 10 εστιάζει, με εκτενή αναφορά, στην εκπαίδευση και τη μόρφωση των γυναικών ώστε να εξασφαλιστεί η βάση ισότητας των δύο φύλων. Τα συμβαλλόμενα Κράτη οφείλουν να παρέχουν τους ίδιους όρους επαγγελματικού προσανατολισμού, πρόσβαση σε σπουδές για την απόκτηση διπλωμάτων σε όλους τις βαθμίδες, όλων των κατηγοριών και σε όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, αγροτικών και αστικών περιοχών. Η ισότητα αυτή πρέπει να ισχύει για την προσχολική εκπαίδευση, τη γενική, τεχνική, επαγγελματική και ανώτερη τεχνική εκπαίδευση. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα, οι εξετάσεις, τα προσόντα του εκπαιδευτικού προσωπικού, τα σχολικά κτίρια και ο εξοπλισμός πρέπει να είναι του ίδιου επιπέδου και για τα δύο φύλα. Η εξάλειψη των διακρίσεων θα συντελεσθεί επίσης με την αλλαγή στερεοτυπικών πεποιθήσεων για τους ρόλους των δύο φύλων σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης μέσω της συνεκπαίδευσης αγοριών και κοριτσιών, της αναθεώρησης ή αλλαγής σχολικών προγραμμάτων και εγχειριδίων και της προσαρμογής εκπαιδευτικών μεθόδων. Τα κορίτσια πρέπει να έχουν την ίδια πρόσβαση σε υποτροφίες και κρατικές επιχορηγήσεις και να μπορούν να συμμετέχουν σε προγράμματα συνεχούς μάθησης, καθώς και σε προγράμματα αλφαριθμητικού ενηλίκων με σκοπό τη μείωση της διαφοράς στην εκπαίδευση ανδρών και γυναικών. Σημαντική οφείλει να είναι η συμβολή των Κρατών στη μείωση των ποσοστών πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου εκ μέρους των κοριτσιών και στη δημιουργία προγραμμάτων για αυτές τις περιπτώσεις. Τέλος, πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα στα κορίτσια να συμμετέχουν ενεργά σε αθλητικές δραστηριότητες και

να λαμβάνουν πληροφορίες απαραίτητες για την υγεία και τον οικογενειακό προγραμματισμό (NATIONS).

Η εκπαίδευση που βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα μπορεί και πρέπει να γίνει το μέσον για να επιτευχθεί η ισότητα. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Tatu Shabani (Υπόθεση αρ.322/2003 Πρωτοδικείο Morogoro, Tanzania), η οποία εξέτισε ποινή φυλάκισης έξι μηνών το 2003 για μη παρακολούθηση και εγκατάλειψη του σχολείου. Η Tatu ήταν μαθήτρια του δημοτικού σχολείου στο Morogoro της Τανζανίας και αποβλήθηκε από το σχολείο εξαιτίας μιας εγκυμοσύνης, κάτι το οποίο αποτελεί πειθαρχικό παράπτωμα, με αποτέλεσμα την αποβολή της. Έτσι, μετά την αποβολή της δε μπορούσε να παρακολουθήσει πλέον τα μαθήματα του σχολείου, ερχόμενη έτσι σε αδυναμία συμμόρφωσης με την ισχύουσα νομοθεσία περί υποχρεωτικής παρακολούθησης του σχολείου και ως παραβάτης να φυλακιστεί. Η εγκυμοσύνη της τερμάτισε ταυτοχρόνως και την παιδική της ηλικία και τη μόρφωσή της (Tomasevski, 2005).

Τα παράδειγμα έρχεται να εδραιώσει την άποψη ότι η λογική πίσω από μια προσέγγιση βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα έχει να ξεπεράσει εμπόδια πέρα και έξω από την εκπαιδευτική διαδικασία. Ο στόχος της μείωσης της φτώχειας δίνει τη δυνατότητα στην εκπαίδευση και τη μόρφωση να αλλάξουν τις ζωές χιλιάδων κοριτσιών και γυναικών στον κόσμο. Η ένδεια αποτελεί πρωταρχικό εμπόδιο στην απόλαυση και άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων καθώς είναι το αποτέλεσμα παραβιάσεων αυτών, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος στην εκπαίδευση το οποίο επηρεάζει δυσανάλογα τα κορίτσια και τις γυναίκες. Δεν αρκεί τα κορίτσια να εισέρχονται στην πρωτοβάθμια εκπαιδευτική διαδικασία ,αν θεωρούμε ότι η εκπαίδευση θα τους παρέχει επιλογές ζωής, πρέπει και να την ολοκληρώνουν, πόσο μάλλον στις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες τα κορίτσια διδάσκονται ότι η συζυγική ζωή και η μητρότητα είναι οι μοναδικές τους διεξοδοί. Ένα πρώτο εμπόδιο που πρέπει να ξεπεραστεί είναι αυτό των διαφορετικών ιδρυμάτων για αγόρια και κορίτσια καθώς αυτό από μόνο του αποτελεί διάκριση. Το επόμενο βήμα πρέπει να είναι η αλλαγή των προγραμμάτων κι εγχειριδίων τα οποία διαιωνίζουν στερεοτυπικές πεποιθήσεις και ρόλους για τα δύο φύλα. Σημαντικό εμπόδια αποτελεί η εδραιωμένη άποψη δια μέσου της ιστορίας της κατωτερότητας της γυναίκας στην ιδιωτική και δημόσια ζωή, στην πολιτική, στην οικογένεια, μέσα και έξω από το σχολείο, στην εργασία και το στρατό. Τα μεγαλύτερα ίσως όμως εμπόδια προς την ισότητα είναι, ο γάμος, η εγκυμοσύνη και η παιδική εργασία. Με το γάμο τα κορίτσια όχι μόνο διακόπτουν την

εκπαιδευσή τους αλλά και χάνουν τα δικαιώματά τους ως παιδιά αφού αυτομάτως θεωρούνται ενήλικες. Στόχος των Διεθνών Συμβάσεων και Συμφωνιών είναι, λοιπόν, η θέσπιση νόμων εκ μέρους των κρατών που να απαγορεύουν τον γάμο σε κορίτσια σχολικής ηλικίας και να ορίζουν την ελάχιστη ηλικία γάμου στα 18 έτη, κάτι το οποίο αντικρούεται πολλές φορές από άλλους θρησκευτικούς νόμους των χωρών. Η αποποινικοποίηση, επίσης, της παιδικής εγκυμοσύνης πρέπει να γίνει άμεσα και γενικά εφόσον καθιστά σημείο διάκρισης αλλά και παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στην εκπαίδευση. Η διάρκεια των σπουδών παίζει επίσης πρωταρχικό ρόλο δίνοντας τη δυνατότητα στα κορίτσια να ξεφύγουν από έναν φαύλο κύκλο. Οι κυβερνήσεις όλων των κρατών πρέπει να εδραιώσουν την υποχρεωτικότητα και τη δωρεάν παροχή εκπαίδευσης μην αφήνοντας έτσι πολλά περιθώρια στους γονείς να αποφασίσουν αν θα επενδύσουν στην εκπαίδευση των κοριτσιών ή θα ωφελήσουν περισσότερο την οικογένειά τους κρατώντας τα κορίτσια στο σπίτι. Η εκπαίδευση, λοιπόν, θα παίζει έναν ουσιώδη ρόλο μόνο αν τα κορίτσια και οι γυναίκες μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτή τη μόρφωση για να αναπτύξουν και να ασκήσουν τα πολιτικά και κοινωνικά τους δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες τους (Tomasevski, 2005).

Με τη Γενική Σύσταση αρ. 25 /2000 τα κράτη υποχρεούνται σε συγκεκριμένες ενέργειες λαμβάνοντας υπόψη ότι κάποιες μορφές φυλετικών διακρίσεων έχουν μια ξεχωριστή επίδραση μόνο στις γυναίκες. Έτσι, πρέπει σε αναφορές τους να παρουσιάζουν περιοδικά δεδομένα τα οποία δείχνουν πως και σε ποιο βαθμό οι άμεσες ή έμμεσες μορφές φυλετικών διακρίσεων επηρεάζουν αρνητικά τις ζωές των γυναικών στο οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό τομέα και λεπτομερείς αναφορές των νομικών, διοικητικών και δικαστικών μέτρων που λαμβάνονται για την πρόληψη, εξάλειψη και τιμωρία τέτοιων ενεργειών, καθώς και την αποτελεσματικότητά τους (Keanne, 2017).

Σύμφωνα επίσης με τη Γενική Σύσταση μια καθαρά νομική προσέγγιση εκ μέρους των κρατών δεν αρκεί για να καθορίσει και να επιτύχει την ουσιαστική και ανεξάρτητη, κατά την Επιτροπή, ισότητα. Χρειάζεται επιπλέον να δοθεί η δυνατότητα στις γυναίκες για ένα ισότιμο ξεκίνημα με ανακατανομή των οικονομικών πόρων και ένα περιβάλλον το οποίο θα τις ενδυναμώσει για να φέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Δεν είναι αρκετό τα κράτη να εγγυηθούν όμοια μεταχείριση με αυτή των ανδρών. Αντιθέτως, βιολογικές, κοινωνικές και πολιτισμικές διαφορές μεταξύ τους πρέπει να ληφθούν υπόψη ακόμα και αν αυτό απαιτεί ανόμοια μεταχείριση ώστε να

αντιμετωπιστούν αυτές οι διαφορές. Η ποιότητα των αποτελεσμάτων μπορεί να έχει ποσοτικό ή ποιοτικό χαρακτήρα που σημαίνει ότι οι γυναίκες μπορούν και πρέπει να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους σε διάφορους τομείς, σε μισθό, στη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και επιρροή στην πολιτική ζωή και την ελευθερία από κάθε μορφής βία. Κάποιες ομάδες γυναικών θεωρούνται ακόμα πιο ευάλωτες και υποφέρουν και από άλλους τύπους διακρίσεων εκτός του φύλου τους, όπως η εθνική και θρησκευτική τους ταυτότητα, η φυλή τους, η αναπηρία, η ηλικία, η κοινωνική τους τάξη ή κάστα σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετικό τρόπο από τους άνδρες. Τα κράτη οφείλουν να λάβουν ειδικά, προσωρινά μέτρα για την εξάλειψη αυτών των πολλαπλών μορφών διακρίσεων με σκοπό τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας και της διόρθωσης λαθών του παρελθόντος αλλά και του παρόντος (UN).

3.2.10. Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού(1989)

Η ανάγκη για την προστασία του παιδιού και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ηλικίας αυτής έχει τη βάση της στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού ή Διακήρυξη της Γενεύης (1924), η οποία αποτελεί το πρώτο έγγραφο που υιοθετείται από διεθνείς οργανισμούς. Στις 10 Δεκεμβρίου 1959 η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών βασισμένη στη δομή και το περιεχόμενο της Διακήρυξης της Γενεύης υιοθετεί μια νέα με 10 αρχές και καλεί τις κυβερνήσεις να αναγνωρίσουν αυτά τα δικαιώματα, να προάγουν την ευρεία αποδοχή τους καθιστώντας έτσι την ημέρα αυτή ως Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού (Wikipedia).

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. το Νοέμβριο του 1989 και τέθηκε σε ισχύ το Σεπτέμβριο του 1990. Αποτελεί την πιο ευρέως επικυρωμένη σύμβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην παγκόσμια ιστορία, αφού έχει επικυρωθεί από όλες τις χώρες του κόσμου εκτός των Ηνωμένων Πολιτειών. Σκοπός της είναι να αλλάξει τον τρόπο με τον οποίον αντιμετωπίζονται τα παιδιά και να τα καταστήσει ξεχωριστά ανθρώπινα όντα με ιδιαίτερες ανάγκες και άρα ξεχωριστά δικαιώματα. Το παιδί αντιμετωπίζεται με μια νέα προοπτική και παύει να αποτελεί ιδιοκτησία ή αντικείμενο φιλανθρωπίας. Κατέχει τα δικά του δικαιώματα και τις δικές του υποχρεώσεις, οι οποίες απορρέουν από την ηλικία του και το αναπτυξιακό επίπεδο στο οποίο βρίσκεται. Τα παιδιά των φτωχών υπό ανάπτυξη χωρών έχουν τα ίδια δικαιώματα με αυτά των αναπτυγμένων ή πλουσίων κρατών. Η έννοια ενός μικρού ή ασήμαντου δικαιώματος δεν υπάρχει, όπως δεν υφίσταται ιεράρχηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στη Σύμβαση αυτή είναι αδιαίρετα και

αλληλοσχετιζόμενα, είτε πρόκειται για αστικά και πολιτικά, είτε για οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά και εστιάζουν στο παιδί ως ξεχωριστή οντότητα. Τα πρώτα 41 άρθρα της Σύμβασης κάνουν λόγο για τα υπό προστασία δικαιώματα και το σεβασμό αυτών υπό το φως των βασικών αρχών της Σύμβασης. Τα άρθρα 42-45 αναφέρονται στις υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων Κρατών για τη διάδοση και εφαρμογή της Σύμβασης καθώς και τον έλεγχο και την παρακολούθηση της προόδου που επιτυγχάνεται ως προς την επίτευξη των στόχων της. Τα τελευταία άρθρα 46-54 καλύπτουν τις διαδικασίες κύρωσης και ισχύος της Σύμβασης (Khanz. , 2019).

Η Σύμβαση ισχύει για όλα τα παιδιά με ηλικία έως 18 έτη και η ευημερία τους αποτελεί πυλώνα της Σύμβασης. Τα βασικά σημεία των άρθρων εμπεριέχουν κυρίως τις έννοιες της επιβίωσης, της προστασίας, της μη διάκρισης, της ελευθερίας της γνώμης και της ανάπτυξης με γνώμονα το καλύτερο συμφέρον του παιδιού (UNICEF).

Η Ελλάδα κύρωσε τη σύμβαση αυτή με τον Ν. 2101/1992, ΦΕΚ Α΄ 192. Με το Ν. 3080/2002, ΦΕΚ Α 312 κύρωσε το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης το οποίο σχετίζεται με την προστασία των παιδιών από τη συμμετοχή τους σε ένοπλες συγκρούσεις και με το Ν. 3625/2007, ΦΕΚ Α 290 κύρωσε το δεύτερο Προαιρετικό Πρωτόκολλο σε σχέση με την εμπορία παιδιών και τη σεξουαλική εκμετάλλευσή τους. Η Ελλάδα δεν έχει κυρώσει το τρίτο Προαιρετικό Πρωτόκολλο, το οποίο επιτρέπει στα παιδιά να αναφέρουν παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η προσφυγή ενώπιον της Επιτροπής εναντίον της Ελλάδας στις περιπτώσεις τέτοιων παραβιάσεων (Νάσκου- Περράκη, 2021).

Πιο συγκεκριμένα το προοίμιο στηρίζει τις αρχές της Σύμβασης στην Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην οποία η αναγνώριση της αξιοπρέπειας και των ίσων δικαιωμάτων όλων των μελών της οικογένειας είναι το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης. Αναγνωρίζει ότι ο καθένας μπορεί και πρέπει να απολαμβάνει τις ελευθερίες και τα δικαιώματα που αναφέρονται στις διεθνείς συνθήκες χωρίς καμία απολύτως διάκριση που να στηρίζεται στο φύλο, στη φυλή, στο χρώμα, στη γλώσσα, στη θρησκεία, στις πεποιθήσεις του, στην καταγωγή ή τη γέννησή του. Το παιδί, τονίζει το προοίμιο, χρειάζεται ειδική φροντίδα, βοήθεια και μέτρα προστασίας μεταξύ των οποίων και η νομική προστασία πριν και μετά τη γέννηση. Θεωρεί την οικογένεια ως το θεμέλιο της κοινωνίας, μέσα στην οποία το παιδί πρέπει να μεγαλώνει σε κλίμα ευτυχίας, αγάπης, κατανόησης, και άρα χρειάζεται προστασία και

υποστήριξη που θα επιτρέψει την ανάληψη των υποχρεώσεων της μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην κοινωνική και νομική προστασία που χρειάζονται τα παιδιά που τοποθετούνται σε ανάδοχες οικογένειες ή υιοθετούνται σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, καθώς και στην αναγνώριση των δύσκολων και εξαιρετικών συνθηκών κάτω από τις οποίες ζουν πολλά παιδιά σε ολόκληρο τον κόσμο όπως είναι ο πόλεμος. Τονίζει τη σημασία της παράδοσης και των αξιών κάθε λαού και επισημαίνει ότι η διεθνής συνεργασία είναι ο μόνος τρόπος βελτίωσης των συνθηκών ζωής των παιδιών σε ολόκληρη τη γη, αλλά κυρίως στις χώρες που βρίσκονται υπό ανάπτυξη (United Nations).

Το αρ. 1. της Σύμβασης ορίζει το παιδί ως το ανθρώπινο ον του οποίου η ηλικία είναι μικρότερη των δεκαοκτώ χρονών εκτός και αν η νομοθεσία που ισχύει για το παιδί ορίζει διαφορετικά το όριο ενηλικίωσης.

Το αρ. 2. υποχρεώνει τα Κράτη-Μέλη να σέβονται και να διασφαλίζουν τα δικαιώματα της Σύμβασης σε όλα τα παιδιά χωρίς διάκριση οποιουδήποτε είδους, φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικής ή άλλης πεποιθήσης, εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής, ιδιοκτησίας, αναπηρίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης, είτε των ίδιων των παιδιών, είτε των γονέων ή νόμιμων κηδεμόνων τους. Τα Κράτη οφείλουν να λάβουν τα μέτρα εκείνα τα οποία θα προστατέψουν τα παιδιά από διάκριση ή τιμωρία οφειλόμενη στην υπάρχουσα κατάσταση, στις δραστηριότητες, στις εκφρασμένες απόψεις και πεποιθήσεις των γονέων, των νόμιμων κηδεμόνων και των μελών των οικογενειών τους.

Στο αρ. 3. το συμφέρον του παιδιού είναι ο καθοριστικός παράγοντας και το πρωταρχικό μέλημα των αποφάσεων που θα λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς, από δικαστήρια, διοικητικές αρχές και νομοθετικά όργανα.

Τα άρθρα 28 και 29 αναφέρονται στο δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση. Αναγνωρίζουν το δικαίωμα αυτό και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτό για τα Κράτη με σκοπό τη σταδιακή επίτευξη της άσκησης του δικαιώματος στην εκπαίδευση στη βάση των ίσων ευκαιριών. Έτσι, τα Κράτη οφείλουν να καταστήσουν τη στοιχειώδη εκπαίδευση υποχρεωτική και δωρεάν διαθέσιμη για όλους, να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης συμπεριλαμβανομένης της γενικής και επαγγελματικής και με τα κατάλληλα μέτρα (θέσπιση δωρεάν εκπαίδευσης) να είναι ανοιχτή και προσιτή σε κάθε παιδί και να παρέχουν

διευκολύνσεις σε περιπτώσεις ανάγκης. Η ανώτατη παιδεία θα πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους στη βάση των ικανοτήτων τους και να υπάρχει πρόσβαση στην επαγγελματική ενημέρωση και τον προσανατολισμό. Σημαντική πρέπει να είναι η συμβολή των Κρατών με τα κατάλληλα μέτρα για την ενθάρρυνση της τακτικής παρακολούθησης του σχολείου και τη μείωση της σχολικής διαρροής. Για την εφαρμογή της πειθαρχίας στα πλαίσια του σχολείου τα συμβαλλόμενα μέλη έχουν την υποχρέωση να πάρουν τέτοια μέτρα τα οποία να συμβαδίζουν με την αξιοπρέπεια του παιδιού και να συνάδουν με τις αρχές της Σύμβασης. Σημαντική είναι επίσης η ανάπτυξη εκ μέρους των κρατών διεθνούς συνεργασίας στα εκπαιδευτικά θέματα με σκοπό την εξάλειψη της άγνοιας και του αναλφαριθμητισμού σε ολόκληρη τη γη, τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην επιστημονική και τεχνολογική γνώση καθώς και στις σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους διδασκαλίας με ιδιαίτερη έμφαση στις ανάγκες των χωρών που βρίσκονται υπό ανάπτυξη.

Τα Κράτη συμφωνούν επίσης στους βασικούς σκοπούς και στόχους της εκπαίδευσης. Έτσι, στα πλαίσια της Σύμβασης η εκπαίδευση του παιδιού πρέπει να αποσκοπεί στην πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητας, των χαρισμάτων, των διανοητικών και σωματικών του ικανοτήτων, στην ανάπτυξη του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των ανθρώπων, στο σεβασμό των γονέων του κάθε παιδιού, τη γλώσσα του, τις πολιτιστικές του αξίες, στο σεβασμό των εθνικών αξιών της χώρας στην οποίαν ζει και της χώρας από την οποίαν προέρχεται και των πολιτισμών που διαφέρουν από το δικό του, στην προετοιμασία του παιδιού για μια ζωή με υπευθυνότητα σε μια ελεύθερη κοινωνία μέσα σε κλίμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας, και φιλίας ανάμεσα σε όλους τους λαούς, σε όλες τις εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και τους ανθρώπους που ανήκουν σε αυτόχθονες πολιτισμούς και τέλος στην ανάπτυξη του σεβασμού για το φυσικό περιβάλλον.

Η Σύμβαση καθιστά σαφές το γεγονός ότι τα άρθρα 28 και 29 δεν μπορούν να ερμηνευτούν με τρόπο που να εμποδίζει σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα την ελευθερία σύστασης και διοίκησης εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την απαραίτητη προϋπόθεση της τήρησης των αρχών των άρθρων αυτών και τη συμμόρφωση των ιδρυμάτων με τις απαιτήσεις που τίθενται από το Κράτος ως προς την παρεχόμενη εκπαίδευση (United Nations).

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού προσδιορίζει τα κριτήρια με βάση το νόμο για την ανάπτυξη των μικρών παιδιών μαζί με τις δεσμεύσεις μεμονωμένων ατόμων, γονέων,

κοινοτήτων και κυβερνήσεων για τη θέσπιση μέτρων που θα διασφαλίζουν την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων. Η Σύμβαση δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε δύο κυρίως σημεία, την παροχή, η οποία εστιάζει στις βασικές ανάγκες, και την προστασία παρά στις διαδικασίες συμμετοχής. Η επιβίωση του παιδιού είναι υψίστης σημασίας και η απόλυτη θέση και ισχύ με την οποία παρουσιάζονται οι νομικές δεσμεύσεις για την προστασία του παιδιού είναι σχεδόν εκπληκτικές. Απαγορεύεται η εμπορεία, η σεξουαλική εκμετάλλευση, τα παιδιά με αναπηρία τυγχάνουν ειδικής μεταχείρισης, εκπαίδευσης και φροντίδας. Το Κράτος πρέπει να ανταποκριθεί στις ανάγκες των παιδιών προσφύγων, οι υιοθεσίες πρέπει να υπόκεινται σε ένα κανονιστικό πλαίσιο και οι παραδοσιακές πρακτικές (γυναικείος ακρωτηριασμός), οι οποίες αποβαίνουν επιζήμιες για το παιδί, απαγορεύονται. Πλέον οι απόψεις και οι επιθυμίες των παιδιών πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη και ο σεβασμός αυτών οφείλει να διατρέχει κάθε δικαστική ή διοικητική απόφαση. Η πειθαρχία πρέπει να βασίζεται και να ασκείται με απόλυτο σεβασμό στην αξιοπρέπεια του παιδιού. Τα δικαιώματα και οι ευθύνες των γονέων συνδέονται και σχετίζονται άμεσα και είναι ανάλογες της εξελικτικών δυνατοτήτων των παιδιών. Όσο μεγαλώνει ένα παιδί τόσο περισσότερη επίδραση και φωνή πρέπει να έχει. Η αναγνώριση των προβλημάτων και των περιορισμένων δυνατοτήτων των Κρατών είναι εμφανής στα άρθρα της Σύμβασης γι' αυτό και παρέχεται άμεση βοήθεια και υποστήριξη σε αυτά τα Κράτη.

Σημαντική είναι η συσχέτιση μεταξύ αναφορών για παραβίαση δικαιωμάτων και διεθνούς βοήθειας και η στήριξη και κινητοποίηση από τον Ο.Η.Ε., κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις. Τέλος, η διάδοση και προώθηση των αρχών της Σύμβασης με κεντρικό ρόλο τα μέσα μαζικής ενημέρωσης θα είναι καθοριστικής σημασίας στην κατανόηση του περιεχομένου της από όσους εργάζονται με παιδιά οι οποίοι θα πρέπει να λαμβάνουν ενημέρωση και εκπαίδευση. Στο σημείο αυτό πρωταγωνιστικό ρόλο έχει το σχολείο (Hammarberg, 1990).

Η σημασία της Σύμβασης για την εκπαίδευση είναι ιδιαίτερη αφού η ανθρώπινη αξιοπρέπεια θα πρέπει να αποτελεί το σημείο αναφοράς με την παρεχόμενη εκπαίδευση να στοχεύει στην ποιότητα.

Με το Γενικό Σχόλιο Αριθμός 1 (2001) της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού δίνονται προτάσεις και αναλύονται βαθύτερα τα άρθρα τα οποία άπτονται της εκπαίδευσης. Η Επιτροπή τονίζει ότι η εκπαίδευση οφείλει να έχει κέντρο της το μικρό παιδί και να είναι φιλική βασιζόμενη στις ίδιες ακριβώς αρχές που διέπουν τη Σύμβαση. Στόχος της θα πρέπει να είναι η

ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού και των δυνατοτήτων του, η ανάπτυξη του σεβασμού στο παιδί των δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων, αναγνώριση και ενδυνάμωση της ταυτότητάς του και της ένταξής του, η κοινωνικοποίησή του και η σχέση του με το περιβάλλον και τους άλλους. Οι αξίες που διέπουν τη Σύμβαση και άρα και την εκπαίδευση κατευθύνονται πέρα από τα όρια ξεχωριστών θρησκειών, πολιτισμών και εθνικής ταυτότητας που καλλιεργούνται σε ολόκληρο τον κόσμο. Η εκπαίδευση έχει μοναδικό χρέος να προωθήσει τη φιλία και την ανεκτικότητα μεταξύ των λαών μέσα από τα μάτια των μικρών παιδιών που έχουν την εγγενή ικανότητα να γεφυρώνουν το οποιοδήποτε χάσμα. Η εκπαιδευτική διαδικασία αλλάζει μορφή, οι εκπαιδευτικές μέθοδοι μετασηματίζονται για να ανταποκριθούν στα μοναδικά χαρακτηριστικά, δεξιότητες και ενδιαφέροντα του κάθε παιδιού το οποίο μπορεί να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του, να συμμετέχει ενεργά σύμφωνα με την ηλικία του στη σχολική ζωή και τα σχολικά συμβούλια να εκπαιδεύει και να εκπαιδεύεται.

Τα άρθρα επισημαίνουν, επίσης, τη σημασία που έχει το πρόγραμμα σπουδών να εναρμονίζεται πλήρως με τις κοινωνικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές, πολιτιστικές εξελίξεις και να εστιάζει σε παρούσες και μελλοντικές ανάγκες των παιδιών προσδίδοντάς τους δεξιότητες ζωής και όχι μόνο γραφή, ανάγνωση, αρίθμηση, όπως η ικανότητα λήψης αποφάσεων χωρίς τη χρήση βίας, επίλυσης συγκρούσεων, κριτικής σκέψης. Τα εργαλεία αυτά πρέπει να προσφέρονται σε όλα τα παιδιά ανεξαιρέτως, απαλλαγμένα από την άγνοια, το φόβο, την προκατάληψη ή το ρατσισμό. Κανένα παιδί δεν πρέπει να γίνεται αντικείμενο συναφών φαινομένων μέσα και έξω από το σχολείο το οποίο πρέπει να αποτελεί την απόλυτη προτεραιότητα των Κρατών για την εξάλειψη των διακρίσεων μέσα από τη διδασκαλία του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τέλος, τα παιδιά μέσα στην οικογένεια και το σχολείο πρέπει να διδάσκονται το σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον, σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο και να ενεργούν θετικά προς την κατεύθυνση αυτή μέσα από περιβαλλοντικά προγράμματα (Νάσκου- Περράκη, 2021).

Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στη εφαρμογή των Δικαιωμάτων του Παιδιού στην Προσχολική Ηλικία και Εκπαίδευση με το Γενικό Σχόλιο Αριθμός 7 (2005) της Επιτροπής. Επισημαίνεται, λοιπόν, η ανάγκη των μικρών παιδιών της πρώιμης παιδικής ηλικίας, που ορίζεται χρονικά από τη γέννηση έως την ηλικία των οκτώ χρόνων, για φυσική δραστηριότητα, συναισθηματική φροντίδα και καθοδήγηση με ευαισθησία και σεβασμό σε αυτήν την ξεχωριστή περίοδο της ανάπτυξής τους. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων πρέπει να γίνει μέσα από ένα νομικό πλαίσιο, από

στρατηγικές και προγράμματα για την προσχολική ηλικία και από ελεγκτικούς μηχανισμούς εφαρμογής και αξιολόγησης. Οι πολιτικές πρόληψης και συμπερίληψης σε αυτό το πρώτο στάδιο τείνουν να έχουν μόνο θετική επίδραση στα μικρά παιδιά και τώρα αλλά και μελλοντικά αφού αμβλύνουν τις προσωπικές, κοινωνικές και μαθησιακές δυσκολίες των μετέπειτα χρόνων. Με σεβασμό στο γονικό ρόλο τα Κράτη πρέπει να ενισχύουν και να ενθαρρύνουν με την παροχή βοήθειας και σε συνεργασία με την τοπική κοινωνία και τους γονείς, την ανατροφή των παιδιών, να εφαρμόζουν οργανωμένα και ολοκληρωμένα προγράμματα που προσαρμόζονται στις αναπτυξιακές ανάγκες αυτής της ηλικίας (UnitedNations, 2006).

Η φροντίδα και η εκπαίδευση του παιδιού προσχολικής ηλικίας αποτελεί και ένα σύγχρονο στόχο μέσα από τη συμφωνία που έλαβε χώρα το 2000 και δεσμεύει εκ νέου τα Κράτη για την παροχή διαθέσιμης, προσβάσιμης αποδεκτής, προσαρμόσιμης και ποιοτικής εκπαίδευσης για όλους. Ο στόχος 1 της Εκπαίδευσης Για όλους αναφέρεται στην ανάγκη ύπαρξης συστηματικού και αποτελεσματικού ελέγχου της προόδου, η οποία επιτελείται προς την επίτευξη των επιθυμητών αλλαγών στο τομέα της Προσχολικής Αγωγής και ιδιαιτέρως για τα πιο ευάλωτα και λιγότερο προνομιούχα παιδιά. Η δημιουργία ενός εξειδικευμένου σώματος καταγραφής της προσπάθειας που συντελείται είναι απαραίτητη αν θέλουμε να δούμε πως στην πράξη οι δεσμεύσεις των Κρατών –Μελών τιμώνται.

Η νομική προστασία, την οποίαν εγγυώνται οι Διεθνείς Συμβάσεις σε σχέση με το παιδί, πρέπει να είναι κατάλληλη και αποτελεσματική. Τα Κράτη έχουν, λοιπόν, υποχρέωση η οποία προέρχεται από το νόμο, έχουν ηθική ευθύνη να λογοδοτήσουν στους νόμιμους αποδέκτες των δικαιωμάτων που πραγματεύονται και να επιβάλλουν αυτήν την προστασία και την ενδυνάμωση μέσα από την εθνική τους νομοθεσία μην επιτρέποντας σε κανένα παιδί να μείνει πίσω, με ισότητα και χωρίς διάκριση. Για την αποτελεσματικότερη εκτέλεση, εφαρμογή, επιβολή, καταγραφή και αξιολόγηση των νομικών δεσμεύσεων εκ μέρους των Κρατών η ύπαρξη δεικτών στην εκπαίδευση φαίνεται να παίζει το ρόλο μιας ποσοτικής και ποιοτικής μεταβλητής για την απλή και αξιόπιστη μέτρηση επιτευγμάτων και ουσιαστικών αλλαγών καθιστώντας έτσι τη λογοδοσία στατιστικώς διαθέσιμη και προωθώντας μέτρα πρόληψης και προσαρμογής πολιτικών μέτρων.

Αυτή η νομική δέσμευση για προστασία σημαίνει ότι κάθε παιδί μπορεί να διεκδικήσει τα δικαιώματά του μέσω μιας οποιασδήποτε νομικής οδού, είτε πρόκειται για δικαστήριο είτε για

άλλο νομικό όργανο και ότι αυτό το όργανο οφείλει να παρέχει μια αποκατάσταση για κάθε πράξη παραβίασης των δικαιωμάτων τους ακόμα και με τη μορφή σύστασης θέτοντας έτσι ένα προηγούμενο νομικής εγγύησης του δικαιώματος στην εκπαίδευση των μικρών παιδιών σε ολόκληρο τον κόσμο (Arkadas-Thibert, 2012).

3.2.11. Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με αναπηρία (2008).

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με αναπηρία ή Σύμβαση ΑμεΑ υιοθετήθηκε με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε .στη Νέα Υόρκη το Δεκέμβριο του 2006 και τέθηκε σε ισχύ το 2008. 136 χώρες-μέλη έχουν υπογράψει τη Σύμβαση. Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση με το Ν.4074/2012,ΦΕΚ.Α'88.

Πρόκειται για την πρώτη Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του 21ου αιώνα, η οποία απευθύνεται σε ανθρώπους με αναπηρία. Παρά το γεγονός ότι οι Συμβάσεις που έχει συνάψει ο Ο.Η.Ε. κάνουν αναφορά σε νομικές δεσμεύσεις των Κρατών, που θεωρητικά ισχύουν και σε άτομα με αναπηρίες, στην πράξη σπανίως είχαν εφαρμοστεί. Για να χαιρεί προστασίας ένα άνθρωπος με αναπηρία έπρεπε να εμπίπτει στην κατηγορία προστασίας του ατόμου που κατέχει κάποιο άλλο προστατευόμενο χαρακτηριστικό εκτός της αναπηρίας. Το πρωταρχικό πρόβλημα με τις υπάρχουσες Συνθήκες ήταν ότι δεν μπορούσαν να ξεπεράσουν τα εμπόδια που συναντούν τα άτομα με αναπηρίες για να μπορέσουν να απολαύσουν πλήρως τα δικαιώματά τους, καθώς οι αναφορές στα άρθρα περί διακρίσεων εστιάζουν σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ταυτότητας των ανθρώπων καλύπτοντας έτσι και την αναπηρία που ίσως είχε κάποιος. Δυστυχώς, όποιες πρωτοβουλίες αναπτύχθηκαν προς αυτήν την κατεύθυνση με τη μορφή διακηρύξεων δεν είχαν δεσμευτικό χαρακτήρα και προσέδιδαν στην αναπηρία ένα χαρακτήρα που έχριζε ιατρικής ή φιλανθρωπικής προστασίας. Η μοναδική πρόσφατη Διεθνής Συνθήκη με άμεση και σαφή αναφορά στα άτομα με αναπηρία είναι η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού η οποία στο αρ. 23. παρ.1-4, αναγνωρίζει την ανάγκη των παιδιών με πνευματική ή σωματική αναπηρία να διάγουν αξιοπρεπή ζωή, συμμετέχοντας στο κοινωνικό σύνολο και να τυγχάνουν ιδιαίτερης μεταχείρισης. Το σημείο το οποίο αφήνει περιθώρια μη άμεσης εφαρμογής είναι η διάθεση των πόρων ενός κράτους κατά το μέτρο του δυνατού.

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ανθρώπων με Αναπηρία φιλοδοξεί να αναδείξει πως τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι οικουμενικά, αδιαίρετα και αλληλοσυσχετιζόμενα. Εμπεριέχει

εισαγωγικά άρθρα, άρθρα γενικών εφαρμογών, παραθέτει ουσιώδη δικαιώματα, άρθρα εφαρμογής και ελέγχου και διακηρύττει κανόνες λειτουργίας της Σύμβασης (Stein, 2008).

Η Σύμβαση αυτή είναι ένας ύμνος στην ποικιλομορφία του ανθρώπινου είδους και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Το βασικό αυτό μήνυμα διατρέχει όλο το προοίμιο καθώς και τα 50 άρθρα της και προάγει την πλήρη συμμετοχή των ανθρώπων με αναπηρία σε όλες τις εκφάνσεις του κοινωνικού βίου. Η προσέγγιση των ατόμων με αναπηρία στη βάση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναγνωρίζει τις κοινωνικές ελλείψεις και αναζητά τρόπους για το σεβασμό, τη στήριξη και τη βοήθεια των ατόμων αυτών για να μπορέσουν να στηρίξουν τον εαυτό τους μέσα από τη δημιουργία συνθηκών κατάλληλων για τη ουσιώδη συμμετοχή τους στην κοινότητα, στην εκπαίδευση, στην εργασία, στη πολιτική και πολιτιστική ζωή και την δυνατότητα να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη (UnitedNations, 2014).

Το προοίμιο της Σύμβασης αναγνωρίζει στα άτομα με αναπηρία το δικαίωμα στην πλήρη απόλαυση των δικαιωμάτων και ελευθεριών χωρίς καμία απολύτως διάκριση. Επισημαίνει ότι η αδυναμία πλήρους και αποτελεσματικής συμμετοχής τους στην κοινωνία σε ίση βάση με τους άλλους ανθρώπους είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης αυτών των ανθρώπων, των εμποδίων του περιβάλλοντος και των συμπεριφορών. Υπογραμμίζει ότι οι διακρίσεις που βασίζονται στην αναπηρία αποτελούν προσβολή της εγγενούς αξιοπρέπειας και αξίας του ανθρώπου και τονίζει την ανάγκη προστασίας των ατόμων αυτών. Αναγνωρίζει την υφιστάμενη αξία και την πιθανή συνεισφορά των ατόμων με αναπηρίες στη συνολική ευημερία και ποικιλομορφία των κοινοτήτων τους καθώς και το γεγονός ότι η απόλαυση των δικαιωμάτων και ελευθεριών έχει ως αποτέλεσμα την ενισχυμένη αίσθηση του ανήκειν από τα άτομα αυτά, την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της κοινωνίας και την εξάλειψη της φτώχειας. Τονίζει τη σημασία της αυτονομίας, της ανεξαρτησίας τους και της ελευθερίας των επιλογών τους. Αναγνωρίζει τον αυξημένο κίνδυνο που υπόκεινται οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρίες λόγω βίας, τραυματισμού, παραμέλησης, κακομεταχείρισης ή εκμετάλλευσης. Δίνει έμφαση στη ισότιμη απόλαυση δικαιωμάτων των παιδιών με αναπηρία με τα άλλα παιδιά και υπενθυμίζει τις υποχρεώσεις των Κρατών ως προς τα δικαιώματα του παιδιού. Υπογραμμίζει την ανάγκη πρόσβασης στο φυσικό, κοινωνικό, οικονομικό, πολιτιστικό περιβάλλον, στην υγεία και την εκπαίδευση, την πληροφορία και την επικοινωνία. Έχοντας ως δεδομένο ότι η οικογένεια αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της κοινωνίας, θεωρεί ότι αυτή δικαιούται προστασίας και

βοήθειας από την κοινωνία και το Κράτος, ώστε να συμβάλλει στην ίση απόλαυση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία (United Nations, n.d.).

Τα πέντε πρώτα άρθρα δηλώνουν το σκοπό της Σύμβασης, τις βασικές αρχές της, επεξηγούν τους όρους στους οποίους κάνουν αναφορά και δηλώνουν τις γενικές υποχρεώσεις των κρατών που έχουν κυρώσει τη Σύμβαση. Τα άρθρα 6 έως 30 δηλώνουν στόχους και υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων μερών σε σχέση με τα ατομικά, πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά δικαιώματα. Τέλος τα άρθρα 30 έως 50 κάνουν λόγο για τους μηχανισμούς τήρησης και ελέγχου των δεσμεύσεων καθώς και για τυπικά θέματα διαδικασιών (Felakos).

Τα άρθρα 5 και 12 δηλώνουν την ισότητα όλων των ατόμων ενώπιον του νόμου και το δικαίωμα στην ίση προστασία από το νόμο κατά των διακρίσεων οποιουδήποτε είδους. Τονίζει ότι τα μέτρα τα οποία επιβάλλεται να ληφθούν για να προαχθεί η ισότητα και να εξαλειφθούν οι διακρίσεις δε συνιστούν διακρίσεις έναντι άλλων προσώπων ή ομάδων. Μία εξέταση των άρθρων αυτών οδηγεί στο συμπέρασμα ότι εφόσον η περιγραφή των ατόμων με αναπηρία δεν είναι εξαντλητική και τίθεται ως μία εξελισσόμενη έννοια αφήνει πολλά περιθώρια ερμηνείας και ευελιξίας. Τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να συμπεριλάβουν στην έννοια της αναπηρίας διαφορετικά είδη μορφών αναπηρίας και διαταραχών μακροχρόνιων ή μη. Έτσι εκτός από τις κινητικές δυσλειτουργίες πρέπει να συμπεριληφθούν και άνθρωποι οι οποίοι πάσχουν από πνευματική-διανοητική δυσλειτουργία και από ψυχοκοινωνικές διαταραχές όπως είναι οι μαθησιακές δυσκολίες. Η νομική ικανότητα των ατόμων με αναπηρία θεμελιώνεται ως απόρροια της αναγνώρισης της προσωπικότητάς τους με ίσους όρους απέναντι στο νόμο και κατ'επέκταση να αποτελούν φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, καθώς και να έχουν την ικανότητα σύνταξης δικαιοπραξιών και κατά συνέπεια έννομων δεσμευτικών σχέσεων. Το δικαίωμα αυτό είναι καθολικό και αποτελεί δικαίωμα χωρίς περιορισμούς. Η οποιαδήποτε αδυναμία εκ μέρους των ατόμων με αναπηρίες στη λήψη αποφάσεων δεν επαρκεί για τη στέρηση αυτού του δικαιώματος αλλά αντιθέτως δημιουργεί την ανάγκη για την υποστήριξη των ανθρώπων αυτών με σκοπό την απόλαυσή του και τη θεραπεία από πράξεις ή παραλείψεις με σεβασμό στη βούληση, την αυτονομία και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους (Κοτρώνης, 2020).

Το αρ. 24. παρέχει εκτενή αναφορά στο στόχους της εκπαίδευσης για τα άτομα με αναπηρία, την ισότητα και την απαγόρευση των διακρίσεων.

Τα συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύονται να εξασφαλίσουν ένα σύστημα εκπαίδευσης, το οποίο να στηρίζεται στην ένταξη σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης. Έτσι, η εκπαίδευση πρέπει να αποσκοπεί στην ανάπτυξη των μαθητών και στην ενίσχυση του αισθήματος του σεβασμού των δικαιωμάτων, ελευθεριών και της ποικιλομορφίας αυτών, στην ανάπτυξη της προσωπικότητας, των δεξιοτήτων, της δημιουργικότητας, των πνευματικών και φυσικών ικανοτήτων στο μέγιστο δυνατό βαθμό των μαθητών με αναπηρία. Για να μπορούν τα άτομα με αναπηρία να συμμετέχουν πλήρως σε μια ελεύθερη κοινωνία πρέπει τα κράτη να εξασφαλίσουν ότι η αναπηρία δε μπορεί και δεν πρέπει να στέκεται εμπόδιο στη συμμετοχή τους από το γενικό εκπαιδευτικό σύστημα, από την υποχρεωτική πρωτοβάθμια εκπαίδευση και τη δευτεροβάθμια, από την πρόσβαση στην ενιαία, ποιοτική εκπαίδευση σε μια βάση ισότητας. Θα πρέπει τα άτομα με αναπηρία να λαμβάνουν την απαραίτητη βοήθεια, με αποτελεσματικά εξατομικευμένα υποστηρικτικά μέτρα, μέσα στο σύστημα εκπαίδευσης για να διευκολύνεται η μαθησιακή διαδικασία. Τα άτομα με αναπηρίες πρέπει να διδάσκονται δεξιότητες για τη ζωή για να μπορούν να απολαμβάνουν τη συμμετοχή τους στην κοινότητα, όπως την εκμάθηση της γλώσσας Braille, εναλλακτικών μορφών γραφής και επικοινωνίας, δεξιοτήτων προσανατολισμού και κινητικότητας και της νοηματικής γλώσσας. Πιο συγκεκριμένα για τα παιδιά που είναι τυφλά ή και κωφά πρέπει να διασφαλίζεται η εκπαίδευσή τους σε περιβάλλοντα που συμβάλλουν κατά τα μέγιστα στην μορφωτική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Η άσκηση αυτών των δικαιωμάτων απαιτεί εκ μέρους των κυβερνήσεων τη λήψη μέτρων, την πρόσληψη εκπαιδευτικών και εκπαιδευτικών με αναπηρία, που κατέχουν τα τυπικά προσόντα, την εκπαίδευση του προσωπικού που απασχολείται στον τομέα αυτό, την ευαισθητοποίηση για ότι σχετίζεται με την αναπηρία και την εξεύρεση κατάλληλων, βελτιωμένων, εναλλακτικών τρόπων ουσιαστικής υποστήριξης των ατόμων με αναπηρίες. Καθοριστικής σημασίας είναι η συνεργασία εκπαιδευτικών και επιστημόνων από διαφορετικές ειδικότητες εντός του σχολικού χώρου καθώς και η θετική στάση γονέων και δασκάλων για άρση των εμποδίων και ουσιαστική επικοινωνία. Τέλος, η πρόσβαση στη γενική τριτοβάθμια εκπαίδευση, στην επαγγελματική κατάρτιση, στην εκπαίδευση ενηλίκων και στη δια βίου μάθηση πρέπει να προσφέρεται χωρίς διακρίσεις και με ισότητα για όλους με παροχή αναγκαίων προσαρμογών για τους ανθρώπους με αναπηρία (Αργυριάδης, 2015).

Τα άρθρα 5 και 24 θα πρέπει να συνεξετάζονται αφού η όποια αποτυχία των κρατών για παροχή ίσης πρόσβασης και ποιοτικής εκπαίδευσης σε μαθητές με αναπηρίες συνιστά παράβαση και των δύο αυτών άρθρων. Τα κράτη οφείλουν να αντιμετωπίσουν τα εμπόδια προς την εκπαίδευση

χωρίς αποκλεισμούς και να προάγουν την ισότητα στα σχολεία με νέες ρυθμίσεις, προσαρμογή στις ατομικές ανάγκες και εκ νέου σχεδιασμό του εκπαιδευτικού συστήματος. Η μεταφορά από και προς το σχολείο για τους μαθητές, οι οποίοι για λόγους αναπηρίας, οικονομικούς ή και κοινωνικούς δε δύναται να είναι αυτόνομοι, πρέπει να διασφαλίζεται με τέτοιο τρόπο που να ενθαρρύνεται η ένταξη και να εμποδίζεται η σχολική διαρροή. Κοινωνικά και νομικά εμπόδια δεν πρέπει να αναχαιτίζουν την πορεία της πλήρους εξάλειψης διακρίσεων. Το έλλειμμα στον τομέα της προσβασιμότητας φαίνεται ότι γίνεται και η αφετηρία άλλων διακρίσεων και πρέπει να γίνει προτεραιότητα έχοντας ως δεδομένο ότι οι ανάγκες όλων των μελών του κοινωνικού συνόλου είναι στον ίδιο βαθμό σημαντικές. Έτσι, προτείνεται ο σχεδιασμός ενός περιβάλλοντος, υποδομών, υπηρεσιών, αγαθών και ότι προορίζεται για χρήση από τον άνθρωπο με απόλυτο σεβασμό στην διαφορετικότητα. Παρά το γεγονός ότι η πρόσβαση αυτή στοχεύει στα άτομα με περιορισμούς στην κίνηση, στην αντίληψη, στον προσανατολισμό και την επικοινωνία εντούτοις γίνεται εμφανές ότι εξυπηρετεί και άλλες ομάδες ανθρώπων (φίλους ,συγγενείς,) του κοινωνικού συνόλου (Νικολαΐδης, 2012).

Η υποχρεωτική, ποιοτική, δωρεάν και προσβάσιμη πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί άμεση υποχρέωση εκ μέρους των κυβερνήσεων και μάλιστα στην κοινότητα στην οποία ζουν τα παιδιά .Υποχρέωση αποτελεί επιπλέον η σταδιακή εφαρμογή μέτρων για να μπορέσουν τα συμβαλλόμενα μέρη να διασφαλίσουν ότι όλα τα παιδιά συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να έχουν δίκαιη και ισότιμη πρόσβαση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση καθώς και προσιτή και ποιοτική τεχνική, επαγγελματική, τριτοβάθμια εκπαίδευση και δια βίου μάθηση για τις γυναίκες και τους άνδρες με αναπηρία. Η προοδευτική αυτή εφαρμογή κατάλληλων μέτρων διόλου δεν αφαιρεί την ευθύνη από τα κράτη, αντιθέτως προσδίδει την έννοια της αποτελεσματικότητας σε εύλογο χρονικό διάστημα προς την υλοποίηση του στόχου (Νικολαΐδης, 2012).

Η αποτυχία κατανόησης της αναπηρίας στη βάση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η επίμονη διάκριση εις βάρος των ανθρώπων με αναπηρίες, οι φόβοι και τα στερεότυπα, οι χαμηλές προσδοκίες, η ιδρυματοποίηση, η έλλειψη γνώσεων και αλλαγής προσέγγισης για μία εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς, η ανεπαρκής εκπαίδευση του διδακτικού προσωπικού, η έλλειψη πολιτικής βούλησης και ως επακόλουθο χρηματοδότησης είναι μόνο μερικοί από τους παράγοντες οι οποίοι αναχαιτίζουν την πρόοδο προς την κατεύθυνση αυτή (UNESCO, 2020).

Η παροχή συμπεριληπτικής εκπαίδευσης πρέπει να ξεκινήσει από την ενσωμάτωση των μαθητών με αναπηρίες στα γενικά σχολεία όταν αυτά πληρούν κάποιες ελάχιστες προϋποθέσεις και όταν πρωτίστως οι μαθητές μπορούν να προσαρμοστούν στις υπάρχουσες αυτές δομές. Αυτό επιφέρει αυτομάτως αλλαγές στο πρόγραμμα σπουδών, στη διδασκαλία, στην υποστήριξη και επίβλεψη των εκπαιδευτικών και των γονέων ή και κηδεμόνων των παιδιών, στην ατομική προσέγγιση των μαθητών και των αναγκών τους, στα συστήματα αξιολόγησης και πιστοποίησης. Το μαθησιακό περιβάλλον οφείλει να διαπνέεται από το σεβασμό στην ποικιλομορφία, να είναι φιλικό, όλοι οι μαθητές να αισθάνονται ασφαλείς, υποστηριζόμενοι, παρακινούμενοι και ελεύθεροι να εκφραστούν και να μπορούν να αξιοποιήσουν τα χαρίσματά τους με τη χρήση καινοτόμων τεχνολογιών. Οι κωφοί μαθητές πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να μάθουν τη νοηματική γλώσσα σε περιβάλλοντα μάθησης κατάλληλα για το σκοπό αυτό με κωφούς συμμαθητές, δασκάλους και άλλους ενήλικες. Τέλος, η βιωσιμότητα της εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς δε θα μπορεί να γίνει πραγματικότητα χωρίς επαρκές, εκπαιδευμένο και αφοσιωμένο εκπαιδευτικό προσωπικό.

Η πλήρης συμμετοχή στην κοινωνία των ατόμων με αναπηρίες, η ένταξη και η αυτόνομη διαβίωση συνδέονται με την εκπαίδευση. Αποτελεί δέσμευση των συμβαλλόμενων μερών η κατανόηση και αποδοχή του ρόλου των ατόμων με αναπηρία και τη συνεισφορά τους στο σύνολο της κοινωνίας με την οικοδόμηση και την πλήρη ανάπτυξη των δυνατοτήτων και των δεξιοτήτων τους (Νάσκου- Περράκη, 2021).

3.2.12. Η προστασία της εκπαίδευσης σε εξαιρετικές συνθήκες ανασφάλειας και ένοπλης σύρραξης

Η στρατολόγηση παιδιών από ένοπλες δυνάμεις και η έκθεσή τους σε συρράξεις και πολέμους παραμένει ένα από τα πιο φλέγοντα ζητήματα της εποχής μας. Παρά τις προσπάθειες και τις δεσμεύσεις της διεθνούς κοινότητας υπό το φως του Διεθνούς Δικαίου και τη δράση των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ), η τάση έχει αυξητική πορεία.

Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο εμπεριέχει το σύνολο κανόνων που σκοπό έχει τη μείωση των επιπτώσεων στη διάρκεια και μετά από ένοπλες συγκρούσεις. Παραθέτει τις υποχρεώσεις και τις συμπεριφορές των κυβερνητικών και μη κυβερνητικών ομάδων των αντιμαχόμενων μερών σε ένοπλες συγκρούσεις. Είναι βασισμένο στην Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης (1949) σχετικά με την προστασία των πολιτών σε καιρό πολέμου και στα δύο επιπρόσθετα πρωτόκολλα (1977, 2005) (European Commission).

Το Διεθνές Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αποτελεί το σύνολο των Διεθνών Συμβάσεων που έχουν εγκριθεί και προσδίδουν νομική μορφή στα ανθρώπινα δικαιώματα. Η κύρωση των Συνθηκών από τα κράτη φέρει και το βάρος της υποχρέωσης του σεβασμού και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βάσει του Διεθνούς Δικαίου (United Nations Human Rights).

Τα άρθρα 38 και 39 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού αναφέρονται στην προστασία των παιδιών κατά τη διάρκεια μαχών και πως αυτά επηρεάζονται καθώς και στην υποχρέωση των κυβερνήσεων να λάβουν μέτρα για την κοινωνική επανένταξη, τη φυσική και την ψυχολογική υποστήριξη των παιδιών θυμάτων. Έτσι, σύμφωνα με τα άρθρα κανένα παιδί ηλικίας κάτω των 15 ετών δε μπορεί να λάβει άμεσα μέρος σε ένοπλη διαμάχη. Κάθε παιδί που έχει υποστεί παραμέληση, εκμετάλλευση, κακομεταχείριση, βασανιστήριο ή οποιαδήποτε άλλης μορφής απάνθρωπη μεταχείριση ή και τιμωρίας πρέπει να λάβει αποκατάσταση σε ένα περιβάλλον το οποίο προάγει την υγεία, τον αυτοσεβασμό και την αξιοπρέπεια του παιδιού. Δυστυχώς τα παιδιά που δεν υπόκεινται σε άμεση πολεμική εμπλοκή, κρατώντας όπλο, βρίσκονται εκτεθειμένα με πολλούς και ποικίλους άλλους τρόπους. Είναι θύματα εκμετάλλευσης και χρησιμοποιούνται ως πολεμιστές, κατάσκοποι, αγγελιοφόροι, μάγειροι, υπηρέτες. Άλλες έμμεσες επιπτώσεις αφορούν το επικίνδυνο περιβάλλον στο οποίο ζουν, ο χωρισμός από την οικογένεια, ο ξεριζωμός, η καταστροφή των δομών υγείας και εκπαίδευσης. Οι ένοπλες διαμάχες έχουν μια βαθιά επίδραση στα παιδιά και εμποδίζουν την ανάπτυξή τους ως αποτέλεσμα παραγόντων όπως είναι η διακοπή της εκπαιδευτικής διαδικασίας, το κλείσιμο των σχολείων, η ανασφάλεια και οι συσχετιζόμενες ψυχολογικές επιπτώσεις (Parilli, 2020).

Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο στην αρχή της διάκρισης αναφορικά με τις επιθέσεις διαχωρίζει την νόμιμη επίθεση σε στρατιωτικούς στόχους έναντι των πολιτών ή αντικειμένων των πολιτών. Προσδιορίζει την κατάσταση του πολίτη ως αυτού που δεν παίρνει μέρος στις εχθροπραξίες, όπως είναι οι μαθητές και το εκπαιδευτικό προσωπικό, και τα αντικείμενα ως αυτά που δεν είναι πολεμικοί στόχοι, όπως τα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Οι καταστάσεις για τις οποίες πρέπει να λαμβάνονται μέτρα θεωρούνται εκείνες που δημιουργούν καταρχάς ανασφάλεια και αναταραχή χωρίς απαραίτητα τη χρήση όπλων, όπως είναι η διακοπή ομαλής λειτουργίας των βασικών κοινωνικών, πολιτικών και νομικών θεσμών συμπεριλαμβανομένων των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων για λόγους διατήρησης της τάξης ή καταστάσεις επείγουσας ανάγκης. Για τις ένοπλες διαμάχες και την εχθρική κατοχή από άλλο

Κράτος ισχύει το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο για όλα τα κράτη ανεξαιρέτως κύρωσης των Διεθνών Συμβάσεων κυρίως υπό την έννοια του Εθιμικού Δικαίου.

Η Σύμβαση της Γενεύης κάνει λόγο για την εκπαίδευση με συγκεκριμένες θέσεις κοινές στις ένοπλες διαμάχες. Με το αρ. 24 τα κράτη τα οποία εμπλέκονται σε διεθνή σύρραξη πρέπει να λάβουν μέτρα για να προστατέψουν τα παιδιά ηλικίας μικρότερης των 15 ετών τα οποία είναι ορφανά ή έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους ως αποτέλεσμα του πολέμου και να εγγυηθούν την εκπαίδευσή τους. Η εκπαίδευσή τους πρέπει να παρέχεται από άτομα με τις ίδιες θρησκευτικές και πολιτισμικές πεποιθήσεις για την αποφυγή έκθεσης των παιδιών σε προπαγάνδα. Όταν πολίτες βρίσκονται σε κατάσταση αναγκαστικού εγκλεισμού η εκπαίδευση πρέπει να ενθαρρύνεται ιδίως ανάμεσα σε παιδιά και νέους. Με το αρ. 142 οι δυνάμεις κατοχής πρέπει να συνεργάζονται με τις εθνικές και τοπικές αρχές των χωρών κατοχής τους και να διευκολύνουν την εκπαιδευτική διαδικασία για τα παιδιά παρέχοντας κτηριακές και άλλες διευκολύνσεις συμφώνως και με το αρ. 58, όπως ανθρωπιστική βοήθεια και υλικό για εκπαιδευτικούς, ψυχαγωγικούς και θρησκευτικούς σκοπούς προερχόμενες και από τα μέρη εκείνα που δεν ανήκουν σε διεθνή διαμάχη και τα οποία οφείλουν να παρέχουν βοήθεια, φροντίδα και εκπαίδευση στα παιδιά με σκοπό τη διαφύλαξη όχι μόνο της διαδικασίας εκπαίδευσης αλλά και της ταυτότητας και της σχέσης τους με τις ρίζες τους. Τέλος, σε κάποιες περιπτώσεις, όπως αυτές των ευάλωτων ομάδων δηλαδή των παιδιών και γυναικών απαιτείται ειδική μεταχείριση, η οποία δεν παραβιάζει την αρχή της μη διάκρισης (Hausler, 2012).

Το αρ. 77 του Πρώτου Επιπρόσθετου Πρωτοκόλλου τονίζει την ανάγκη για τον απόλυτο σεβασμό των παιδιών και της προστασίας τους από οποιασδήποτε μορφής επίθεσης. Τα αντίπαλα μέρη οφείλουν να παρέχουν φροντίδα και βοήθεια σε παιδιά είτε λόγω της ηλικίας τους ή και για οποιονδήποτε άλλο λόγο. Ακόμα και αν δεν υπάρχει σαφής αναφορά στην εκπαίδευση αυτό ουσιαστικά σημαίνει την αναγκαιότητα παροχής διευκολύνσεων για τη φυσική ανάπτυξη των παιδιών στο μέτρο του δυνατού υπό τέτοιες συνθήκες.

Το αρ. 48 του Πρώτου Επιπρόσθετου Πρωτοκόλλου παρέχει τη ουσιώδη διασφάλιση της προστασίας των πολιτών και των κτηρίων από στρατιωτικές επιθέσεις. Κατά το αρ. απαγορεύεται η σκόπιμη και άμεση επίθεση κατά του γενικού πληθυσμού. Έτσι οι μαθητές, το εκπαιδευτικό προσωπικό και τα σχολεία φαίνεται να χαίρουν ιδιαίτερης ασφάλειας κατά την περίοδο στρατιωτικών επιχειρήσεων. Επιπλέον υπονοείται ότι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να

συνεχίσουν τη ζωή τους στις κατεχόμενες περιοχές συμπεριλαμβανομένων των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.

Παρά βεβαίως το γεγονός της ύπαρξης Συμβάσεων η κατάσταση στην πράξη είναι πολύ διαφορετική. Εκατομμύρια παιδιά στοχοποιούνται, γίνονται θύματα των εχθροπραξιών, σκοτώνονται, υφίστανται αναπηρίες. Η βία ως απόρροια φυλετικών διακρίσεων, η έλλειψη δασκάλων και χρηματοδότησης σε καιρό πολεμικών αναταραχών είναι κάποια από τα εμπόδια που συνιστούν παραβιάσεις των δεσμεύσεων. Ακόμα και όταν τα σχολεία δεν καταστρέφονται ή δεν κλείνουν, οι εκπαιδευτικές δομές είτε είναι πολύ περιορισμένες είτε ανύπαρκτες και τα παιδιά αποφεύγουν να πηγαίνουν στα σχολεία από φόβο και ανασφάλεια. Η σχολική διαρροή είναι τεράστια, ο φόβος των επιθέσεων, των απαγωγών, της σεξουαλικής εκμετάλλευσης (κυρίως των κοριτσιών) και της εμπορίας υπαρκτός. Οι επιθέσεις κατά σχολείων και πανεπιστημίων, η μετατροπή τους σε στρατιωτικές βάσεις και ο φόβος των δασκάλων να ασκήσουν τα καθήκοντά τους δυσχεραίνουν ακόμα περισσότερο την κατάσταση (Akbarianavaz, 2020).

Στο διεθνές επίπεδο τα κράτη έχουν την ευθύνη των παραβιάσεων των διεθνών δεσμεύσεων πάνω σε δύο κυρίως άξονες, την ευθύνη για την διακοπή των εχθροπραξιών, τη δέσμευση για αποφυγή οποιασδήποτε νέας καθώς και την ευθύνη για την πλήρη αποκατάσταση των θυμάτων. Είναι η άμεση συνέπεια για παράνομες πράξεις οι οποίες έχουν διαπραχθεί με την *erga omnes* υποχρέωση που δημιουργείται από αυτήν την ίδια τη δομή του Διεθνούς Δικαίου. Τα κράτη έχουν λοιπόν την υποχρέωση άμεσης, αποτελεσματικής και κατάλληλης θεραπείας με την προϋπόθεση ότι είναι μέλη Διεθνούς Συνθήκης και ότι οι αποδέκτες της θεραπείας πριν φτάσουν ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου έχουν εξαντλήσει όλα τα υπόλοιπα ένδικα μέσα αποκατάστασης σε εθνικό επίπεδο, στο πλαίσιο της εθνικής έννομης τάξης (Hausler, 2012).

Η έλλειψη και αποφυγή κύρωσης των Διεθνών Συμβάσεων και των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων από κράτη τα οποία βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση φαίνεται να είναι ο πιο σημαντικός, ίσως, ανασταλτικός παράγοντας για την αποτελεσματικότερη αποκατάσταση των παραβιάσεων που σχετίζονται με την εκπαίδευση. Επιπλέον, η έλλειψη συναφών αναφορών σε τοπικό επίπεδο προς τα ελεγκτικά όργανα του Ο.Η.Ε. και των μηχανισμών στήριξης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία και θα έπρεπε να δρουν ανεξάρτητα σε περιόδους αναταραχών αποτελεί εμπόδιο για την εφαρμογή των Συμβάσεων. Η ανάμειξη των κυβερνητικών αρχών των Κρατών και οι πολιτικές σκοπιμότητες με τις οποίες διακατέχεται το νομικό σύστημα σε περιόδους συρράξεων

θέτει τέλος έναν ακόμα ανασταλτικό παράγοντα για την συμμόρφωση προς το Διεθνές Δίκαιο (Rasul, 2016).

Οι επιπτώσεις του πολέμου πάνω στα παιδιά διαρκούν για μεγάλα χρονικά διαστήματα και έχουν ως αποτέλεσμα την καθυστερημένη και ελλιπή ανάπτυξή τους, την απώλεια της ασφάλειας, της αυτοπεποίθησης και της αξιοπρέπειας καθώς και των δεξιοτήτων, όπως ο εγγραμματισμός, η αρίθμηση και οι γνωστικές τους δεξιότητες. Η αναταραχή, η οποία δημιουργείται, εμποδίζει τη συνέχιση των σπουδών σε οποιοδήποτε επίπεδο με τον παραδοσιακό τρόπο διδασκαλίας και προγράμματος, με καθυστέρηση στη μάθηση, αδυναμία κατανόησης, έλλειψη κινήτρων. Η αδυναμία παροχής εκπαίδευσης υπονομεύει τη δυνατότητα ανάπτυξης της προσωπικότητας των παιδιών αλλά και όσων επωφελούνται από την εκπαίδευση και κατά συνέπεια τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή καθώς και την ίδια τη δημοκρατία, την πρόοδο και την παγκόσμια ειρήνη (Akbarianavaz, 2020).

4. Η Προστασία της Εκπαίδευσης σε Περιφερειακό Επίπεδο

Οι Περιφερειακοί Οργανισμοί αποτελούν ενώσεις κρατών με βασικό κοινό χαρακτηριστικό τη γεωγραφική τους θέση. Συνάπτουν συμφωνίες οι οποίες ρυθμίζουν πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις και βασίζονται σε διεθνή συνθήκη. Όπως και οι Διεθνείς Οργανισμοί διαθέτουν όργανα και ανήκουν με τη σειρά τους στους Διεθνείς Οργανισμούς. Πρωταρχικός σκοπός τους είναι η διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή τους και διαθέτουν τους μηχανισμούς επίλυσης των διαφορών τους. Οι οργανώσεις έχουν προτεραιότητα στη διευθέτηση των τοπικών διαφορών με ειρηνικά μέσα έναντι του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. Κατά συνέπεια οι όποιες διαφωνίες λύνονται αποτελεσματικότερα αφού το ενδιαφέρον είναι μεγαλύτερο στο τοπικό επίπεδο (Νάσκου -Περράκη, 2019).

4.1. Ευρωπαϊκοί Οργανισμοί

Η ανάγκη δημιουργίας κλίματος ενότητας και συνεργασίας μεταξύ των χωρών του ευρωπαϊκού χώρου κυρίως μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του Συμβουλίου της Ευρώπης (1949). Αποτελείται από 47 κράτη μέλη με την Ελλάδα να είναι και ένα από τα ιδρυτικά και έχει τη βάση του στις δημοκρατικές αρχές, στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στους κανόνες δικαίου με σκοπό την κοινή δράση των κρατών για την προώθηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των πολιτών των χωρών και την οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική και επιστημονική πρόοδο χωρίς να αίρεται η συμβολή όλων στο έργο του Ο.Η.Ε.

Η θεσμική δομή του Συμβουλίου απαρτίζεται από την Επιτροπή Υπουργών(υπεύθυνη για τη σύναψη συνθηκών), την Κοινοβουλευτική Συνέλευση και τη Γραμματεία με επικεφαλής τον Γενικό Γραμματέα. Οι δραστηριότητες του ΣτΕ αποτελούνται από τρεις βασικούς πυλώνες, τα δικαιώματα του ανθρώπου, τη δημοκρατία και το Κράτος δικαίου (Νάσκου -Περράκη, 2019).

4.1.1. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Για Την Προάσπιση Των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου Και Των Θεμελιωδών Ελευθεριών (1950)

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), υιοθετήθηκε από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης το Νοέμβριο του 1949 και τέθηκε σε ισχύ τρία χρόνια αργότερα. Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση με το Ν.53/1974, ΦΕΚ Α 256. Η Σύμβαση κυρίως προστατεύει αστικά και πολιτικά δικαιώματα. Η Σύμβαση τροποποιείται και βρίσκεται σε

συνεχή εξέλιξη μέσα από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) και από το μηχανισμό των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων.

Στο προοίμιο της Σύμβασης είναι έκδηλη η ταύτιση με τις θεμελιώδεις αρχές της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και η βεβαίωση ότι σκοπός της Σύμβασης δεν είναι άλλος από την προάσπιση και την ανάπτυξη της δικαιοσύνης, της δημοκρατίας και της ειρήνης μέσα από την κοινή αντίληψη όλων των κρατών για το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Το αρ. 1 αναγνωρίζει σε όλους τους ανθρώπους δικαιώματα και ελευθερίες.

Το αρ. 14 επιβάλλει την εξασφάλιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών χωρίς διάκριση φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, συμμετοχής σε μειονότητα περιουσίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης (Νάσκου-Περράκη, 2021).

Το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ (1952) αναφέρεται στο δικαίωμα στην εκπαίδευση.

Το αρ. 2. τονίζει την οικουμενικότητα του δικαιώματος στην εκπαίδευση και την υποχρέωση του κράτους στα καθήκοντα που αναλαμβάνει και τα οποία αφορούν την εκπαίδευση και τη διδασκαλία. Επίσης, τονίζει την υποχρέωση να σεβαστεί με απόλυτο τρόπο το δικαίωμα των γονέων να μορφώσουν τα παιδιά τους σύμφωνα με τις θρησκευτικές και φιλοσοφικές τους πεποιθήσεις.

Η διασφάλιση της εκπαίδευσης για όλους είναι και η πρωταρχική ουσία του αρ.υ αφού ο σεβασμός στις πεποιθήσεις των γονέων έρχεται να συμπληρώσει και να προστεθεί σε αυτήν. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση προηγείται της επιθυμίας των γονέων για το σεβασμό των πεποιθήσεών τους. Εξετάζοντας από την αντίθετη οπτική γωνία τη σημασία του αρ.υ το δικαίωμα των γονέων δε μπορεί να υπονομεύσει το δικαίωμα των παιδιών στην εκπαίδευση ανεξαρτήτως θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων. Αν και δεν υπάρχει σαφής έννοια του όρου εκπαίδευση το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) μέσα από μια σειρά υποθέσεων κατέληξε ότι η εκπαίδευση των παιδιών είναι η διαδικασία με την οποία μέσα σε μία κοινωνία οι ενήλικες επιχειρούν να μεταδώσουν στα παιδιά τα πιστεύω τους, τις αξίες τους και τον πολιτισμό τους καθώς και γνώσεις για την πνευματική τους ανάπτυξη δίνοντας έτσι ιδιαίτερη

σημασία στα ενδιαφέροντα των ενηλίκων και των γονέων και μειώνοντας τη σπουδαιότητα της συνειδητοποίησης του εαυτού, της ανεξαρτησίας, της κριτικής σκέψης των παιδιών.

Μία ακόμα επισήμανση πρέπει να γίνει για τις βαθμίδες της εκπαίδευσης οι οποίες αν και δεν αναφέρονται στο αρ. θεωρείται ότι συμπεριλαμβάνουν όλες τις βαθμίδες διατηρώντας την αρχή της αποτελεσματικής επίτευξης του σκοπού του αρ.

Η άσκηση του δικαιώματος συνεπάγεται την πρόσβαση στα υπάρχοντα εκπαιδευτικά ιδρύματα στη βάση της αρχής της μη διάκρισης (*..κανείς δε μπορεί να στερηθεί του δικαιώματος να εκπαιδευθεί..*) και την απόλαυση αυτού του δικαιώματος σε μία εθνική γλώσσα του κράτους. Δεσμεύει τα κράτη να διασφαλίσουν τη διαθεσιμότητα των δημοσίων σχολείων και να εγγυηθούν ένα ελάχιστο και κατάλληλο επίπεδο εκπαίδευσης για ολόκληρο τον πληθυσμό παρέχοντας έτσι την προϋπόθεση για την απόλαυση των υπολοίπων δικαιωμάτων. Επιπροσθέτως, η διδασκαλία των μαθημάτων πρέπει να παρέχεται με ουδέτερο, αντικειμενικό και πλουραλιστικό τρόπο διασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό το σεβασμό αξιών, πεποιθήσεων και θρησκειών των γονέων (Beiter, 2006).

Λαμβάνοντας υπόψιν τα άρθρα 8 ,9 και 10 της Σύμβασης στα οποία αναφέρεται ο σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, η προσωπική αυτονομία, η ελευθερία σκέψης, συνείδησης, θρησκείας, πρόσληψης και διάδοσης πληροφοριών και ιδεών καθίσταται φανερό ότι και το Κράτος μπορεί μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια να παρέχει και να μεταδίδει γνώσεις και πληροφορίες με συγκεκριμένο θρησκευτικό ή και φιλοσοφικό περιεχόμενο χωρίς να παραβιάζει τα εν λόγω δικαιώματα. Παρά το γεγονός ότι ορισμένοι γονείς επικαλούνται τις θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις τους για την απαλλαγή των παιδιών τους από συγκεκριμένα μαθήματα ή και την κατ'οίκον διδασκαλία το σχολείο οφείλει να διδάσκει την αποδοχή, την δημοκρατία, την ένταξη ανθρώπων και ομάδων στην κοινωνία, την αντικειμενικότητα με τρόπο ουδέτερο, ανοιχτό και με τρόπο παράλληλο προς άλλες θρησκείες και ιδέες και πάντα υπό το φως των θεμελιωδών αρχών της Σύμβασης (EuropeanCourtofHumanRights, 2021).

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου θεωρείται ένα ζωντανό όργανο το οποίο πρέπει να ερμηνεύεται και ως τέτοιο υπό το φως των σύγχρονων συνθηκών και καταστάσεων που προκύπτουν. Η εξελικτική και ριζοσπαστική ίσως αυτή προσέγγιση έχει επιτρέψει στο ΕΔΔΑ να αναγνωρίσει καινούργια δικαιώματα τα οποία δεν υπάρχουν σαφώς

καθορισμένα στη Σύμβαση, καθώς και να προσδώσει νέα διάσταση σε ήδη υπάρχοντα δικαιώματα τα οποία ήταν αυστηρώς προκαθορισμένα. Δικαιώματα και ελευθερίες συνεχώς προστίθενται με το πέρασμα του χρόνου, την εξέλιξη των κοινωνιών και τις αναθεωρήσεις των συμβαλλόμενων Μερών (Emmert, 2017).

4.1.2. Ο Αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (1991)

Ο Αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης υιοθετήθηκε το 1991 και τέθηκε σε ισχύ το 1996. Η χώρα μας τον κύρωσε με το Ν. 4359/2016, ΦΕΚ Α 5.

Το Προοίμιο του Χάρτη στηρίζεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και καλεί τα μέλη του ΣτΕ να διαφυλάξουν την ενότητα, να προωθήσουν τα ανθρωπιστικά ιδεώδη και να συμβάλλουν στην οικονομική και κοινωνική πρόοδο. Να εξασφαλίσουν στους λαούς τους τα ατομικά και πολιτικά τους δικαιώματα και ελευθερίες. Να βελτιώσουν το βιοτικό επίπεδο των πληθυσμών μέσα από μια σειρά κοινωνικών αλλαγών στηριζόμενα στην αρχή του αδιαίρετου χαρακτήρα όλων των ατομικών, πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το αρ. 7. παρέχει αναλυτική αναφορά στο δικαίωμα των παιδιών και των νέων στην προστασία σε σχέση με την απασχόληση. Προβλέπει ότι το ελάχιστο ηλικιακό όριο για εργασία είναι το 15^ο έτος της ηλικίας εκτός εξαιρέσεων του νόμου για παιδιά που εργάζονται σε ελαφριές εργασίες και δεν βλάπτεται η υγεία, η ηθική και η εκπαίδευσή τους. Για επαγγέλματα τα οποία εκλαμβάνονται ως επικίνδυνα ή ανθυγιεινά το ηλικιακό επιτρεπόμενο όριο ανέρχεται στα 18 έτη με αναγνώριση του δικαιώματος όλων σε δίκαιη αμοιβή. Η εργασία δε μπορεί να παρεμποδίσει την εκπαίδευση των παιδιών και των νέων κυρίως την υποχρεωτική κατά το νόμο και οι ώρες απασχόλησης πρέπει να είναι περιορισμένες αναλόγως της ανάπτυξής τους και την αναγκαιότητα για επαγγελματική εκπαίδευση η οποία και πρέπει να θεωρείται από τον εργοδότη μέρος της καθημερινής εργασίας. Το αρ. προβλέπει επίσης την διασφάλιση αδειών, τον τακτικό ιατρικό έλεγχο και την προστασία από σωματικούς και ηθικούς κινδύνους.

Τα αρ. 9. και 10. εστιάζουν στον επαγγελματικό προσανατολισμό και την επαγγελματική κατάρτιση. Ο καθένας έχει το δικαίωμα στον επαγγελματικό προσανατολισμό για να επιλέξει το επάγγελμα που του ταιριάζει σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και η υπηρεσία αυτή πρέπει να παρέχεται δωρεάν σε νέους αλλά και σε ενήλικες. Ο επαγγελματικός προσανατολισμός

οφείλει να παρέχεται από τα Κράτη και μέσα στο σχολείο, σε σχέση με τις μελλοντικές προοπτικές, και εκτός ως οδηγός για την εξεύρεση εργασίας, ιδίως ατόμων που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο, από ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό και σε όσο το δυνατόν περισσότερους ανθρώπους.

Τα Κράτη-Μέλη δεσμεύονται για την παροχή τεχνικής και επαγγελματικής κατάρτισης με υποστήριξη και με κριτήριο τις ατομικές ικανότητες σε αγόρια και κορίτσια, σε ανθρώπους με αναπηρίες, σε ενήλικους εργαζόμενους, σε ανέργους και με διευκολύνσεις οικονομικού κυρίως περιεχομένου.

Στο αρ. 15. επισημαίνεται το δικαίωμα των ανθρώπων με αναπηρία στην ανεξαρτησία και την πλήρη συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή. Θεωρείται υποχρέωση των μερών να εξασφαλίζουν καθοδήγηση, μαθητεία και επαγγελματική κατάρτιση μέσω γενικών προγραμμάτων ή ειδικών φορέων.

Το αρ. 17., λαμβάνοντας υπόψιν την ανάγκη των παιδιών να ανατρέφονται σε περιβάλλον το οποίο ευνοεί την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, των σωματικών και πνευματικών δυνατοτήτων τους, συστήνει στα Κράτη να παρέχουν πρόνοια, εκπαίδευση, κατάρτιση και να προστατεύουν τα παιδιά από αμέλεια, εκμετάλλευση και βία. Στις περιπτώσεις εκείνες που τα παιδιά και οι νέοι στερούνται της οικογενειακής υποστήριξης πρέπει να λαμβάνονται μέτρα βοήθειας. Τέλος, πρέπει να ενθαρρύνεται η φοίτηση στο σχολείο η οποία και πρέπει να είναι δωρεάν.

Στο αρ. 30. δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην αποφυγή κοινωνικού αποκλεισμού των ανθρώπων που ζουν κάτω από συνθήκες φτώχειας και βαρύτητα στην απασχόληση, τη στέγαση, την εκπαίδευση, τον πολιτισμό και την υγεία (Βουλή των Ελλήνων).

Η έννοια της ελαφριάς εργασίας σχετίζεται με τη διάρκεια σύμφωνα με την Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Χάρτη, η οποία και δεν πρέπει να ξεπερνά τις 6 ώρες ημερησίως για παιδιά κάτω των 15 ετών και πρέπει να περιορίζεται κατά τη σύσταση της Επιτροπής στις περιόδους σχολικών διακοπών, αφού το αντίθετο δε θα επέτρεπε σε παιδιά και νέους να επωφεληθούν πλήρως από τη μαθησιακή διαδικασία και να ασκήσουν στο μέγιστο δυνατό βαθμό το δικαίωμα αυτό. Τα Κράτη οφείλουν να παρέχουν μηχανισμούς ελέγχου(επιθεώρηση εργασίας, κοινωνικές υπηρεσίες), για την πλήρη προστασία των εργαζόμενων παιδιών. Επιπλέον, η

Επιτροπή συστήνει περιόδους διακοπών(όχι μικρότερες των δύο εβδομάδων) και ανάπαυσης κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους.

Η ίση μεταχείριση των ατόμων με αναπηρίες αντανακλά τις αλλαγές στις πολιτικές για την αναπηρία και την αντιμετώπισή τους ως ίσων πολιτών με πρωταρχικό στόχο την συμμετοχή τους στη κοινωνική ζωή στο μέτρο των δυνατοτήτων τους. Η φύση και η προέλευση της αναπηρίας καθώς και η ηλικία των παιδιών αυτών δεν επηρεάζει την καθολική εφαρμογή του αρ.υ σε υπηκόους ή μη των Κρατών. Επιπροσθέτως, η ανάληψη καθοδήγησης, εκπαίδευσης, κατάρτισης σε όλες τις βαθμίδες, με εξειδικευμένα προγράμματα αποτελεί ευθύνη του Κράτους με την προτεραιότητα να δίνεται στη γενική εκπαίδευση και στα σχολεία τα οποία προωθούν την ένταξη. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για τα Ιδρύματα στα οποία ζουν παιδιά με αναπηρίες και στην παρεχόμενη εκπαίδευση μέσα σε αυτά η οποία πολλές φορές είναι ανεπαρκής ή απουσιάζει πλήρως. Ο απώτερος στόχος είναι βεβαίως μία ισότιμη θέση στην κοινωνία και την αγορά εργασίας και μία αυτοκαθοριζόμενη ζωή.

Ο Χάρτης υποχρεώνει όχι μόνο τη λήψη νομοθετικών μέτρων αλλά κυρίως την πρακτική εφαρμογή τους. Όταν αυτό δεν είναι άμεσα εφικτό οι κυβερνήσεις σε εύλογο χρονικό διάστημα πρέπει να λάβουν προοδευτικά μέτρα (Νάσκου- Περράκη, 2021).

Υπάρχει μία επισήμανση η οποία πρέπει να γίνει αναφορικά με την προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων (αρ. 6.και 12.). Ο Χάρτης καλεί τα Κράτη-Μέλη να σεβαστούν και να προάγουν τη συνεργασία, το σεβασμό και την κατανόηση κυρίως μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Έτσι, μέσα από τα σχολικά βιβλία πρέπει να αναπτύσσεται και να προασπίζεται η γνώση και η κουλτούρα εθνικών μειονοτήτων αλλά και της πλειοψηφίας και να διευκολύνεται η επικοινωνία μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών διαφορετικών κοινοτήτων. Επίσης, δίνεται η ευκαιρία σε εθνικές μειονότητες να λειτουργούν τα δικά τους ιδιωτικά σχολεία, χωρίς το Κράτος να είναι υπεύθυνο για την παροχή οικονομικής ή άλλης βοήθειας.

Το ζήτημα της πρόνοιας, της προστασίας, της φροντίδας και της εκπαίδευσης του αρ. 17. σχετίζεται με την ανάληψη πρωτοβουλιών και δράσεων εκ μέρους των Κρατών για τη σύσταση και συντήρηση επαρκών δομών και υπηρεσιών προς το σκοπό αυτό. Συνιστάται όχι μόνο δωρεάν πρωτοβάθμια εκπαίδευση αλλά και δευτεροβάθμια, καθώς και ενθάρρυνση της τακτικής φοίτησης. Η προσθήκη της επέκτασης της δωρεάν εκπαίδευσης στη δευτεροβάθμια αποτελεί την

πιο εκτεταμένη εγγύηση δωρεάν εκπαίδευσης από όλες τις Συμφωνίες σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο η οποία παρέχεται μόνο στον Αναθεωρημένο Χάρτη (Beiter, 2006).

4.1.3. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης(2000)

Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΧΘΔΕΕ) υπογράφηκε το Δεκέμβριο του 2000, ενσωματώθηκε αρκετά αργότερα στη Συνθήκη της Λισαβόνας(ΣτΛ ,2007) και άρχισε να ισχύει το 2009. Το πρωτοποριακό αναφορικά με το Χάρτη έγκειται στο ουσιαστικό περιεχόμενό του. Για πρώτη φορά σε ένα κείμενο με ενιαίο περιεχόμενο καταγράφονται αδιαίρετα ατομικά δικαιώματα, ελευθερίες, πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Ο Χάρτης ανέπτυξε εξ αρχής έννομες συνέπειες αφού κατείχε το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες. Η σχέση του Χάρτη με τις άλλες Συμβάσεις φαίνεται να απορρέει από τις διατάξεις των υπολοίπων Συνθηκών οι οποίες κάνουν λόγο για ήδη κατοχυρωμένα δικαιώματα και ελευθερίες τα οποία και κατοχυρώνονται εκ νέου στο Χάρτη με μία πιο ευρεία προστασία και των οποίων η εμβέλεια είναι ίδια, αφού επιβεβαιώνεται με βάση το πεδίο εφαρμογής του Ενωτικού Δικαίου (Ηλιοπούλου-Στράγγα, 2008).

Διασφαλίζει δικαιώματα των πολιτών σε ολόκληρη την επικράτεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης φτάνοντας στα δικαιώματα τρίτης γενιάς (προστασία προσωπικών δεδομένων, βιοηθική, βιογενετική, περιβάλλον), αντανακλώντας την ταχεία εξέλιξη που προσδιορίζει τον κόσμο στον οποίον ζούμε.

Έτσι οι πολίτες μπορούν σε εθνικό επίπεδο πλέον να διεκδικήσουν και να αποκατασταθούν για παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους από τους θεσμούς και τα Κράτη-Μέλη της ΕΕ. χωρίς να χρειάζεται να προσφεύγουν στο ΕΔΔΑ το οποίο και στηρίζεται στις παροχές του Χάρτη θεωρώντας τον ως μία αρχή με αυξημένη δικαιοδοσία και επιρροή, η οποία συνεισφέρει στην εξέλιξη και αποτελεσματικότητα των υποθέσεων που παρουσιάζονται ενώπιον των δικαστηρίων (Runceva).

Ο Χάρτης αποτελείται από 54 άρθρα. Τα αρ. 1-5 αναφέρονται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, τα αρ. 6-19 στις ελευθερίες, τα αρ. 20-26 στην αρχή της ισότητας, τα αρ. 27-38 στην αλληλεγγύη, τα αρ. 39-46 στα ατομικά δικαιώματα των πολιτών, τα αρ. 47-50 στην απονομή δικαιοσύνης και τέλος τα τελευταία άρθρα ασχολούνται με το πεδίο εφαρμογής και την εμβέλεια των διασφαλιζόμενων δικαιωμάτων.

Το Προοίμιο του Χάρτη διαφυλάσσει τις αρχές της ειρήνης, της αξιοπρέπειας, της ισότητας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου για όλους τους πολίτες της Ένωσης έχοντας τον άνθρωπο στην καρδιά των δράσεων της. Προστατεύει την ποικιλομορφία τους, τους πολιτισμούς, την ταυτότητα και τις παραδόσεις. Εγγυάται την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών, των εμπορευμάτων και υπηρεσιών. Προάγει την αειφόρο ανάπτυξη και στηρίζεται στις τεχνολογικές και επιστημονικές εξελίξεις για την ενίσχυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ο Χάρτης σέβεται τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα της Ένωσης και συμβάλλει στην ερμηνεία και επεξήγηση της νομολογίας του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ.

Το Σύνταγμα της Ελλάδος του 1975 δεν κάνει σαφή αναφορά στις διατάξεις του Χάρτη αλλά κατοχυρώνει τη δεσμευτική ισχύ των Διεθνών Συμβάσεων έναντι κάθε άλλης κοινής διάταξης πλην του ίδιου του Συντάγματος (Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019).

Το αρ.1. του Χάρτη προβλέπει ότι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη, πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται. Αναγνωρίζεται σε κάθε άνθρωπο ως απόρροια της ανθρώπινης υπόστασής του. Από αυτήν πηγάζουν όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο Χάρτη και αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία ερμηνεύονται στο ευρωπαϊκό δίκαιο. Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, ο έμπρακτος σεβασμός και η ίση μεταχείριση που κάθε άνθρωπο ον δικαιούται, η αξιοπρεπής διαβίωση είναι μόνο μερικές από τις εκφάνσεις της αξίας του ανθρώπου, η οποία είναι απεριόριστη και θα πρέπει να διαφυλάσσεται χωρίς εξαίρεση. Η όποια παραβίαση του είναι νομικά αδικαιολόγητη και αυτό πρακτικά σημαίνει ότι κανένας άνθρωπος δεν έχει το δικαίωμα να επικαλείται την άσκηση οποιουδήποτε θεμελιώδους δικαιώματος όταν αυτό έρχεται σε σύγκρουση με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια άλλου ανθρώπου (Τζέμος, 2016).

Το αρ. 14. παρέχει το δικαίωμα στην εκπαίδευση κάνοντας ταυτόχρονα έναν συσχετισμό της εκπαίδευσης με την οικονομία αφού προσθέτει την πρόσβαση στην επαγγελματική και τη συνεχή κατάρτιση. Επιπλέον, υπάρχει η απαίτηση ότι το δικαίωμα αυτό πρέπει να περιλαμβάνει τη δυνατότητα για την απόλαυση δωρεάν εκπαίδευσης και τέλος παρέχει με ξεκάθαρο τρόπο το δικαίωμα στη σύσταση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και συμπεριλαμβάνει αναφορά στις θρησκευτικές, φιλοσοφικές και παιδαγωγικές πεποιθήσεις των γονέων. Αυτό ουσιαστικά συνεπάγεται την ευχέρεια για τη λειτουργία θρησκευτικών σχολείων. Στο σημείο αυτό θα πρέπει

να επισημάνουμε πάλι ότι τα Κράτη-Μέλη δεν τελούν υπό την υποχρέωση για οικονομική στήριξη των σχολείων αυτών αλλά και των ιδιωτικών καθώς και της διδασκαλίας σε άλλη γλώσσα εκτός της εθνικής.

Αυτά τα δικαιώματα θα πρέπει να εξετάζονται παράλληλα με τα αρ. 10.(ελευθερία σκέψης, συνείδησης, θρησκείας), αρ.21.(απαγόρευση των διακρίσεων), αρ. 24.(δικαιώματα του παιδιού) και αρ. 22.(εγγύηση και σεβασμός της πολιτιστικής, γλωσσικής, θρησκευτικής ποικιλομορφίας).

Οι ελευθερίες στις οποίες εστιάζουν τα αρ. 6- 19, συμπεριλαμβανομένου του πεδίου αναφοράς για την εκπαίδευση παρέχουν τη δυνατότητα για θετική άσκηση της παροχής αυτής, δηλαδή, να θέλω να πράξω προς την κατεύθυνση αυτή ή και το αντίθετο, δηλαδή, να απέχω. Επιπλέον, επιβάλλουν στα Κράτη όχι μόνο το καθήκον του απόλυτου σεβασμού αλλά και των έμπρακτων πρακτικών μέτρων και χορηγήσεων κατάλληλων συνθηκών για την απόλαυση των ελευθεριών καθώς και της προστασίας ενάντια στις παραβιάσεις, καθώς δεν αποτελούν ελευθερίες υπό την αυστηρή έννοια του όρου αλλά κυρίως απαραίτητη προϋπόθεση για την άσκηση άλλων. Η εκπαίδευση έχει ακριβώς αυτό το χαρακτήρα, της ενδυνάμωσης των ανθρώπων για την απόλαυση άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων (Facchi, 2019).

Ένα ζήτημα ουσιαστικής σημασίας στο πεδίο της εκπαίδευσης αφορά τις πολιτικές που αναπτύσσονται για την προώθηση του σεβασμού της πολιτισμικής ποικιλομορφίας και των διακρίσεων. Έτσι, το δικαίωμα στην εκπαίδευση για μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων με κοινές πεποιθήσεις σε συγκεκριμένο σχολείο μπορεί να έρθει σε πλήρη αντίθεση με το σεβασμό στην ισότητα και την αρχή της μη- διάκρισης εάν αυτό το σχολείο αρνηθεί την πρόσβαση σε μαθητές με διαφορετικές αντιλήψεις. Οι συνθήκες σε εθνικό-τοπικό επίπεδο είναι αυτές που θα καθορίσουν τη λήψη κατάλληλων μέτρων για μια εκπαιδευτική πολιτική που εστιάζει στη διαφορετικότητα, την πολυμορφία και την αποδοχή όχι μόνο ανάμεσα σε διαφορετικά κράτη αλλά και μέσα σε κάθε Κράτος.

Η αναφορά στην ευχέρεια δωρεάν φοίτησης για τη διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, όπως αυτή καθορίζεται από το Κράτος, αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο δωρεάν παρακολούθησης της μη υποχρεωτικής εκπαίδευσης, είτε αυτή είναι η συνέχιση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, είτε στην πανεπιστημιακή, είτε στην τεχνική και επαγγελματική παρέχοντας από τη μία μεριά την πρόσβαση όχι όμως ίσως την ίση πρόσβαση σε αυτήν.

Και ενώ η εκπαιδευτική πολιτική παίζει έναν ρόλο διαμόρφωσης της ευρωπαϊκής ταυτότητας στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης αυτή η ταυτότητα συνδέεται και με στόχους οικονομικής ανάπτυξης και την απαίτηση για την ανάπτυξη της κοινωνίας της γνώσης, της πληροφορίας και ως εκ τούτου η έμφαση στην επαγγελματική κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση. Αυτό όμως πιθανόν να συνεπάγεται τον αποκλεισμό ανθρώπων και ομάδων από την αγορά εργασίας, κυρίως ατόμων με προηγούμενη ελλιπή εκπαίδευση, ατόμων με αναπηρία, ατόμων οι οποίοι δεν είχαν ή και δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα για συνέχιση των σπουδών. Για τους ανθρώπους αυτούς η απόλαυση του δικαιώματος στη δωρεάν παιδεία έχει ουσιαστικό βάρος (Wallace, 2002)

Η αναφορά στην ισότητα των αρ.20.-26. εστιάζει ταυτοχρόνως στην ίση μεταχείριση και στην ισότητα των ευκαιριών. Η σχέση των δύο αντικατοπτρίζει τη μεταχείριση των ανθρώπων ως ίδιων, ίσων και όχι με τον ίδιο τρόπο. Ουσιαστικά, λοιπόν, μπορεί να συνεπάγεται τη διαφορετική μεταχείριση για τη χορήγηση ίσων ευκαιριών και βεβαίως σε καμία των περιπτώσεων λιγότερο ευνοϊκή (Facchi, 2019).

Θα πρέπει τέλος να σημειωθεί ότι η εκπαίδευση και κυρίως των παιδιών και των νέων θα πρέπει να αποσκοπεί στο σχηματισμό και τη διάδοση ενός ευρωπαϊκού πολιτισμού και ταυτότητας με ευρεία αναγνώριση και σεβασμό πολλών και διαφορετικών γλωσσών και κουλτούρας και με αρχή τη διευκόλυνση για την ένταξη χωρίς αυτό να σημαίνει την αφομοίωση των διαφορετικών εθνικών ιδιαιτεροτήτων σε μία κοινή κουλτούρα (Wallace, 2002).

4.1.4. Αμερικανική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα και τις Υποχρεώσεις του Ανθρώπου(1948).

Σε περιφερειακό επίπεδο αναφορά πρέπει να γίνει και στην Αμερικανική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα και τις Υποχρεώσεις του Ανθρώπου εφόσον αποτελεί την πρώτη Διεθνή Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων η οποία και υιοθετήθηκε πριν την Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Σε αυτήν επισημαίνεται ότι τα ουσιώδη δικαιώματα του ανθρώπου προέρχονται από την ανθρώπινη υπόσταση και ότι τα Κράτη δε δημιουργούν ή χορηγούν δικαιώματα αλλά απλώς τα αναγνωρίζουν (Inter American Commission on Human Rights).

Το αρ. XII. επισημαίνει ότι κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα σε μία εκπαίδευση, η οποία θα πρέπει να βασίζεται στην ισότητα, την ηθική και την ανθρώπινη αλληλεγγύη. Ομοίως, κάθε άνθρωπος δικαιούται να έχει μία εκπαίδευση που μπορεί να του παρέχει μία αξιοπρεπή ζωή και

να είναι χρήσιμο μέλος στην κοινωνία. Αυτό το δικαίωμα συμπεριλαμβάνει σε κάθε περίπτωση την πρόσβαση στις ίσες ευκαιρίες σύμφωνα με τις δυνατότητες του κάθε ανθρώπου και τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί όσα το Κράτος μπορεί να του προσφέρει. Τονίζεται τέλος η αναγκαιότητα της δωρεάν εκπαίδευσης τουλάχιστον για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Inter American Commission on Human Rights).

Στο αρ. XXXI. εμπεριέχεται ένα σημείο άξιο λόγου καθώς διακηρύσσεται ότι αποτελεί καθήκον του κάθε ανθρώπου να αποκτήσει τουλάχιστον μία βασική εκπαίδευση γεγονός το οποίο μεταφέρει μέρος της ευθύνης από το Κράτος σε κάθε έναν ξεχωριστά (Beiter, 2006).

4.1.5. Ο Αφρικανικός Χάρτης των Δικαιωμάτων των Ανθρώπων και των Λαών(1981)

Υιοθετήθηκε το 1981 και ίσχυσε το 1986. Μέχρι το 1999 είχε κυρωθεί από όλα τα Κράτη –Μέλη της Αφρικανικής Ένωσης.

Ο Χάρτης έχει βοηθήσει την Αφρική να ξεφύγει από μία μακρά περίοδο παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να μπει σε μία νέα εποχή λογοδοσίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Θέτει τη βάση για την προαγωγή και την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων και ανοίγει τη δυνατότητα για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων αυτών με την παροχή έννομης προστασίας.

Στηρίζεται στις αρχές της ΟΔΔΑ και την ιστορική παράδοση των Αφρικανικών πολιτισμών και αξιών ως έμπνευση για τη δημιουργία του Χάρτη και τη διάδοση των αρχών της ελευθερίας, της ισότητας, της δικαιοσύνης και της αξιοπρέπειας με σκοπό την απελευθέρωση της Αφρικής και την επίτευξη των θεμιτών αξιώσεων των λαών της.

Αξιοσημείωτο και εδώ το γεγονός ότι η ατομική ευθύνη, όπως επισημαίνεται στο Προοίμιο, ενέχει τη θέση καθήκοντος και υποχρέωσης για την ισότιμη άσκηση των δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων ανεξαιρέτως.

Το αρ. 17. προστατεύει το δικαίωμα στην εκπαίδευση και την ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτισμική ζωή των κοινοτήτων και δεσμεύει τα Κράτη να προστατέψουν και να προωθήσουν τις αξίες και τις αρχές που αναγνωρίζονται από αυτά (African Commission on Human and Peoples' Rights).

Η Αφρικανική Επιτροπή και το Αφρικανικό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα των Ανθρώπων και των Λαών είναι τα υπεύθυνα νομικά όργανα για τη διαχείριση των παραβιάσεων που φτάνουν σε αυτά από μεμονωμένα άτομα, ομάδες ατόμων ή ΜΚΟ.

Πιο εκτενής αναφορά στην εκπαίδευση γίνεται στον Αφρικανικό Χάρτη για τα Δικαιώματα και την Ευημερία του Παιδιού (1990) που τέθηκε σε ισχύ το 1999.

Το αρ.11. αναγνωρίζει στα παιδιά το δικαίωμα στην εκπαίδευση και τους στόχους της. Έτσι, αναφέρεται στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών, των ταλέντων τους, την προετοιμασία για τη συμμετοχή τους στην κοινωνία, την προώθηση της κατανόησης και της φιλίας μεταξύ των λαών, το σεβασμό στο περιβάλλον. Η διατήρηση των Αφρικανικών αξιών και πολιτισμών και της ανεξαρτησίας θεωρείται υψίστης σημασίας και έρχεται ως απόηχος των αγώνων των Αφρικανικών λαών ενάντια στην ξένη κυριαρχία. Επιβάλλει στα Κράτη τη διασφάλιση της δωρεάν υποχρεωτικής εκπαίδευσης για όλους, χωρίς διάκριση, και τη στήριξη της συνεχούς φοίτησης. Στηρίζει την οικογένεια και επιβάλλει το σεβασμό στις πεποιθήσεις και αξίες των γονέων (Save the Children).

Το 2003, αναγνωρίζοντας τη σημασία του ρόλου των γυναικών στη διαμόρφωση της ειρήνης και της ενδυνάμωσης της κοινωνίας, υιοθετεί το Πρωτόκολλο για τα Δικαιώματα των Γυναικών στην Αφρική. Στόχος του με το αρ.12. είναι η εξάλειψη των διακρίσεων, των στερεοτύπων, της κακοποίησης, της βίας, του αναλφαριθμισμού και η παροχή βοήθειας, εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και η εγγύηση της ισότητας και των ίσων ευκαιριών συμφώνως και με τη Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών(1979). Ζητείται η άμεση ανάληψη θετικών ενεργειών και η λήψη επιτακτικών μέτρων εκ μέρους των Συμβαλλόμενων μερών για την επίτευξη των στόχων και την ενδυνάμωση της εκπαίδευσης ως ανθρώπινο δικαίωμα (Beiter, 2006).

5. Ειδικό Μέρος

5.1. Μεθοδολογία έρευνας

5.1.1. Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση των επίκαιρων νομολογιακών δεδομένων και του περιεχομένου των αποφάσεων διεθνών και περιφερειακών δικαστηρίων, καθώς και η συμβολή του Διεθνούς Δικαίου και του κανονιστικού περιεχομένου των Διεθνών Συμβάσεων στην προστασία της εκπαίδευσης και των παραμέτρων αυτής.

5.1.2. Ερευνητικά ερωτήματα

- Αποτελεί η εκπαίδευση θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα;
- Πώς κατοχυρώνεται ως τέτοιο στις Δ.Σ.;
- Ποιός ο ρόλος των Δ.Σ. στη χάραξη εκπαιδευτικών πολιτικών και ποια η πίεση που ασκείται στα Κράτη για συμμόρφωση ή μη;
- Ποιες είναι οι κρίσεις, οι αξιολογήσεις και οι ερμηνείες των επιστημόνων και των ερευνητών για τις κατοχυρώσεις των Δ.Σ.;
- Πως θεραπεύονται οι παραβιάσεις του δικαιώματος αυτού;

5.1.3. Δείγμα της έρευνας

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 10 δικαστικές υποθέσεις δημοσιευμένες στις επίσημες ιστοσελίδες του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του Διαμερικανικού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, οι αποφάσεις των οποίων διατρέχουν την περίοδο 2010-2020.

5.1.4. Μέθοδος συλλογής δεδομένων

Για τους σκοπούς και επιμέρους στόχους της παρούσης εργασίας το εργαλείο της έρευνας που επιλέχθηκε είναι η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Το εργαλείο αυτό μας δίνει τη βάση πάνω στην οποία μπορούμε να αποκωδικοποιήσουμε συστηματικά και να αναδείξουμε τις σε βάθος παραμέτρους οι οποίες επηρεάζουν τα εν λόγω ερωτήματα.

Έρευνα είναι η μελέτη, συγκέντρωση και ανάλυση πληροφοριών για την πληρέστερη εμβάθυνση ενός προβλήματος και την καλύτερη κατανόησή του. Η έρευνα αυξάνει τις γνώσεις μας, διαψεύδει ή επιβεβαιώνει ερωτήματα, παρέχει πρόσθετες πληροφορίες αλλά και διεξάγει συμπεράσματα (Creswell, 2016).

Η μέθοδος αποτελεί προϋπόθεση και συνθήκη για τη διερεύνηση των φαινομένων, είναι το εργαλείο σκέψης που κατέχει ο ερευνητής για να μπορέσει να απαντήσει στα ερωτήματά του.

Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου είναι η συστηματική, εξονυχιστική εξέταση γραπτού όγκου πληροφοριών, υλικού, κειμένων με σκοπό την επεξήγηση, την κατηγοριοποίηση, τη σύγκριση και τη διεξαγωγή θεωρητικών συμπερασμάτων. Η διαδικασία αυτή αποτελεί επίπονο έργο και εμπεριέχει αρκετά στάδια. Σε μία πρώτη προσέγγιση προσδιορίζονται τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία πολλές φορές προκύπτουν από την ίδια την υπό εξέταση θεωρία. Εντοπίζονται τα κείμενα και οι πηγές με τη βοήθεια των οποίων θα απαντηθούν τα ερωτήματα του ερευνητή, καθώς και η αντιπροσωπευτικότητα των πηγών αυτών, το μέγεθός τους και η δυνατότητα πρόσβασης σε αυτές. Εξετάζεται η αυθεντικότητα και η αξιοπιστία των εγγράφων και γίνεται κατηγοριοποίηση τους. Στο τελικό στάδιο γίνεται η διεξαγωγή συμπερασμάτων, αιτιατών σχέσεων και παρουσίαση των αποτελεσμάτων (Cohen, 2007).

Ένα βασικό σημείο στο οποίο θα πρέπει να αναφερθούμε σχετικά με την ποιοτική έρευνα είναι το μέγεθος του δείγματος. Όταν το δείγμα απαντάει στα ερευνητικά ερωτήματα τότε θεωρείται επαρκές, δεν καθορίζεται αριθμητικά, αλλά από τη φύση του εξεταζόμενου θέματος και την ουσιαστική ποιότητα των πληροφοριών (Ισαρη, 2015).

Η θεματική ανάλυση εστιάζει στα λεχθέντα νοήματα των δεδομένων αλλά και στα λανθάνοντα τα οποία απαιτούν κατανόηση και ερμηνεία. Η κρίση του ερευνητή σε αυτό το σημείο θεωρείται σημαντική αφού τα αποτελέσματα μιας έρευνας αποτελούν τα ίδια μια αφετηρία για άλλες έρευνες του πεδίου και την εκ νέου διεξαγωγή συμπερασμάτων (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Όπως συμβαίνει με οποιαδήποτε ερευνητική τεχνική, η συλλογή και ανάλυση περιεχομένου δε μπορεί παρά να έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Βασικά πλεονεκτήματα θεωρούνται η ευελιξία που παρέχεται στον ερευνητή από τη διαθεσιμότητα των κειμένων, το χαμηλό κόστος της διαδικασίας και η ικανότητα που παρέχεται ως προς τη συγκέντρωση μεγάλου και πλούσιου όγκου δεδομένων. Αυτό, ίσως, είναι ταυτόχρονα και ένα μειονέκτημα αφού απαιτείται εκ μέρους του ερευνητή η κριτική συλλογή πληροφοριών θέτοντάς τον κάποιες φορές εκτός στόχου. Ένα επιπλέον μειονέκτημα της μεθόδου αυτής είναι το γεγονός ότι ο ερευνητής είναι το μέσον για την συλλογή, ανάλυση, κριτική και παρουσίαση των αποτελεσμάτων και ως εκ τούτου το

υποκειμενικό στοιχείο είναι παρόν οδηγώντας πολλές φορές σε ασυνάφειες και δυσνόητες έννοιες (Nowell, 2017).

Για τη συγκεκριμένη έρευνα επιλέχθηκε η ποιοτική ανάλυση κειμένων, δηλαδή η πρωτογενής έρευνα, όπως η μελέτη διακηρύξεων, επίσημων εγγράφων, εκθέσεων, νομοθετικών κειμένων και αναφορών διεθνών οργανισμών και φορέων, με θεματικά και χρονολογικά κριτήρια καθώς και οι συγκεκριμένες περιπτώσεις(νομολογία). Τέλος, αντλήθηκαν πληροφορίες από την ελληνική και ξένη βιβλιογραφία και αρθρογραφία και η παρουσίαση των δεδομένων γίνεται ως μία οργανωμένη και συμπαγής παράθεση πληροφοριών.

5.1.5. Ζητήματα δεοντολογίας

Το υλικό το οποίο ερευνάται στην παρούσα εργασία έχει αντληθεί και επεξεργασθεί από δημοσιευμένες δικαστικές υποθέσεις και αποφάσεις και χρησιμοποιείται χωρίς αναφορά σε πρόσωπα ή ομάδες για τους σκοπούς της συγκεκριμένης ανάλυσης των δεδομένων. Πρόκειται για αποφάσεις οι οποίες έχουν τελεσιδικήσει και στις οποίες πραγματοποιείται μία συμπερασματική ανάλυση χωρίς την οποιαδήποτε προσβολή προσωπικών δεδομένων.

5.1.6. Περιορισμοί της έρευνας

Ο βασικός περιορισμός της παρούσας έρευνας έγκειται στην απειρία του ερευνητή αφού ο ίδιος αποτελεί ταυτόχρονα το μέσο συλλογής και ανάλυσης όλων των πληροφοριών. Αυτό αυτομάτως σημαίνει μία προσωπική θεώρηση των πραγμάτων και ως εκ τούτου απορρίπτεται η ιδέα του αντικειμενικού ερευνητή. Η ανάλυση των λέξεων, η απουσία των αριθμών, το ενδιαφέρον για τις σημασίες που ανακύπτουν και η αναγνώριση ότι η υποκειμενικότητα των ερευνητών δίνουν μία νέα διάσταση στην εξέταση των πληροφοριών αποτελούν έναν επιστημονικό περιορισμό ή αδυναμία, αποτελούν ίσως παράλληλα και μία απεριόριστη δύναμη, χτίζοντας νέα γνώση (Braun, 2014).

5.2. Αποτελέσματα της έρευνας και συμπεράσματα

Η παρακολούθηση για το πώς οι διατάξεις των Συμβάσεων εφαρμόζονται είναι αντικείμενο μελέτης της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε παγκόσμιο επίπεδο και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με εκλεγμένα μέλη από τα συμβαλλόμενα Κράτη οι οποίες δέχονται αναφορές είτε από Κράτος εναντίον άλλου κράτους είτε από μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ατόμων εναντίον του κράτους σε πλήρη συσχέτιση με τα υπογραφόμενα Σύμφωνα και τα Πρόσθετα ή και Προαιρετικά

Πρωτόκολλα. Η Επιτροπή λαμβάνει τις σχετικές με τις παραβιάσεις των Κρατών πληροφορίες, εξετάζει την ουσία των αναφορών, καλεί τα Κράτη Μέρη να υποβάλουν παρατηρήσεις και τέλος ενημερώνει τα διάδικα μέρη (Νάσκου-Περράκη Π. Τ., Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση, 2021).

Απαραίτητη προϋπόθεση ο απόλυτος σεβασμός στο γράμμα και το πνεύμα του νόμου, στη δημοκρατία και στα θεμελιώδη δικαιώματα όπως αυτά προστατεύονται στο Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο. Η ποιότητα, η ανεξαρτησία και η αποτελεσματικότητα είναι τα συστατικά ενός αποδοτικού συστήματος δικαιοσύνης. Η παροχή πληροφοριών μέσα από τις υποθέσεις, η αναγνώριση πιθανών ελλείψεων, οι συστάσεις η υποστήριξη καλών παραδειγμάτων και πρακτικών, η δυνατότητα λήψης προσωρινών μέτρων για την αποφυγή μεγαλύτερης ζημιάς, η κατοχύρωση και η δέσμευση των δεδικασμένων υποθέσεων οι οποίες δημιουργούν νομικό προηγούμενο είναι στοιχεία που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της δικαιοσύνης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (Bard, 2016).

Στοιχεία Υπόθεσης

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Υπόθεση: G L v. Italy

No.59751/2020

Απόφαση: Σεπτέμβριος, 10,2020

Πραγματικά Περιστατικά

Η αιτούσα έπασχε από μη επικοινωνιακό λεκτικά αυτισμό, ενώ κατά τη διάρκεια της προσχολικής φοίτησης το Ιταλικό Κράτος παρείχε εξειδικευμένο προσωπικό κατά την εθνική νομοθεσία. Η παροχή αυτή διεκόπη στην αρχή της σχολικής φοίτησης με αποτέλεσμα να χαθούν δύο χρόνια ουσιαστικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι γονείς αναγκάστηκαν να προσλάβουν ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό ιδιωτικά και παρά το αίτημά τους το διοικητικό δικαστήριο απέρριψε αυτό για την τοποθέτηση εξειδικευμένου προσωπικού και καταβολής αποζημίωσης για τα έξοδα της ιδιωτικής βοήθειας με τον ισχυρισμό ότι δεν υπήρχαν οι διαθέσιμοι πόροι και ως εκ τούτου η διαφορετική μεταχείριση της προσφεύγουσας βάση της αναπηρίας της.

Κρίση του Δικαστηρίου/Συμπεράσματα

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι περιορισμοί στην παροχή βασικής, ποιοτικής εκπαίδευσης ως απόρροια λιγοστών πόρων θα έπρεπε να επηρεάζει ταυτοχρόνως και με ισοδύναμο τρόπο μαθητές με ή χωρίς αναπηρία και όχι μόνο αυτούς με αναπηρία. Η ανάγκη της διαφορετικής μεταχείρισης των παιδιών με αναπηρίες κατά προτεραιότητα στη βάση των ίσων ευκαιριών εγείρει θετικές δεσμεύσεις από τα Κράτη και συνεπώς όχι μόνο δεν επετεύχθη αλλά και η μαθήτρια στερήθηκε εκπαίδευση και κοινωνική ένταξη για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το Δικαστήριο καταδίκασε την Ιταλία για παραβίαση του αρ.14. της ΕΣΔΑ και του αρ.2. του Πρώτου Πρωτοκόλλου και επιδίκασε αποζημίωση για ηθική βλάβη, έξοδα και δαπάνες.

Στοιχεία Υπόθεσης

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Υπόθεση: Jobcenter Krefeld- Widerspruchsstelle v. JD

No.181/2019

Απόφαση: Οκτώβριος, 6, 2020

Πραγματικά Περιστατικά

Ο ενάγων Πολωνικής καταγωγής, ο οποίος ζει και εργάζεται στη Γερμανία από το 2012 και πατέρας δύο τέκνων που φοιτούν στο Κράτος υποδοχής από το 2016, απολάμβανε κοινωνικού επιδόματος για το διάστημα μεταξύ Σεπτεμβρίου 2016 και Ιουνίου 2017 το οποίο και διεκόπη από το τοπικό εργατικό κέντρο με τον ισχυρισμό ότι ο χρόνος νόμιμης κατοικίας του ως διακινούμενου εργαζόμενου στη Γερμανία είχε παρέλθει και αυτομάτως αποκλείεται και από κοινωνικές παροχές.

Κρίση του Δικαστηρίου/Συμπεράσματα

Το Δικαστήριο έκρινε ότι σύμφωνα με το αρ.7. παρ.2. του Κανονισμού Εργαζομένων ΕΕ 492/2011 που αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στο εσωτερικό της Ένωσης, οι πολίτες που κατοικούν σε χώρα φιλοξενίας και τα μέλη των οικογενειών τους ανεξαρτήτου υπηκοότητας, μπορούν να απολαμβάνουν παροχές ισότιμα με τους κατοίκους του κράτους αυτού. Ακόμα και αν την περίοδο της αίτησης για κοινωνικό βοήθημα ο ενάγων δεν εργαζόταν, αυτό από μόνο του δεν αλλάζει το συμπέρασμα. Επιπλέον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι

σύμφωνα με το αρ. 10. του ιδίου Κανονισμού, δεν είναι μόνο οι γονείς οι οποίοι μπορούν να απολαμβάνουν αυτού του δικαιώματος στην ίση μεταχείριση αλλά και τα παιδιά στην εκπαίδευση. Έτσι ο προσφεύγων προστατεύεται και ως διακινούμενος εργαζόμενος αλλά και ως γονέας ή κηδεμόνας ο οποίος συντηρεί παιδιά που φοιτούν στο σχολείο υποδοχής με γνώμονα το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού. Το δικαίωμα έχει ισχύ για όσο καιρό τα παιδιά είναι μαθητές ενδυναμώνοντας το δικαίωμα στην αξιοπρεπή διαβίωση και την εκπαίδευση.

Στοιχεία Υπόθεσης

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Υπόθεση: Parageorgiou and others v. Greece

No. 4762/2018, 6140/2018

Απόφαση: Ιανουάριος, 31, 2020

Πραγματικά Περιστατικά

Οι προσφεύγοντες ζήτησαν την εξαίρεση των τέκνων τους από το μάθημα των θρησκευτικών. Ο διευθυντής του σχολείου ζήτησε από τους γονείς υπεύθυνη δήλωση, συμφώνως με τη διαδικασία εξαίρεσης του αρμόδιου Υπουργείου, για το σκοπό αυτό στην οποία θα αναγράφεται ότι δεν είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι. Το έγγραφο θα παρέμενε στο σχολείο για τη διαπίστωση της ακρίβειας των στοιχείων και της ύπαρξης κυρώσεων στην περίπτωση ψευδών στοιχείων. Οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι η όλη διαδικασία προσβάλλει προσωπικά δεδομένα και αποθαρρύνει τους γονείς από παρόμοιες αιτήσεις εξαιρέσεων από φόβου πιθανού στιγματισμού των παιδιών και δεδομένου του γεγονότος ότι ο τόπος κατοικίας είναι μικρός και οι κάτοικοι ασπάζονται μία κοινή θρησκεία. Επιπροσθέτως δεν υπήρχε εναλλακτικό μάθημα το οποίο τα παιδιά μπορούσαν να παρακολουθήσουν με αποτέλεσμα να χάνονται διδακτικές ώρες.

Κρίση του Δικαστηρίου/Συμπεράσματα

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι παρά το γεγονός ότι οι γονείς δεν υποχρεούνταν να αποκαλύψουν τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, η υποβολή δήλωσης από μόνη της εκθέτει ευαίσθητα ζητήματα προσωπικού χαρακτήρα και οδηγεί τους γονείς σε μία συμπεριφορά από την οποία μπορεί να εννοηθεί ότι οι ίδιοι και τα παιδιά τους ασπάζονται ή όχι μία συγκεκριμένη θρησκεία. Επιπλέον,

το Δικαστήριο έκρινε ότι η ελευθερία στην θρησκεία και στην ελεύθερη λατρεία ενέχει και μία αρνητική χροιά, αυτή της ελευθερίας να μη φανερώνεις τις θρησκευτικές σου πεποιθήσεις ούτε βεβαίως να είναι υποχρεωτικό να το κάνεις. Ομόφωνα κρίθηκε παραβίαση του αρ.2. του Πρωτοκόλλου σε συνδυασμό με το αρ. 9. της ΕΣΔΑ που εγγυάται την ελευθερία της θρησκείας και επιδίκασε αποζημίωση στους προσφεύγοντες για ηθική βλάβη και έξοδα.

Στοιχεία Υπόθεσης

Διαμερικανικό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Υπόθεση: Guzman Albarracin et al. v. Ecuador

No. 76/2008

Απόφαση: Ιούνιος, 24, 2020

Πραγματικά Περιστατικά

Η Paola Guzman Albarracin ήταν μία έφηβη μαθήτρια σε δημόσιο τοπικό σχολείο στο Εκουαδόρ η οποία υπέστη σεξουαλική κακοποίηση στις ηλικίες μεταξύ 14-16 ετών από τον υπό-διευθυντή του σχολείου και το γιατρό του σχολείου .Εξαιτίας της συνεχούς κακοποίησης και της απόγνωσης η μαθήτρια αποπειράται να αυτοκτονήσει με λευκό φώσφορο και ενώ οι αρχές του σχολείου ειδοποιούνται η μαθήτρια παραμένει αβοήθητη με αποτέλεσμα το θάνατό της στο νοσοκομείο την επόμενη ημέρα στις 13 Δεκεμβρίου 2002. Η μητέρα και προσφεύγουσα κατηγορεί την κυβέρνηση για την παραβίαση του υπέρτατου δικαιώματος στη ζωή, την αποτυχία εφαρμογής μέτρων για τη διερεύνηση και επαλήθευση των αναφορών για τα γεγονότα στο σχολείο, την αποτυχία λήψης επαρκών μέτρων για την πρόληψη πράξεων σεξουαλικής βίας στα σχολεία, την παντελή έλλειψη μέτρων για την προστασία των παιδιών από κακοποίηση, την αποτυχία του εθνικού δικαστηρίου να κατατάξουν την αναφερόμενη συμπεριφορά ως εγκληματική πράξη και τέλος την αδυναμία των τοπικών αρχών να εντοπίσουν και να συλλάβουν το θύτη.

Κρίση του Δικαστηρίου/Συμπεράσματα

Το ΔΔΔΑ έκρινε ότι η συνεχής βία που υπέστη την οδήγησε να αφαιρέσει την ίδια της τη ζωή. Θεωρεί το Εκουαδόρ υπεύθυνο για την παραβίαση του δικαιώματος στη ζωή, την αξιοπρέπεια,

την εκπαίδευση, του δικαιώματος για μία ζωή απαλλαγμένη από τις διακρίσεις βάση του φύλου και στο σχολείο. Για πρώτη φορά το Δικαστήριο κάνει ξεκάθαρο με την κρίση του ότι το δικαίωμα στην εκπαίδευση πρέπει να συμπεριλαμβάνει τη σεξουαλική αγωγή και την πληροφόρηση για την αναπαραγωγικότητα. Ως εκ τούτου το Δικαστήριο έκρινε ότι το Εκουαδόρ παραβίασε τα αρ. 4.παρ.1, 5. παρ.1και 11. της Αμερικανικής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τα αρ. 1., 13., 19. του Πρωτοκόλλου του Σαν Σαλβαδόρ. Επιπροσθέτως έκρινε ότι το Κράτος είναι υπεύθυνο για την παραβίαση των αρ.8., 24., και 25. της ΑΣΔΑ τα οποία αναφέρονται στην υποχρέωση του κράτους για νομική εγγύηση και προστασία καθώς και ισότητα ενώπιον του νόμου και επιδίκασε μεταξύ άλλων αποζημιώσεις για ηθική βλάβη και έξοδα.

Στοιχεία Υπόθεσης

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Υπόθεση: Iovceva and others v. Republic of Moldova and Russia

No. 40942/2014

Απόφαση: Σεπτέμβριος, 10, 2019

Πραγματικά Περιστατικά

Οι 15 προσφεύγοντες Μολδαβοί υπήκοοι, μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικό προσωπικό σε Ρουμάνικο/Μολδαβόφωνο σχολείο υπό τον έλεγχο της Μολδαβικής Δημοκρατίας της Υπερδνειστερίας χρησιμοποιούσαν τη Λατινική γραφή σύμφωνα με το πρόγραμμα σπουδών της Μολδαβίας. Όμως οι επίσημες γλώσσες σύμφωνα με το αρ.12του Συντάγματος της χώρας της Υπερδνειστερίας είναι η μολδαβική, η ρωσική και η ουκρανική στο κυριλικό αλφάβητο και η χρήση της λατινικής καθιστά αδίκημα.

Οι προσφεύγοντες οι οποίοι συνέχισαν να φοιτούν σε σχολεία που διδασκόταν η γλώσσα με το λατινικό αλφάβητο δέχθηκαν εκφοβισμούς, παράνομες έρευνες και ελέγχους, αυξήσεις ενοικίου, πάγωμα τραπεζικών λογαριασμών με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η πληρωμή μισθών του εκπαιδευτικού προσωπικού και συλλήψεις.

Οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι είχαν παρενοχληθεί και εκφοβισθεί φοιτώντας στα εν λόγω σχολεία. Επίσης ισχυρίστηκαν ότι το Κράτος είναι υπεύθυνο για την προάσπιση των συμφερόντων τους, πράγμα το οποίο και δεν επετεύχθη. Τέλος, υπήρξε η καταγγελία για την παραβίαση της ελευθερίας, της ασφάλειας και της ιδιωτικής ζωής.

Κρίση του Δικαστηρίου/Συμπεράσματα

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι τα μέτρα που έλαβε η Μολδαβική Δημοκρατία της Υπερδνειστερίας παραβιάζουν το αρ. 2. του Πρώτου Πρωτοκόλλου εφόσον δεν επιδιώκουν εύλογο στόχο και η συγκεκριμένη γλωσσική πολιτική είχε ως στόχο τη γλωσσική ενότητα με τη Ρωσία και την απομάκρυνση από τη Μολδαβία και άρα η παρέμβαση στα δικαιώματα των προσφευγόντων δεν είχε νομική υπόσταση.

Σχετικά με τη Δημοκρατία της Μολδαβίας το ΕΔΔΑ έκρινε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του αρ.2. του Πρώτου Πρωτοκόλλου καθώς οι αρχές είχαν κάνει σημαντικές προσπάθειες για να ενισχύσουν οικονομικά την περιοχή ώστε οι μαθητές να μπορούν να φοιτούν στα σχολεία.

Η Ρωσία αντιθέτως, έκρινε το Δικαστήριο, η οποία είναι υπεύθυνη για τις πολιτικές και διοικητικές πράξεις στην περιοχή και η οποία ήταν υπεύθυνη για τον εκφοβισμό, παραβίασε το αρ.2. και τα δικαιώματα των προσφευγόντων.

Το ΕΔΔΑ έκρινε επίσης ότι υπήρξε παραβίαση των αρ.5 και 8.(δικαίωμα στην ελευθερία και ασφάλεια, σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) από τη Ρωσία, απαλλάσσοντας τη Μολδαβία, καθώς ο εκφοβισμός, η κράτηση, οι έρευνες στέρησαν παρανόμως την ελευθερία των ατόμων αυτών (η περιφέρεια της Υπερδνειστερίας δε διέθετε συμβατικό νομικό σύστημα) και είχαν επηρεάσει την ιδιωτική τους ζωή και την εθνική τους ταυτότητα και επιδίκασε αποζημίωση για έξοδα.

Στοιχεία Υπόθεσης

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Υπόθεση: Heiko Jonny Maniero v. Studienstiftung des deutschen Volkes eV

No. 457/2017

Απόφαση: Νοέμβριος, 15, 2018

Πραγματικά Περιστατικά

Ο προσφεύγων Ιταλικής καταγωγής και κάτοικος Γερμανίας απέκτησε το 2013 Πτυχίο στις Νομικές Επιστήμες από το πανεπιστήμιο Haybusak of Yerevan στην Αρμενία. Το 2013 υποβάλλει ερώτημα για αίτηση υποτροφίας σε ιδιωτικό ίδρυμα του οποίου σκοπός είναι η προώθηση των επιστημών της νομικής και η έρευνα αλλά η αίτησή του απορρίπτεται με την αιτιολογία ότι η χορήγηση των υποτροφιών εξαρτάται από την επιτυχή συμμετοχή σε γερμανικές εξετάσεις πρώτου επιπέδου στις νομικές σπουδές. Ο προσφεύγων επικαλείται το πτυχίο που απέκτησε σε τρίτη χώρα και είναι ανώτερο του επιπέδου που ζητείται, όμως τελικά δεν υποβάλλει αίτηση και ζητάει χρηματική αποζημίωση για έξοδα καταγγέλλοντας το ίδρυμα για διακρίσεις βάση εθνικής και κοινωνικής καταγωγής.

Κρίση του Δικαστηρίου/Συμπεράσματα

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το αρ.3. της Οδηγίας 2000/43 ΕΚ το οποίο αναφέρεται στην αρχή της ίσης μεταχείρισης μεταξύ των ανθρώπων ασχέτως της εθνικής ή φυλετικής καταγωγής πρέπει να ερμηνεύεται με βάση την έννοια της εκπαίδευσης και να σημαίνει ότι η παροχή υποτροφιών από ιδιωτικό ίδρυμα εμπίπτει στη σφαίρα αυτή κυρίως όταν αυτή η οικονομική βοήθεια σχετίζεται με τη συμμετοχή των υποψηφίων σε εκπαιδευτικά προγράμματα. Επιπλέον, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εκπαίδευση οφείλει να είναι προσβάσιμη και απαλλαγμένη από διακρίσεις όπως διαφαίνεται μέσα από τον σκοπό της Οδηγίας καθώς δεν θα υπήρχε εκπαίδευση χωρίς τη δυνατότητα πρόσβασης σε αυτήν σε οποιοδήποτε στάδιο και μορφή.

Επιπλέον, το αρ. 2. της Οδηγίας 2000/43 ΕΚ πρέπει να ερμηνεύεται ότι εφαρμόζεται όταν θίγονται συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων συγκεκριμένης φυλετικής ή εθνικής καταγωγής σε αντιπαράθεση με όσους ευνοούνται. Στη συγκεκριμένη περίπτωση το προαπαιτούμενο των εισαγωγικών εξετάσεων δε φαίνεται να επηρεάζει με οποιονδήποτε τρόπο άτομα που ανήκουν σε συγκεκριμένη εθνική μειονότητα από άλλους κάποιας άλλης εθνικής μειονότητας. Έτσι, το προαπαιτούμενο για τη χορήγηση υποτροφίας δεν αποτελεί έμμεση διάκριση. Η απόφαση για αποζημίωση ανατίθεται στο Εθνικό Δικαστήριο.

Στοιχεία Υπόθεσης

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Υπόθεση: Tarantino and others v. Italy

No. 25851/2009(29284/2009, 64090/2009)

Απόφαση: Απρίλιος, 2, 2013

Πραγματικά Περιστατικά

Η προσφεύγουσα προσπάθησε επανειλημμένα να επιτύχει στις εισαγωγικές εξετάσεις της ιατρικής σχολής χωρίς όμως να τα καταφέρει. Καταγγέλλει για παραβίαση του δικαιώματος στην εκπαίδευση του αρ. 2. του Πρώτου Πρωτοκόλλου με τη θέσπιση νομοθεσίας για την υποχρέωση εισαγωγικών εξετάσεων σε δημόσια και ιδιωτικά πανεπιστήμια των σχολών της ιατρικής και οδοντιατρικής.

Κρίση του Δικαστηρίου/Συμπεράσματα

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το μέτρο αυτό έχει νόμιμο σκοπό καθώς αποβλέπει στην επίτευξη ανώτατου βαθμού επαγγελματισμού με τη διασφάλιση ενός ελαχίστου και επαρκούς εκπαιδευτικού επιπέδου κατά την εισαγωγή των φοιτητών καθώς και το εκπαιδευτικό επίπεδο εντός των πανεπιστημίων διασφαλίζοντας έτσι ίση μεταχείριση σε δημόσια και ιδιωτικά ινστιτούτα στη βάση της μη-διάκρισης. Επιπλέον, το αριθμητικό κριτήριο των εισαχθέντων αντικατοπτρίζει τις ανάγκες τις κοινωνίας και τους οικονομικούς περιορισμούς κάθε Κράτους. Οι προσφεύγοντες είχαν το δικαίωμα να προσπαθήσουν ξανά και να επιλέξουν και άλλη Σχολή. Το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν υπήρχε παραβίαση του εν λόγω αρ.

Στοιχεία Υπόθεσης

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Υπόθεση: A. and B. Ponomaryov v. Bulgaria

No. 5335/2005

Απόφαση: Ιούλιος, 2, 2011

Πραγματικά Περιστατικά

Οι προσφεύγοντες, παιδιά ρωσικής καταγωγής μετανάστευσαν στη Βουλγαρία όταν η μητέρα τους παντρεύτηκε Βούλγαρο υπήκοο. Η μητέρα τους απέκτησε άδεια παραμονής στη χώρα και τα παιδιά συνεπώς δικαιούνταν την παραμονή στη χώρα μέχρι την ηλικία των 18 ετών. Όταν ο Α. έγινε 18 φοιτούσε ακόμα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και καθώς είχε χάσει την άδεια παραμονής έπρεπε να πληρώσει δίδακτρα για να τελειώσει το σχολείο. Το ίδιο συνέβη τον επόμενο χρόνο με το Β. Οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν διάκριση εναντίον τους αφού οι κάτοικοι Βουλγαρικής ή άλλης καταγωγής με νόμιμη άδεια μόνιμης κατοικίας δεν υποχρεούνται στην καταβολή διδάκτρων και παραβίαση του αρ.2. του Πρωτοκόλλου και του αρ.14. της ΕΣΔΑ που κατοχυρώνει την απαγόρευση των διδάκτρων.

Κρίση του Δικαστηρίου/Συμπεράσματα

Το Δικαστήριο έκρινε ότι αν και τα Κράτη έχουν τη δυνατότητα να περικόψουν δημόσιες και κοινωνικές υπηρεσίες και επιδόματα κατά το περιθώριο που διαθέτουν, σε παράνομους μετανάστες ή διαμένοντες για μικρό χρονικό διάστημα, οι οποίοι και δε συνεισφέρουν στην χρηματοδότηση του κράτους, η εκπαίδευση αποτελεί μία ιδιαίτερη μορφή δημόσιας υπηρεσίας και ως εκ τούτου εξαιρείται. Η εκπαίδευση αποτελεί δικαίωμα το οποίο χαίρει άμεσης προστασίας από τη Σύμβαση και ωφελεί όχι μόνο την προσωπική ανάπτυξη των προσφευγόντων αλλά και την ευρύτερη κοινωνία μέσω της ένταξης και του σεβασμού των μειονοτήτων και άρα του πλουραλισμού και της δημοκρατίας. Στη βάση της επιβολής διδάκτρων με γνώμονα την εθνικότητα το Δικαστήριο έκρινε παραβίαση των άνω άρθρων και επιδίκασε αποζημίωση για υλική και μη βλάβη.

Στοιχεία Υπόθεσης

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Υπόθεση: Ali v. United Kingdom

No.40385/2006

Απόφαση: Ιανουάριος, 11, 2011

Πραγματικά Περιστατικά

Ο προσφεύγων βρετανός υπήκοος, μαθητής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αποβλήθηκε από το σχολείο εν αναμονή της έρευνας για φωτιά η οποία προκλήθηκε σε τάξη του σχολείου και για την οποίαν θεωρήθηκε υπεύθυνος μαζί με άλλους δύο συμμαθητές του. Το σχολείο προσέφερε εναλλακτική εκπαίδευση την οποίαν και οι γονείς του αρνήθηκαν. Λίγο αργότερα η εγγραφή στο σχολείο ακυρώθηκε εφόσον οι γονείς του δεν προσήλθαν σε προκαθορισμένη για το ζήτημα συνάντηση. Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε παραβίαση του δικαιώματος στην εκπαίδευση συμφώνως με το αρ.2. του Πρωτοκόλλου.

Κρίση του Δικαστηρίου/Συμπεράσματα

Το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του δικαιώματος αυτού καθώς η αποβολή του μαθητή ήταν ανάλογη με το νόμιμο σκοπό. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση, υπό την προστασία της Σύμβασης, σημαίνει ότι κάθε ένας μπορεί να έχει πρόσβαση σε κάποιο εκπαιδευτικό ίδρυμα όχι απαραίτητα συγκεκριμένο, και επίσημη αναγνώριση των σπουδών του. Οι όποιοι περιορισμοί τίθενται για κάθε νόμιμο σκοπό. Επιπλέον, η πρόσβαση δε σχετίζεται με την ύπαρξη πειθαρχικών ποινών για τη συμμόρφωση με τους εσωτερικούς κανονισμούς του σχολείου. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το μέτρο που επιβλήθηκε ήταν ανάλογο του σκοπού και δεν έκρινε ότι σχετιζόταν με το δικαίωμα στην εκπαίδευση.

Στοιχεία Υπόθεσης

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Υπόθεση: Cox v. Turkey

No. 2933/2003

Απόφαση: Αύγουστος, 20, 2010

Πραγματικά Περιστατικά

Η προσφεύγουσα, γεννημένη στη Φιλαδέλφεια των Ηνωμένων Πολιτειών, ζούσε και εργαζόταν στην Τουρκία στο πανεπιστήμιο Ortadogu Teknik στην πόλη Gaziantep κατά το διάστημα 1984-1985. Στη διάρκεια μαθήματος στο πανεπιστήμιο η προσφεύγουσα συζήτησε με τους φοιτητές για τη γενοκτονία των Αρμενίων και το διωγμό τους καθώς και την αφομοίωση των Κούρδων από τους Τούρκους. Η Τουρκική κυβέρνηση εξέδωσε διαταγή διακοπής της εργασιακής της

σύμβασης και την απέλασή της από τη χώρα με την αιτιολογία των επισφαλών δραστηριοτήτων της για την εθνική ασφάλεια συμπεριλαμβανομένης της απαγόρευσης επιστροφής της στη χώρα. Η προσφεύγουσα καταγγέλλει παραβίαση του αρ.10 της Σύμβασης περί της ελευθερίας της έκφρασης και ότι είχε υποβληθεί σε άδικη μεταχείριση εξαιτίας των θρησκευτικών της πεποιθήσεων και της γνώμη της πάνω σε ορισμένα ζητήματα.

Κρίση του Δικαστηρίου/Συμπεράσματα

Το Δικαστήριο έκρινε ότι η απαγόρευση της εισόδου στη χώρα σχετίζεται άμεσα με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης το οποίο απολαμβάνεται ασχέτως συνόρων για τους κατοίκους μίας χώρας και για τους ξένους. Το αρ. εμπειρέχει επιπλέον το δικαίωμα στη λήψη και διάδοση πληροφοριών και η απαγόρευση αυτή παραβιάζει το εν λόγω δικαίωμα. Το Δικαστήριο έκρινε συγχρόνως ότι το δικαίωμα στην ελευθερία λόγου αποτελεί θεμέλιο λίθο της δημοκρατικής κοινωνίας και βασική προϋπόθεση προόδου και δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες οι εκφρασμένες ιδέες είναι αποδεκτές και μη προσβλητικές αλλά και σε εκείνες που προσβάλλουν, ενοχλούν και σοκάρουν. Η αναγκαιότητα του περιορισμού τους πρέπει να αποδειχθεί πλήρως και να είναι πειστική. Εφόσον, λοιπόν, δεν είχε ποτέ εννοηθεί ότι η προσφεύγουσα είχε διαπράξει κάποιο παράπτωμα και δεν είχε ποτέ διωχθεί ποινικά για τις απόψεις της το Δικαστήριο έκρινε ότι η απαγόρευση της εισόδου στη χώρα βασίστηκε στην επιθυμία της Τουρκίας να καταπιέσει την ελευθερία του λόγου και να εμποδίσει την διάδοση ιδεών και άρα σε παραβίαση του αρ. 10. της Σύμβασης επιδικάζοντας αποζημίωση για ηθική βλάβη.

6. Συμπεράσματα

Οι Διεθνείς Συμβάσεις παρέχουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο τα Κράτη –Μέρη κινούνται για την υλοποίηση των δεσμεύσεών τους. Επιπλέον τα γενικά Σχόλια των Επιτροπών αν και δεν είναι δεσμευτικά αποτελούν επίσημες ερμηνείες των παροχών για τις οποίες εγγυώνται οι Συμβάσεις και έναν οδηγό για τη νομοθεσία και τη χάραξη στρατηγικών και πρακτικών εκ μέρους των Κρατών. Και την αντιμετώπιση των παραβιάσεων όπως φαίνεται από τα στοιχεία της έρευνας. Με τις διατάξεις των Δ.Σ. δημιουργούνται οι ουσιαστικές αρχές πάνω στις οποίες δομούνται οι επιμέρους λειτουργίες και η νομοθεσία των Κρατών καθώς και η προστασία των πολιτών βάση της νομοθεσίας αυτής και με τη δημιουργία αυτού του δεσμευτικού πλαισίου (Γεωργιάδου, 2021).

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση περιλαμβάνει τρεις τύπους υποχρεώσεων εκ μέρους των Κρατών, την υποχρέωση του σεβασμού, της προστασίας και της εκπλήρωσης.

Έτσι , μέσα από τις Συμβάσεις , τα Πρωτόκολλα και τα Γενικά Σχόλια, καθώς και μέσα από τα επίκαιρα νομολογιακά δεδομένα, μπορούμε με βεβαιότητα να συμπεράνουμε ότι η επίτευξη του δικαιώματος στην εκπαίδευση προϋποθέτει την ανάληψη θετικών δράσεων για να καταστεί η εκπαίδευση διαθέσιμη και προσβάσιμη. Από την άλλη μεριά απαιτεί το σεβασμό στην ελευθερία επιλογής των γονέων μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού εκπαιδευτικού φορέα καθώς και πρωτίστως στην ατομική ελευθερία των γονέων να διασφαλίσουν για τα παιδιά τους τη μόρφωση που θεωρούν ότι συμβαδίζει με τις πεποιθήσεις και τα πιστεύω τους. Εδώ το Κράτος οφείλει να απέχει και να μην αναμειγνύεται προστατεύοντας έτσι τα δικαιώματα αυτά των γονέων, χαρακτηριστικά γνωρίσματα μιας δημοκρατικής, πλουραλιστικής κοινωνίας.

Επιπροσθέτως, βασικό σημείο αναφοράς και σύγκλισης όλων των Συμβάσεων και της σχετικής νομοθεσίας αποτελεί η ισότητα και η αρχή της μη-διάκρισης σε όλες τις μορφές της(φύλου, εθνικότητας, θρησκείας, οικονομικής κατάστασης) (Coomans, 2002).

Το πλαίσιο δικαιωμάτων πάνω στο οποίο θα πρέπει να βασίζεται ένα εκπαιδευτικό σύστημα εμπεριέχει τρεις διαστάσεις. Η πρώτη αφορά το δικαίωμα στην εκπαίδευση, η δεύτερη αναφέρεται στα δικαιώματα μέσα στην εκπαίδευση και η τρίτη όσα δικαιώματα έρχονται δια μέσου της εκπαίδευσης αντικατοπτρίζοντας τα βασικά σημεία της προσβασιμότητας, της διαθεσιμότητας, της αποδοχής και της προσαρμοστικότητας

Η διαθεσιμότητα αναφέρεται στα εκπαιδευτικά ιδρύματα, προγράμματα και άριστα εκπαιδευμένο εκπαιδευτικό προσωπικό που πρέπει να βρίσκονται σε επάρκεια στην επικράτεια μιας χώρας.

Η προσβασιμότητα υπονοεί ότι αυτά τα σχολεία πρέπει να είναι φυσικά και οικονομικά προσβάσιμα.

Η έννοια της αποδοχής σχετίζεται με τον τύπο, την ουσία, την ποιότητα και την καταλληλότητα της εκπαίδευσης, του προγράμματος σπουδών, των μεθόδων διδασκαλίας.

Τέλος, η προσαρμοστικότητα έγκειται στην ικανότητα των εκπαιδευτικών συστημάτων να αλλάζουν και να τροποποιούνται παράλληλα με τις αλλαγές των κοινωνιών και των κοινοτήτων και των αναγκών των μαθητών μέσα σε αυτές. Σημείο αιχμής για πολλές χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο είναι η παιδική εργασία η οποία προέρχεται από την ανάγκη για επιβίωση και κάνει την πρόσβαση, ακόμα και στη βασική εκπαίδευση, να φαίνεται ως πολυτέλεια, πόσο μάλλον βασικό δικαίωμα του παιδιού. Η όποια αλλαγή προς αυτήν την κατεύθυνση απαιτεί πολιτική και οικονομική δέσμευση από τα Κράτη (Tomasevski, 2001).

Επιπλέον η εξασφάλιση μιας ποιοτικής, γενικευμένης, χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς εκπαίδευσης αλλά και κατάρτισης αποτελεί για τα Κράτη την πιο σημαντική δέσμευση καθώς είναι επένδυση για τους αναπτυξιακούς στόχους που τίθενται. Τα Κράτη πρέπει να εξασφαλίσουν την καθολική, δωρεάν πρωτοβάθμια εκπαίδευση, να εισάγουν προοδευτικά διαθέσιμη δευτεροβάθμια και να καταστήσουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση προσβάσιμη βάση των ικανοτήτων του καθενός (Νάσκου-Περράκη Π. , Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση, 2021).

Η εκπαίδευση ενδυναμώνει, εξοπλίζει, ενισχύει την άσκηση όλων των ατομικών, κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων. Είναι το μέσον για την εξάλειψη της φτώχειας, του αποκλεισμού, της άγνοιας, της καταπίεσης, του πολέμου προσφέροντας αδιαμφισβήτητα οφέλη. Παρά τη στροφή των Κρατών προς την εκπαίδευση και την αύξηση της χρηματοδότησης, για πολλές χώρες ακόμα και η παροχή βασικής εκπαίδευσης, πόσο μάλλον ποιοτικής, δείχνει να είναι μακριά (Didham, 2015).

Αναφορές

- (χ.χ.). Ανάκτηση Νοέμβριος 20, 2021, από Ηνωμένα Έθνη. Περιφεριακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ: <https://unric.org/el/χαρτης-οηε>
- Abdel -Hady Z, M. (2010). *The M asjid, Yesterday and Today* (Τόμ. 2). Qatar: Center for International and Regional Studies GeorgeTown University School of Foreign Science in Qatar.
- African Commission on Human and Peoples' Rights. (χ.χ.). Ανάκτηση Ιανουάριος 4, 2020, από <https://www.achpr.org/legalinstruments/detail?id=49>
- Akbariavaz, K. T. (2020, Άυγουστος 17). The Role of International Role in Protection Against Attacks on Children's Education Rights in Armed Conflicts. *Journal of Politics and Law*, 13(3), σσ. 90-108.
- Arkadas-Thibert, A. (2012). *Review of Legal Oritection Indicators in Early Childhood*. UNESCO.
- Bard, P. C. (2016, Απρίλιος). An EU Mechanism on Democracy, the Rule of Law and Fundamental Rights. *Liberty and Security in Europe*(91).
- Beiter, K. (2006). *The Protection of the Right to Education by International Law*. The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers.
- Beiter, K. (2006). *The Protection of the Right to Education by International Law Including a Systematic Analysis of Article 13 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers.
- Beiter, K. (2006). *The Protection of the Right to Education by International Law Including a Systematic Analysis of Article 13 of the International Covenant on Economical, Social, Cultural Rights*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Beiter, K. (2006). *The Protection pf the Right to Education by International Law*. The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers.
- Braun, V. C. (2014, Μάιος 19). *Successful Qualitative Research; A Practical guide for Beginners*.
- Carl, J. D. (2011). Η φοίτηση στις Ηνωμένες Πολιτείες: Τοπικά, Μητροπολιτικά κα ιεθνικά Πλαίσια. Στο Σ. Μπουζάκης (Επιμ.), *Πανόραμα Ιστορίας της Εκπαίδευσης* (Τόμ. Ι). Αθήνα: Gutenberg.
- Caroli, D. (2011). Νέες Τάσεις στην Ιστορία της Παιδικής Ηλικίας στη Ρωσία. Στο Σ. Μπουζάκης (Επιμ.), *Πανόραμα Ιστορίας της Εκπαίδευσης* (Τόμ. Ι). Gutenberg.
- Cohen, L. M. (2007). *Research Methods in Education Research*. Routledge.
- Coomans, F. (1998). *The Right to Education as a Human Right: an analysis of key aspects*. Maastricht University: Centre for Humsn RightsFaculty of Law.

- Coomans, F. (2002). Exploring the Normative Content of the Right to Education as a Human Right:Recent Approaches. Στο A. R. Chapman, *Core Obligations:Building a Framework for Economic,Social, Cultural Rights* (σσ. 217-246). Antwerp: Intersentia.
- Creswell, J. (2016). Η Έρευνα στην Εκπαίδευση. Ιων.
- Daudet, Y. S. (2001). *The Right to Education; An Analysis of UNESCO'S Standard-Setting Insrtuments*. Παρίσι: UNESCO.
- Didham, J. O.-M. (2019). Empowering a Learning Society for Sustainability through Qualith Educatiopn. Στο *The Role of Education inthe Enabling of the Sustainable Development Agenda*. Routledge.
- Didham, R. ,.-M. (2015). The Role of Education in the Sustainable Agenda:Empowering aLearnong Society for Sustainabilith through Qualith Education.
- Eisemann, P. D. (2005). *The Right to Education;Commentary on the Convention Against Discrimination in Education*. Παρίσι: UNESCO.
- Emmert, F. C. (2017). The European Union Charter of Fundamental Rights vs. The Council of Europe Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. A Comparison. *Fordham International Law Journal*, IV(40), σσ. 1047-1174.
- Europe Direct*. (2021, Ιανουάριος 25). Ανάκτηση 11 13, 2021, από <http://europedirect.eliamep.gr/pagkosmia-imera-ekpaideysis/>
- European Commission. (χ.χ.). *European Commission*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 27, 2021, από European Commission: https://ec.europa.eu/echo/what/humanitarian-aid/international-humanitarian-law_en
- European Court of Human Rights. (2021). *Guide on Article 2 of Protocol No. 1 to the Europoean Convention on Human Rights*. Council of Europe.
- Facchi, A. P. (2019). *Values in the EU Charter of Fundamental rights, A Legal- Philosophical Analysis with a focus on Migrant's Rights*. Torino: G.Giappichelli Editore.
- Felakos, J. (χ.χ.). *ACLU ORG*. Ανάκτηση Δεκάμβριος 26, 2021, από ACLU ORG: <https://www.aclu.org/other/enabling-everyone-united-nations-convention-rights-persons-disabilities>
- Gove, M. (2011, Νοέμβριος 25). *GOV.UK*. Ανάκτηση Νοέμβριος 13, 2021, από <https://www.gov.uk/government/speeches/michael-gove-to-cambridge-university>
- Haddad, H. (2014, Dercember). The Ethicality of the Right to Education :Exploring the International Demands on the Basic Right to Education. *Political Science*(124 C).
- Haddad, H. e. (2014, December 19). The Ethicality of the Right to Education Exploring the Intenbational Demands on the Basic Right to Education. *Political Science*.

- Hammarberg, T. (1990, Φεβρουάριος). The UN Convention on the Rights of The Child and How to Make it Work. *Human Rights Quarterly*(12), σσ. 97-105.
- Hans, N. (1958). *Comparative Education :A Study of Educational Factors and Traditions*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Hausler, K. U. (2012). *Protecting Education in Insecurity and Armed Conflict Inetrnational Legal Framework*. British Institute of International and Comparative Law.
- Henderson, E. (2008). *Lilian Goldman Law Library*. Ανάκτηση 10 30, 2021, από <https://avalon.law.yale.edu/medieval/capitula.asp>
- Inter American Commission on Human Rights. (χ.χ.). *Inter American Commission on Human Rights*. Ανάκτηση Ιανουάριος 3, 2022, από Inter American Commission on Human Rights: <http://www.cidh.org/basicos/english/basic1.%20intro.htm>
- Keanne, D. W. (2017). *Fifty Years of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*. Manchester: Mancheater University Press.
- Khan, Z. (2019). *Homo Dignita Theory and Practice of Human Rights*. Islamabad: Pakistan Law House.
- Khan, z. (2019). *Homo Dignita Theory and Practice of Human Rights*. Islamabad: Pakistan Law House.
- Khan, Z. (2019). *Homo Dignita Theory and Practice of Human Rights* (4η Έκδοση εκδ.). Islamabad: Pakistan Law House.
- McDougall, G. (2021). *United Nationa Audiovisual Library of International Law*. Ανάκτηση December 11, 2021, από UNITED NATIONS: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/cerd/cerd_e.pdf
- Mialaret, G. (2002). *Εισαγωγή Στις Επιστήμες της Αγωγής*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- NATIONS, U. (χ.χ.). Ανάκτηση Δεκέμβριος 11, 2021, από <https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/cedaw.pdf>
- NATIONS, U. (χ.χ.). *UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS International Conventon on Civil and Poloitical Rights*. Ανάκτηση December 10, 2021, από UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>
- Nowell, L. N. (2017). Thematic Analysis:Striving to Meet Trustworthiness Criteria. *International Journal of Qualitative Methods*(16), σσ. 1-13.
- Ραπανικολαου, Υ. V. (2019). Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις σχετικά με το εκπαιδευτικό Σύστημα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής μέσω της τηλεοπτικής σειράς THE WIRE. *Sociology of Education. Social Stratificationand Inequality*.
- Parilli, F. (2020). Child Soldiers, Product and Construction of a Global Childhood. *Human Rights and Children's Rights*.

- Rasul, M. (2016). *Protecting Education in The Middle East and North Africa Region*. British Institute of International and Comparative Law.
- Runceva, H. (χ.χ.). Protection of Fundamental Rights in the European Union: The Binding EU Charter. σσ. 223-237.
- Save the Children. (χ.χ.). Ανάκτηση Ιανουάριος 4, 2022, από <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/1829.pdf/>
- Shimahara, N. (χ.χ.). *Britannica*. Ανάκτηση 10 31, 2021, από <https://www.britannica.com/topic/education/Education-in-the-earliest-civilizations>
- Stein, M. L. (2008, Αύγουστος 12). Future Prospects for the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. σσ. 17-40.
- Surowski, D. (2000). History of The Educational System of China. PIER World Education Projects for International Education Research.
- Tilak, J. (2007, October). The State of the Right to Education Worldwide. *Journal of Educational Planning and Administration*, XXI(4), σσ. 373-396.
- Tomasevski, K. (2001). *Right to Education Primers No. 3 Human Rights Obligations: making education available, accesible, acceptable and adaptable*. Sweden: SIDA.
- Tomasevski, K. (2001). *Right to Education Primers No.3*. Sweden: Sida Publications.
- Tomasevski, K. (2005). *Human Rights and Poverty Reduction; Girls' Education Through a Human Rights Lens; What can be done differently, what can be made better*. UK: odi. org.
- UN. (χ.χ.). Ανάκτηση December 12, 2021, από [https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20\(English\).pdf](https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20(English).pdf)
- UNESCO. (2019). *The Right to Education Handbook*. Στο UNESCO. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2019). *The Right to Education Handbook*. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2019). *The Right to Education Handbook*. Γαλλία: UNESCO. Ανάκτηση Νοέμβριος 27, 2021, από <http://unescochair.uom.gr/?p=84>
- UNESCO. (2019). *The Right to Education Handbook*. UNESCO.
- UNESCO. (2020). *Παγκόσμια Έκθεση Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης. Συμπερίληψη και Εκπαίδευση*.
- UNICEF. (χ.χ.). *UNICEF*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 18, 2021, από UNICEF: <https://www.unicef.org/greece/%CF%83%CF%8D%CE%BC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7->

%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-
%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CF%8D

United Nations. (2006, January 9-27). *UN*. Ανάκτηση December 19, 2021, από UN:
file:///C:/Users/DESKTOP/Downloads/CRC_C_GC_7-EN.pdf

United Nations. (2014). *The Convention on the Rights of Persons with Disabilities Training Guide N.19*.
New York and Geneva: UN Publications.

United Nations Human Rights. (χ.χ.). *United Nations Human Rights*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 27, 2021, από
United Nations Human Rights:
<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/internationallaw.aspx>

United Nations. (χ.χ.). *UN*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 18, 2021, από UN:
<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

United Nations. (χ.χ.). *UNITED NATIONS*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 25, 2021, από UNITED NATIONS:
<https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>

UNRIC. (χ.χ.). *Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα*. Ανάκτηση
Δεκέμβριος 4, 2021, από Περιφεριακό Κέντρο Πληροφόρησης του Ο.Η.Ε.:
<https://unric.org/el/%CE%B4%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AD%CF%82-%CF%83%CF%8D%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%BF-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%BA%CE%BF%CE%B9-2/>

Wallace, C. S. (2002). Education Multiculturalism and the EU Charter of Rights. *WEB Con(5)*. Ανάκτηση
2022, από WEB Con.

Wikipedia. (χ.χ.). *The History of Education*. Ανάκτηση 11 06, 2021, από
https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_education#The_Middle_East

Wikipedia. (χ.χ.). *Wikipedia*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 18, 2021, από Wikipedia:
https://en.wikipedia.org/wiki/Declaration_of_the_Rights_of_the_Child

Wolhuter, C. (2011). Ιστοριογραφία της Εκπαίδευσης της Νότιας Αφρικής. Στο Σ. Μπουζάκης (Επιμ.),
Πανόραμα Ιστορίας της Εκπαίδευσης (Τόμ. Ι). Gutenberg.

Αμνηστεία, Δ. (χ.χ.). Ανάκτηση Νοέμβριος 21, 2021, από Διεθνής Αμνηστεία:
<https://www.amnesty.gr/universal-declaration-of-human-rights>

Αναστάση, Σ. (2017, Νοέμβριος). Θεμελιώδη Ανθρώπινα Δικαιώματα και Θεμελιώδεις Ελευθερίες στο
Ενωσιακό Δίκαιο. *ΕΝΘΑ, Ι(8)*, σσ. 51-60.

- Αντωνόπουλος, Κ. (2019). Ο Οργανισμός Ηνωμένων Έθνών. Στο Π. Α. Νάσκου-Περάκη, *Διεθνείς Οργανισμοί* (2η Έκδοση εκδ.). Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Αργυριάδης, Α. Δ. (2015). Η Εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Διακιαώματα των Ατόμων με Αναπηρία στην Ελλάδα: Αντιμετώπιση της Πρόκλησης για την Ένταξη. *Θέματα Ειδικής Αγωγής*(69), σσ. 103-112.
- Βουλή των Ελλήνων. (χ.χ.). *Hellenic Parliament*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 30, 2021, από Hellenic Parliament: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/bcc26661-143b-4f2d-8916-0e0e66ba4c50/k-euromap-rap-synolo.pdf>
- Γεωργιάδου, Ν. (2021). *Εκπαιδευτικό Δίκαιο: Το θεσμικό πλαίσιο οργάνωσης και λειτουργίας της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Αθήνα: Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας.
- Γιαννικόπουλος, Α. (1989). *Ιστορία της Εκπαίδευσης από την Ελληνιστική στη Σύγχρονη Εποχή*. Γιάννενα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Γνωμολογικόν. (2008- 2021). Ανάκτηση 11 13, 2021, από <https://www.gnomikologikon.gr/authors.html>
- Δημητρούκας, Ι. (2021). Ο Αραβικός Πολιτισμός. Στο Ι. ε. Δημητρούκας, *Ιστορία Β΄ Λυκείου*. Διόφαντος.
- Δραγώνας, Δ. (2017, Οκτώβριος 24). Κοινωνία των Εθνών. Η Πρώτη Προσπάθεια Παγκόσμιας Συνεννόησης. *Ευρώπη, Ιστορία και Στρατηγική*.
- Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. (1990). Παγκόσμια Ιστορία. Ι. Εκδοτική Αθηνών.
- Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (1986). *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893)*.
- Ηλιοπούλου-Στράγγα, Τ. (2008). Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Στο *Ευρωπαϊών Πολιτεία* (σσ. 92-123). Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Ίσαρη, Φ. Π. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας*. Εκδόσεις Κάλλιπος.
- Κομηνός, Δ. (2013). Δημοκρατία, Σιεθνείς Οργανισμοί και Σχολική Εκπαίδευση. Αθήνα.
- Κοτρώνης, Σ. (2020). Το Άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και η Είδρασή του στο Ελληνικό Δίκαιο των Προσώπων. *Pro Justitia*(3).
- Ματθαίου, Δ. (2011). Συγκριτική Παιδαγωγική. Ανάπτυξη, σχολές σκέψης, χαρακτηριστικά, προοπτικές. Στο Γ. Μαυροειδής, *Εισαγωγή στις Επιστήμες Αγωγής*. Γρηγόρης.
- Μπουζάκης, Σ. (2011). Η Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση του 1964/65. Στο Σ. Μπουζάκης (Επιμ.), *Πανόραμα Ιστορίας της Εκπαίδευσης* (Τόμ. ΙΙ). Αθήνα: Gutenberg.
- Νάσκου -Περάκη, Π. (2019). Πειφερειακοί Οργανισμοί. Στο Π. Α. Νάσκου-Περάκη, *Διεθνείς Οργανισμοί* (2η Έκδοση εκδ.). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Νάσκου- Περάκη, Π. (2021). *Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

- Νάσκου-Περάκη, Π. Α. (2019). *Διεθνείς Οργανισμοί* (2η εκδ.). Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Νάσκου-Περάκη, Π. (2015). Η Συμβολή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου στη Δημιουργία Διεθνών Οργανισμών. *Βαλκανικά Σύμμεικτα*(17), σσ. 5-41.
- Νάσκου-Περάκη, Π. (2021). *Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση* (Τόμ. Ι). (Π. Τ. Νάσκου-Περάκη, Επιμ.) Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Νάσκου-Περάκη, Π. (2021). *Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Νάσκου-Περάκη, Π. Α. (2019). *Διεθνείς Οργανισμοί* (2η Έκδοση εκδ.). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Νάσκου-Περάκη, Π. Τ. (2021). *Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Σάκκουλα.
- Νάσκου-Περάκη, Π. Τ. (2021). *Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Νάσκου-Περάκη, Π. Τ. (2021). *Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Νικολαΐδης, Ε. Μ. (2012). Συγκριτική Μελέτη Θεσμικού Πλαισίου για την Προσβασιμότητα και τα Άτομα με Αναπηρία. Στο *Προσβασιμότητα για Όλους*.
- Νομοθεσία, Ε. Κ. (χ.χ.). *Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας*. Ανάκτηση Δεκάμβριος 25, 2021, από Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας: <https://www.e-nomothesia.gr/diethneis-suntheskes/nomos-1981-1991-phek-187a-9-12-1991.html>
- ΟΗΕ, Η. Έ. (χ.χ.). Ανάκτηση Νοέμβριος 21, 2021, από Ηνωμένα Έθνη: <https://unric.org/el/wp-content/uploads/sites/5/2019/05/grk.pdf>
- Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2019). *Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Ανάκτηση 2022, από Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-eu-charter-in-greece_el.pdf
- Πανταζής, Β. (2008). Παιδεία φια τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Αξιοποίηση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Εκπαιδευτική Πρακτική. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, σσ. 107-122.
- Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. (2008). Μεθοδολογία Ποιοτικής Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες και Συνεντεύξεις. *Open Journal The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, IV(1).
- Σαμαρά, Χ. (2020, Ιούνιος). Οι Διεθνείς Οργανισμοί :Η Δράση τους, Η Ευθύνη που προκύπτει από τις παράνομες Πράξεις τους και οι Προοπτικές για το Μέλλον. Θεσσαλονίκη.
- Σαρηγιαννίδης, Μ. (2019). Γενική Θεωρία Διεθνών Οργανισμών. Στο Π. Α. Νάσκου-Περάκη, *Διεθνείς Οργανισμοί* (2η Έκδοση εκδ., σσ. 48-104). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Σαρηγιαννίδης, Μ. (2019). Ιστορική εξέλιξη και Θεωρίες της Διεθνούς Οργάνωσης. Στο Ν.-Π. ε. αΙ, *Διεθνείς Οργανισμοί* (2η εκδ.). Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Τζέμος, Β. (2016, Ιανουάριος- Μάρτιος). Η Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. *Public Law Journal*(1).

Χατζηστεφανίδου, Σ. (2015). *Ιστορία της Προσχολικής Αγωγής* (2η Έκδοση εκδ., Τόμ. Ι). Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.

Χουλιάρης, Α. (2005). Η Αφρική. Στο Δ. ε. Σωτηρόπουλος, *Ο Τρίτος Κόσμος*. Παπαζήσης.